

Cinege

Vasi Madártani Tájékoztató

19. szám

Ornithological Newsletter of Vas County

The issue 19th

Szerkesztette:

Gyurác József

Editor:

J. Gyurác

Szombathely

2014

Király Róbert (1947-2014) emlékének

In memory of Róbert Király

ISSN 1416-6356

ISSN 1786-2000 on-line változat

Kiadja a

Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület

I. Chernel Ornithological and Nature Conservation Society

(MME 8. Sz. Vas megyei Csoportja, The Vas County group of MME/BirdLife Hungary)

9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., honlap: www.chernelmte.extra.hu, www.fw.hu/chernelmte

dr.habil. Gyurácz József

elnök/president

Lőrincz Csilla

titkár/secretary

Horváth Ildikó

gazdasági vezető/economic secretary

dr. Bánhidi Péter

Varga László

alelnök/vice-president

Tartalom

EGYESÜLETI ÉLET	Oldal
Visszatekintés 2014-re	5
TERMÉSZETVÉDELEM	
<i>Horváth Ildikó: Madármentés a Chernel-kertben</i>	6
<i>Németh Csaba: 20 éves a chernel-kerti madármentés</i>	10
<i>Faragó Ádám, Szentirmai István: Az őrségi harisok (Crex crex) élőhely-használatának kutatása rádió-telemetriás nyomkövetés segítségével</i>	17
<i>Zalai Béla: A gyurgyalag (Merops apiaster) és a partifecske (Riparia riparia) helyzete Vas megyében 2014-ben</i>	24
MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA	
<i>Kóta András: A fehér gólya (Ciconia ciconia) helyzete Vas megyében 2014-ben</i>	29
<i>Gyurácz József, Bánhidi Péter: Madárgyűrés a Tömördi Madárvártán 2014-ben</i>	33
<i>Illés Péter: Új madárfaj Magyarországon, a berki nádiposzáta (Acrocephalus dumetorum)</i>	37
<i>Böröcz Hanna, Gyurácz József: Az őszapó (Aegithalos caudatus) nyári-őszi mozgalmá és térbeli eloszlása Tömördön</i>	39
<i>Szentirmai István, Magai Ferenc, Faragó Ádám: Közösségi jelentőségű madárfajok állományának felmérése az Őrség különleges madárvédelmi területén</i>	43
<i>Faragó Ádám, Szentirmai István: Mindennapi Madaraink Monitoringja az Őrség különleges madárvédelmi területén</i>	48
<i>Kóta András: Érdekes megfigyelések Vas megyében 2014-ben</i>	54
<i>Heincz Miklós, Illés Péter: Karmazsinpirók (Carpodacus erythrinus) fészkelése a kőszegfalvi Abért-tónál</i>	58
<i>Keszei Balázs: Változások a kőszegfalvi Abért-tó flórájában és vegetációjában (2014)</i>	62
<i>Illés Péter: Madarászok, MAP-ra fel!</i>	65
KRÓNIKA	
<i>Varga László: In memoriam Király Róbert</i>	67
<i>Gyurácz József: 40 éves a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület</i>	68
<i>Gyurácz József, Gyurácz Veronika: Madarász szemmel Kenyában</i>	70
<i>A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkájának támogatói 2014-ben</i>	73

Contents

SOCIETY LIFE	Pages
Looking back on 2014	5
CONSERVATION	
<i>Ildikó Horváth</i> : Bird rescue in the Chernel Garden	6
<i>Csaba Németh</i> : The twenty years of the bird rescue in the Chernel Garden	10
<i>Ádám Faragó, István Szentirmai</i> : Research on the habitat selection of the Corncrake (<i>Crex crex</i>) in Őrség, using radio-telemetry	17
<i>Béla Zalai</i> : The condition of nestling settlements of the Bee-eater (<i>Merops apiaster</i>) and the Sand Martin (<i>Riparia riparia</i>) in County Vas in 2014	24
MONITORING ON THE FAUNA AND FLORA	
<i>András Kóta</i> : Results of White Stork monitoring project of County Vas in 2014	29
<i>József Gyurácz, Péter Bánhidi</i> : Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2014	33
<i>Péter Illés</i> : The first record and ringed specimen of the Blyth's Reed Warbler (<i>Acrocephalus dumetorum</i>) in Hungary	37
<i>Hanna Böröcz, József Gyurácz</i> : Post-breeding movements and spatial distribution of the Long-tailed Bushtit (<i>Aegithalos caudatus</i>) at Tömörd	39
<i>István Szentirmai, Ferenc Magai, Ádám Faragó</i> : Breeding bird survey of species of community interest in the Őrség Special Protection Area	43
<i>Ádám Faragó, István Szentirmai</i> : Common Bird Census in Őrség Special Protection Area	48
<i>András Kóta</i> : Avifaunistical data in County Vas, 2014	54
<i>Miklós Heincz, Péter Illés</i> : Breeding of the Common Rosefinch (<i>Carpodacus erythrinus</i>) at Lake Abért of Kőszegfalva	58
<i>Balázs Keszei</i> : Changes of the flora and vegetation of the Lake Abért (2014)	62
<i>Péter Illés</i> : Call the MAP program!	65
CHRONICLE	
<i>László Varga</i> : In memoriam Róbert Király	67
<i>József Gyurácz</i> : The Forty Years of the BirdLife Hungary	68
<i>József Gyurácz, Veronika Gyurácz</i> : Bird and mammal watching in Kenya	70
Sponsors of the <i>István Chernel</i> Ornithological and Nature Conservation Society in 2014	73

EGYESÜLETI ÉLET

Visszatekintés 2014-re Looking back on 2014

The article lists the projects in 2014. Those not mentioned in the rest of this newsletter are: general assembly in February, applications for funding.

2014. február 1-én, Kőszegen, a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban rendeztük meg 36 fő részvételével az egyesület rendes évi közgyűlését. A közgyűlés elfogadta az egyesület 2013. évi szakmai és pénzügyi beszámolóját, a 2014. évi munkatervét és költségvetését. A rendes évi közgyűlés után tartottuk meg a Magyar Madártani és Természetvédelmi egyesület megalakulásának 40., valamint Herman Ottó halálának 100. évfordulója alkalmából megrendezett emlékülésünket, melynek társszervezője a Nyugat-magyarországi Egyetem Természettudományi Kara volt. 2014. március 21-én a Madarak és Fák Napja országos vetélkedő területi fordulóját Kelemen Tibor és Varga László szervezte, amelyen négy általános iskola 6, 3-3 fős csapata vett részt. A versenynek a Szombathelyi Erdészeti Zrt. Saághy István Erdészeti Információs Központja adott otthont. Március 29-től április 3-ig rendeztük meg a tavaszi Tömördi Természetvédelmi és Madárgyűrűző Programunkat. Áprilisban tizenegyedszer indítottuk el az Állandó Ráfordítású Gyűrűzés (CES) madármonitoring programunkat a Tömördi Madárvártán. A Madarász Suli/Ovi programunk keretében több alkalommal rendeztünk foglalkozásokat, július 15-én a Csányi Alapítvány tehetséggondozó programjában résztvevő gyermekeket fogadtuk a madárvártán. 2014. augusztus 3-tól november 8-ig tizenhetedik alkalommal folyamatosan működött az őszi Tömördi Természetvédelmi és Madárgyűrűző Táborunk. Az NymE biológia és biológiatanár szakos hallgatói ökológia terepgyakorlatuk egy részét idén is a madárvártán töltötték. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét ez évben is kezelni tudtuk gépi szárzúzóval, illetve kézi kaszálással. Október 4-5-én a tömördi tó környékére szervezett madármegfigyeléssel bekapcsolódtunk az Európai Madármegfigyelő Nap akcióba. Az MME 2014. évi küldöttközgyűlésén dr.Bánhidi Péter, Lendvai Imre, Lőrincz Csilla és Ruff Andrea képviselte csoportunkat. A téli madáretetéshez idén 6 q napraforgót osztottunk szét aktív tagjaink között. Ez évi tevékenységünkről is többször hírt adtunk különböző lapokban, rádiókban, tévékben. Tagtársainknak köszönjük áldozatkész segítségüket és további eredményes munkát kívánunk!

A *Chernel István* Madártani és Természetvédelmi Egyesület vezetősége

TERMÉSZETVÉDELEM

Madármentés a Chernel-kertben

Horváth Ildikó

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9730 Kőszeg, Aradi vértanúk tere 1., e-mail: furge@net-portal.hu

I. Horváth: Bird rescue in the Chernel Garden

2249 specimen of 106 bird species were taken care in the bird conservation site of the Őrség National Park in Kőszeg during the last twenty years. 48.51 percent of the birds have been repatriated. The three most common species were: White Stork, Common Buzzard, Common Kestrel.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság az Állatok Világnapján ünnepelte a Chernel-kertben működő madármentő telep megnyitásának 20 éves évfordulóját. Bár a madármentés gondolata, elindítása Bechtold István nevéhez fűződik, aki természetszerető, -védő, madármegfigyelő és solymász volt. Az emberek sokszor felkeresték őt fészekből kiesett fiókával, vagy sérült és egyéb okból kézre került madárral, hisz feltételezték róla, hogy aki az öklén viszi madarát, biztosan tud segíteni a bajbajutott madarakon. Halála után 1994-ben az általa gondozott madarakkal indult el az állami természetvédelem keretei között Kőszegen a madármentés.

A telepen gondozott egyedekből 48,51%-ot szabadon engedhettünk, a pusztulási arány 44,21% volt, és az itt maradó 7,5% -nak van olyan maradandó sérülése, hogy a szabad természetben már nem képes megélni. Ezeknél a madaraknál az altatás lenne a legegyszerűbb megoldás és egyben a legprimitívebb elintézési mód, de minden sérült állatnak joga van az élethez, sorsáról nem tehet, bárhogy alakul is élete mindig kiszolgáltatott lesz, és mi emberek tehetünk arról, hogy nekik jobb legyen. Ezért kellene a mentőtelepek. A kőszegi telepre eddig összesen 106 madárfaj került be.

Nagyon érdekesen alakult egyes fajoknál a szabadon engedés, illetve a pusztulás aránya. Kimagaslóan sikeres volt a kuvikok (*Athene noctua*) elengedése, 26 példányból 22 elrepült. A többi bagoly esetében (erdei füles- *Asio otus*, macska- *Strix aluco* és gyöngybagoly *Tyto alba*) közel azonos volt az arány – 61-65 %. Külön ki kell emelni a vörös vércsék (*Falco tinnunculus*) sérülését.

Sajnos nagyon sok áramütés miatt kerül hozzánk, és ennek következtében lábuk vagy szárnyuk, de legtöbb esetben ellentétes szárny illetve láb esik áldozatul. Ezek a madarak súlyosan mozgássérültté válnak, de megfelelő tartási móddal ezek a fogyatékos egyedek is teljes életet élnek, párba állnak és fiókákat nevelnek, akiket mi

szabadon engedünk. Az elmúlt 20 év madárforgalmi (pld=példány) adatait tartalmazza az 1. táblázat. A 2. táblázat a leggyakrabban előforduló fajokat sorolja fel.

1. táblázat. 20 év madárforgalmi (pld=példány) adatai

Év	Induló állomány pld	Telepre érkezett pld	Tenyésztett pld	Szabadon engedett pld	Elpusztult pld	Átadásra került pld
1995	19	40	-	14	17	-
1996	-	44	4	17	29	1 (lopás)
1997	-	56	8	26	24	1
1998	-	72	9	37	22	-
1999	-	74	9	40	42	-
2000	-	107	9	59	40	2
2001	-	84	8	36	35	1
2002	-	143	16	90	63	3
2003	-	111	15	51	61	-
2004	-	93	11	66	72	1
2005	-	136	9	87	48	1
2006	-	120	8	59	57	-
2007	-	157	6	97	76	-
2008	-	189	5	88	78	1
2009.	-	150	9	92	67	-
2010.	-	195	12	101	109	2
2011.	-	147	28	88	69	-
2012.	-	230	19	110	110	-
2013.	-	182	4	57	101	1
Össz.	19	2330	189	1215	1120	14
				47,87%	44,13%	-
	ebből madár:	2249	189	1192	1084	9
				48,51%	44,12%	-

Ilyen körülmények között született a mentőtelepen 107 vörös vércse, és minden példányt sikeresen elrepíthettük. Nagy volt az örömünk, amikor egy fiatal vörös vércsét az elengedés után 5 hónap múlva Albániából jeleztek vissza. Ez feltétlenül azt

igazolja, hogy mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy az ilyen sérülést szenvedett madaraknak a költési körülményeket és a megfelelő táplálék ellátást biztosítsuk. E témában is vissza kell emlékeznünk Bechtold Istvánra, hiszen ő próbálkozott először sérült madarak párbaállításával, és 1987-ben sikeresen keltek ki az első vércse fiókák.

2. táblázat. Leggyakrabban előforduló madárfajok a Chernel-kertben

Faj	Érkezett pld	Tenyésztett pld	Elpusztult pld	Szab.eng. pld
Fehér gólya (<i>C. ciconia</i>)	337	32	159	182
Egerészölyv (<i>B. buteo</i>)	299	1	129	142
Vörös vércse (<i>F. tinnunculus</i>)	231	107	127	174
Erdei fülesbagoly (<i>A. otus</i>)	201	-	62	130
Fekete rigó (<i>T. merula</i>)	116	-	54	60
Molnárfecske (<i>D. urbica</i>)	112	-	45	60
Macskabagoly (<i>S. aluco</i>)	69	-	17	43
Karvaly (<i>A. nisus</i>)	67	-	43	25
Sarlósfejsze (<i>A. apus</i>)	54	-	29	25
Gyöngybagoly (<i>T. alba</i>)	65	25	31	56
Énekes rigó (<i>T. philomelos</i>)	52	-	30	22
Vetési varjú (<i>C. frugilegus</i>)	43	-	29	11
Szajkó (<i>G. glandarius</i>)	36	-	18	17
Meggyvágó (<i>C. coccothraustes</i>)	30	-	16	13
Kuvik (<i>A. noctua</i>)	26	-	4	22

Ez a pár összesen 33 egészséges fiókát nevelt fel. A vércséken kívül rendszeresen költenek még a fehér gólyák (*Ciconia ciconia*), az uhuktól (*Bubo bubo*) is 22 fiókát kaptunk, a gyöngybaglyok évente két vagy három alkalommal 7-9 tojásból álló fészket raknak, de itt a felnevelt fiókák száma elég alacsony. A kabasólyom (*F. subbuteo*) pár sikeres költésének is nagyon örültünk.

A mentőtelep működésének fontosságát talán ezek a tenyésztési eredmények igazolják a legjobban. De a mentőtelep egyben madárvédelmi mintatelepként is működik, hisz fontos mindenki számára az élővilág, benne a madarak megismerése, mert ha nem érti meg az ember a természetet, akkor lehetetlenné válik az is, hogy

harmóniában éljen vele. Ahhoz azonban, hogy az emberek megismerhessék a madarakat, olyan közvetítési módra van szükség, ami mindenki számára érthető és érdekes. Ezért vannak úgynevezett bemutató madaraink, melyek kézre szoktatottak, és bármikor a látogatók előtt megjelenhetünk velük. Munkánk fontos része az ismeretterjesztés.

A madarászok nagyon szeretik a ritkaságokat, az elmúlt 20 év alatt mi is több érdekes, illetve nem gyakori madárfajjal találkoztunk. Például a hivatalosan megnyitott mentőtelep első bekerült egyede egy halászsas (*Pandion haliaetus*) volt. A látogatók 9 évig csodálhattak egy hóbaglyot (*B. scandiacus*). Két évig sétált a fehér gólyák között egy fekete gólya (*C. nigra*) és nagyon érdekes esetnek lehettünk szemtanúi, amikor a magasból leszállt mellé egy másik fekete gólya. A szombathelyi Állatkórház segítségével sikerült megmenteni egy mérgezett rétisast (*Haliaeetus albicilla*). Olaszországban szárny sérüléssel kezelt, meggyűrűzött vándorsólyom (*F. peregrinus*) Szombathelyen a Pelikán Hotel zárt udvarán landolt, és nem tudott tovább repülni. Több éven keresztül gondoztunk egy törpesast (*Hieraaetus pennatus*), melyet a győri Állatkert adott át. (Ez volt Magyarország egyetlen törpesas példánya.) Közel három hétig kellett tömni egy fiatal, szárnytörött kerecsensólymot (*F. cherrug*), mert nagyon sovány volt, és magától nem evett. Egy legyengült vörös kányát (*Milvus milvus*) sikerült felerősítenünk. Vízimadarak közül talán a kanalasgémet (*Platalea leucorodia*) említem meg, ez a madár egy szombathelyi ház kertjébe szállt be, szerencsére nem sérült meg és az Abért-tavaknál vízre tettük.

Most pedig visszatekintve az elmúlt 20 évre a következő gondolatsorokat szeretném a jövő nemzedéke felé közölni: A világ nagyon sokat fejlődött, de a madármentésben mindig személyesen kell részt venni, a fiókák etetését nem oldják meg helyettünk a gépek. Ötlete nagyon sok embernek van, csak tudni kell kivitelezni, de ez már munkával, türelemmel jár, és sok időbe telik. Hát itt szoktak megdőlni a dolgok, mert a fióka felnevelését nem lehet felgyorsítani, leegyszerűsíteni, a napi 8 órai munkán túl is etetni kell őket. Aki viszont vállalja mindezt, és mindig szívvel-lélekkel, örömmel, nagy odafigyeléssel, türelemmel és szeretettel végzi feladatát, viszonzásul a madaraktól olyan gazdagságot kap, ami ugyan nem látható, pénzre sem váltható, el sem vehető, de lelkiileg nagyon gazdaggá, boldoggá teszi az embert. Őszintén kívánom, hogy sok embertársam élvezze ezt a lelki gazdagságot.

20 éves a chernel-kerti madármentés 20 év eredményei a madártan szemszögéből

Németh Csaba

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/A, e-mail: kislegykapo@gmail.com

Cs. Németh: The twenty years of bird rescue in the Chernel Garden

The author describes the avifaunistical bird migration and nature conservation results of the bird rescue of the Chernel Garden. Two repatriated White Storks were recovered in Malta.

Bevezetés

A sérült madarak mentésének és repatriálásának legfőbb célja kétségtelenül a vadon élő madárállományok veszteségeinek csökkentése. Minden egyes egészségesen szabadon bocsájtott madár a vadon élő állományokat erősíti és az adott egyed életének megmentésén túlmutató jelentőséggel bír, különösen a sérülékeny, kritikus állomány nagyságú, kedvezőtlen természetvédelmi helyzetű fajok esetében. A madármentéssel foglalkozó szakemberek több évtizedes munkatapasztalatából az is egyértelműen leszűrhető, hogy ennek a tevékenységnek nagyon komoly szerepe van a természetvédelmi szervezetek társadalmi kapcsolatai, hitelessége terén, embertársaink vadon élő élővilág iránti érzékenységének, segítőkészségének növelésében. Ahogy Bagyura János a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület ragadozómadár-védelmi munkájának vezetője fogalmazott: „Mi ezt vállaltuk, nekünk ezt végezni kell, minden egyes madárért el kell mennünk, ettől vagyunk hitelesesek”.

A két legfontosabb cél érdekében 20 éve a kőszegi Chernel-kertben végzett munkának azonban számos járulékos hozadéka is van, melyek közül jelen írás a madártani eredményekre próbál rávilágítani.

Anyag és módszer

Tanulmányomban madártani szempontból három csoportba rendezve mutatom be az Őrségi (és korábban a Fertő-Hanság) Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai által végzett madármentés elmúlt húsz éve alatt nyert új madártani és természetvédelmi ismereteket.

A feldolgozott adatokkal kapcsolatban fontos leszögezni, hogy a 20 év során folyamatosan, egységes szempontok szerint vezetett, az egyes madarak bekerülésének körülményeit, kórtörténetét részletesen és teljes körűen tartalmazó

nyilvántartás, adatbázis nem áll rendelkezésünkre. A fenti adatokat részben tartalmazó, írásos feljegyzések mellett a mindennapi madármentési munkában szerzett személyes tapasztalatok szolgáltatták írásom alapját. Ebből a forrásanyagból elsősorban a természetvédelmi helyzeténél fogva, valamint az országos és/vagy Vas megyei ritkasága okán figyelemre méltó fajok esetében nyert új információk kerültek kiemelésre, így a vizsgálat nézőpontja akaratlanul is szubjektív. Azonban a szubjektív kiemelés éppen arra biztosít lehetőséget, hogy hangsúlyozzuk: a madármentés folyamatosan szolgáltat madártani és természetvédelmi szempontból egyaránt jelentős, új ismereteket, melyeket ezen tevékenység végzése nélkül nem, vagy csak sokszorta nagyobb befektetést igénylő, célzott kutatásokkal volna lehetséges megszerezni.

Faunisztikai eredmények

Kék vércse (*Falco vespertinus*)

Az alapvetően pusztai jellegű élőhelyeken elterjedt madárfaj az elmúlt száz év során fokozatosan szorult vissza, majd tűnt el a Dunántúl -kivétel a Mosoni síkfészkelő madárfaunájából. Vas megyei fészkelésére több évtizede nem ismerünk adatot. Az utóbbi húsz évben azonban több alkalommal került sérült kék vércse Madárvédelmi Mintatelepünkre. A bekerült madarak Szombathely térségéből származtak, őszi, illetve tavaszi időszakban jutottak emberkézre. Utánanézve az adatoknak, a szombathelyi repülőtér területén sikerült a kék vércse vonuló csapatait több alkalommal nyár végén megfigyelni táplálkozás közben. A juhokkal legeltetett, rövidfüvű, ritkás facsoportokkal, bokrosokkal tarkított élőhelyről így kiderült, hogy az a fokozottan védett madárfaj vonulása során fontos szereppel bíró pihenőhely, ahol elképzelhető akár a kék vércse újbóli Vas megyei költése is.

Uhu (*Bubo bubo*)

Az uhu nyugat-magyarországi előfordulásáról az 1990-es évek első felében Kárpáti László tudósított, a Soproni-hegység-beli fészkelés publikálásával. Vas megye tekintetében Bechtold István a madármentés keretében hozzá került példányról számolt be Kőszegről. Jó ideig kizárólag a madármentés szolgáltatott további adatokat a megyéből, így az uhu Horvátzsidány, Ják, Cák, Csepreg és Kemestaródfa térségében való jelenlétéről. Ezekről a helyekről rendre egy-egy példány került hozzánk. Az így kapott előfordulási adatok javarészt megelőzték az első Vas megyei költés (Cák) bizonyítását, illetve Ják és Horvátzsidány térségéből a mai napig nem

ismert költés, noha -lévén az uhu állandó, területhez és párjához egyaránt hű madár- az minden bizonnyal valószínűsíthető.

Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*)

A kék vércséhez hasonlóan nyílt, pusztai jellegű élőhelyeken elterjedt bagolyfaj Vas megyei jelenlétére a Tömördi Madárgyűrűző Táborban kézre került példány mellett szintén a madármentés hívta fel a figyelmet. A Répce síkjáról, elsőként Bük város külterületéről került hozzánk egy sérült példány, majd Vasasszonyfáról többször is (legutóbb 2014 őszén) kaptunk egy-egy madarat. A madármentés adatai alapján kijelenthető, hogy legalább kisszámú, de rendszeres átvonuló, kóborló nálunk a fokozottan védett réti fülesbagoly, de utóbbi helyen akár a lehetséges költésének is érdemes utánanézni.

Gyöngybagoly (*Tyto alba*)

A gyöngybagoly tradicionális fészkelőhelyeként számon tartott templomtornyokban az 1990-es években Vas megyében végzett állományfelmérés és mesterséges költőláda telepítés a fajnak csak nagyon gyenge állományát valószínűsítette. A madármentés adatai azonban kezdettől fogva árnyalták ezt a kedvezőtlennek tűnő képet. Rendre kerültek be a gépkocsi által elütött példányok a megye különböző részeiből. A költő párok hollétére aztán szintén a madármentés szolgáltatott adatokat. Mezőgazdasági terménytároló szellőzőcsövébe szorult fiókákról kaptunk hírt Egyházásrádócról, Nemesbődön pedig szintén egy magtár padlásáról szerette volna kitelepíteni a bagoly családot (megrettenve a hatalmas természetvédelmi értékük kapcsán magára vett felelősségtől) a jószándékú tulajdonos. Így a madármentésből nyert adatok alapján nyugtázhattuk, hogy a Nyugat-Európában már a múlt század második felében végbement költőhely váltás megyénkben is lezajlott: a felújítások során, galambok okozta tűzveszély elleni védekezéséppen lezárásra került templomtornyokból a gyöngybagoly átköltözött a mezőgazdasági telepek kiváló búvó- és táplálkozóhelyet nyújtó terménytárolóiba, gépszíneibe, magszárító tornyaiba.

Eredmények a madarak vonulásával, diszperziójával kapcsolatban

Vörös vércse (*Falco tinnunculus*)

A vörös vércse a madármentés során hozzánk kerülő öt leggyakoribb madárfaj egyike. A jellemzően áramütés következtében sérülést szenvedő példányai közül számos egyed éli túl a balesetet maradandó szárny- és/vagy lábcsonkulással. Ők, mivel a szabad életre alkalmatlanok, Madárvédelmi Mintatelepünk állandó lakói

lesznek. Tapasztalataink szerint könnyen szaporodnak fogságban is, melynek következtében évről-évre több vörös vércse fióka kel ki sérült szülők költségének eredményeként. A fiókákat a fészek elhagyását követő rövid időn belül szabadon engedjük, előtte azonban egyedi azonosítójú ornitológiai jelölőgyűrűvel látjuk el őket.

2010. augusztus 24-én bocsátottunk szabadon egy, a fenti körülmények között kelt fiatal vörös vércsét. A madarat 2011. január 15-én találta meg Ymer Qosja, a Shkodra-tó partvidékén, Albániában, 634 km távolságban Kőszegtől. 4 hónap és 24 nap szabad életet követően lőtték le ott, ahol a madarak válogatás nélkül való vadászata napjainkban is általános. A közép-európai vörös vércsék fiatal példányainak vonulási hajlama ismert ornitológiai tény, azonban ez a madár volt az első, amely hazánkban jelölt példányként Albániából megkerült. Tőle, rajta keresztül tudhatjuk tehát, hogy vércsénk számára a Földközi-tenger medencéjének a Shkodra-tóval és a Bojana folyó deltájával jellemezhető része fontos telelőterülete. Madarunk sorsa konkrét indokot és érvet szolgáltat Albánia és Montenegró természetvédelmi szervezetei számára az illegális vadászat visszaszorításáért folyó munkájukban.

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*)

A fehér gólya esetében egyaránt jellemző, hogy fészekből kiesett vagy onnan való kirepülés közben sérülést szenvedett fiókák kerülnek hozzánk és az is, amikor maradandó sérülés miatt tartósan a telepünk lakóivá váló idős madarak állnak párba és költenek, nevelnek fel nálunk egészséges fiókákat. 2011. augusztus 23-án engedtünk szabadon 3 példány fiatal fehér gólyát, melyek között a fent leírt mindkét élettörténetre volt példát szolgáltató madár. Gólyáinkat 2011. szeptember 28-án egy ragadozómadarak vonulását kutató csoportban Lawrie Phipps figyelte meg L-Imgarron. A madarak Málta szigete egyetlen futballstadionjának reflektorjait szemelték ki éjszakázó helyül. A megfigyelők tisztában voltak vele, hogy a madarak élete veszélyben forog, hiszen a sziget többek között lakosságának minden madárra vadászszákmányként tekintő mentalitásáról ismert. A madarak nyugodt álmát még a helyi rendőrség is őrizte, reggel pedig a földön gépkocsiból biztosították útjukat mindaddig, amíg el nem hagyták Málta légtérét. Gólyáink története újsághír lett a szigeten és valamit javított annak természetvédelmi megítélésén az öt szankciókkal jobb magatartásra kényszeríteni próbáló Európai Unió vezető szervei előtt.

2012. augusztus 14-én helyeztük fel a gyűrűt arra a gólyára, amely még abban az évben, december 6-án került kézre a calábriai Messina közelében. A madarat a Messinai Állatmentő Központ munkatársai fogták be. A gólyát nagy valószínűséggel

gépkocsi ütötte el, nagy nyílt sebbel és jelentős vérveszteséggel szállították a központba ahol később elpusztult.

Eseteink jelentősége abban áll, hogy a madárgyűrűzés száz évvel ezelőtti kezdete óta több mint ötezer Magyarországon gyűrűzött fehér gólyából korábban csupán 3 példány került meg Olaszországból. A gyűrűzési adatok alapján tehát joggal feltételeztük, hogy gólyáink vonulásuk során kizárólag a Boszporuszon át vezető útvonalat használják. Bár ez az elmélet a nálunk fészkelő madarak vonatkozásában továbbra is igaz, kőszegi gólyáink esete az előző évben Máltán észlelt társaival együtt azonban tovább árnyalja a vonulásukról eddig kialakult képet.

Gyöngybagoly (*Tyto alba*)

A gyöngybagoly egy sérülten kézre került példányát 2001. szeptember 4-én bocsájtottuk szabadon Kőszegen. A madarat 2003. január 15-én Pellingert Attila találta meg elpusztulva Hegykőn. Egy 2009. augusztus 12-én elengedett madarunkat 2009. augusztus 27-én Kőszegdoroszló mellett gépkocsi ütötte el. Fenti adatok a gyöngybagoly esetében a szabadon engedés helyének 50 km-es körzetén belüli szétterjedésről árulkodnak.

Karvaly (*Accipiter nisus*)

2005. augusztus 15-én Kőszegen engedték el azt a karvalyt, amely három évvel később, 2008. április 10-én Csepregen pusztult el, ismeretlen körülmények között. A madár vélhetően térségünkben költött az eltelt években.

Természetvédelmi eredmények

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*)

A rétisas Vas megyében való fészkeléséről hosszú ideig kizárólag a Belső-Őrség területéről volt információnk. A hazai állomány növekedése következtében nálunk is előkerültek új párok a Rába, a Rába-Csörnóc mentén, a Szajki-tavak és a Strém közelében. A megtelepedések egyértelműen bizonyították, hogy a fokozottan védett madár számára nem a megfelelő fészkelő- és táplálkozóhelyek hiánya jelenti az állomány nagyságát korlátozó tényezőt. A madármentés ugyanakkor olyan adatokat szolgáltatott a rétisast veszélyeztető tényezőkről, amelyek következtében át kellett értékelni annak természetvédelmét.

Az 1990-es évek közepén egy példány rétisas Zala megye területéről sörétlövés okozta sérüléssel került hozzánk, ami azt mutatta, hogy még a fokozott természetvédelmi oltalom és a vadászati kultúra fejlődése ellenére is reális veszély erre a madárra nézve a lelövés. Még nagyobb és talán még elszomorítóbb

meglepetést okozott aztán az a madár, amelyet Hosszúpereszteg határából hoztunk el életveszélyes állapotban, karbofurán okozta, szándékosnak valószínűsíthető mérgezés tüneteivel. A madár - hála a gyors és szakszerű állatorvosi beavatkozásnak - túlélte a mérgezést és szabadon engedésre került. Az ő és a nála sajnos rosszabbul járt holló (*Corvus corax*) és egerészölyv (*Buteo buteo*) esete azonban rávilágított arra, hogy tévesen hittük eddig, miszerint a szándékos ragadozómadár-mérgezés térségünkben már a feledés homályába veszett.

Uhu (*Bubo bubo*)

A madármentés 20 éves tapasztalatai statisztikailag értékelhető elemszámú mintával szolgálnak a madarakat veszélyeztető tényezőkre vonatkozóan is. Alátámasztják, hogy a nagytestű, elsősorban ragadozómadarak az áramütéstől, közlekedési eszközökkel, nagy üvegfelületekkel való ütközéstől sérülnek leginkább. Rendre kerülnek elő azonban új információk is sokszor szintén új veszélyforrásokról. Az uhu fent részletezett diszperzióját mélyebben vizsgálva kimutatható, hogy ez a madár napjainkban nem ritkán a települések közvetlen közelében vagy az őket övező, extenzíven művelt övezetből kiskertes-kertvárosias lakóövezetté átalakuló területeken fészkel, illetve táplálkozik. A területhasználat átalakulása ezekben az övezetekben olyan intenzíven zajlik, hogy ahol tegnap még traktor szántotta vagy éppen parlagon álló mezőgazdasági terület volt, ott „másnap reggelre” drótfonatos kerítések nőnek ki a földből. Az itt élő uhuk, amelyek a földközelen suhanva pásztázzák át a területet patkányok és sünök után kutatva már két esetben szenvedtek ütközéses balesetet ezekkel a hirtelen megjelent kerítésekkel.

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*)

Szintén a területhasználat és a táj átalakulása okozta, hogy a fehér gólya legfőbb táplálkozóhelyét jelentő gyepek drasztikus mértékben visszaszorultak térségünkben. Különösen a nyári szárazságok, a fiókanevelés idején egykor bőséges és stabil mennyiségben rendelkezésre álló táplálékot biztosító nedves rétek tűntek el. Ezzel a folyamattal párhuzamosan (tőle függetlenül) közútjainkon óriási mértékű forgalomnövekedés tapasztalható. Különösen igaz ez a nagy kamionforgalmat bonyolító 8-as és 86-os számú útra megyénkben. Az utakon a sok gépkocsi tömegével gázolja el az ott áthaladni próbáló kisebb-nagyobb emlősöket és madarakat, nem is beszélve a megszámlálhatatlan rovarról melyek egy része a járműveken, egy része pedig az úttesten landol. Az utak mellett általában gyepsávokat is lehet találni, ahol rovarok és kisemlősök élnek, illetve amelyekben az autósok által

kidobált szemét közt emészthető dolgokat is lehet találni. Ezt a folyamatosan újratermelődő állati hullákkal és szerves hulladékkal terített asztalt a dögevésre is hajlamos gólyák (a ragadozómadarak és varjúfélék mellett) felfedezték és egyre gyakrabban használják. A hatalmas kamionok azonban rájuk is veszélyt jelentenek. Míg a varjak vagy az egerészölyvek könnyen odébblibbennek a közeledő autó elől, a nagy szárnyfelületű, nagytestű, de kis súlyú fehér gólyát gyakorta felkapja és a kamion oldalához vágja az általa nem várt és ki nem számítható erősségű, gépkocsi okozta légáramlat. Egyre gyakrabban jut hozzánk ilyen sérüléstől szenvedő gólya, amely a legtöbb esetben belső zúzódásokkal is terhelve elpusztul.

Darázsölyv (*Pernis apivorus*)

Évről évre kerül be hozzánk a késő nyári-kora őszi időszakban olyan darázsölyv, amely általában azévi fiatal madár, legyengült állapotban van, mindenféle külsérelmi nyom nélkül. Ezek a madarak általában már nem hozhatók a szabad életre alkalmas állapotba. Nem rendelkezünk ismerettel arról, hogy mi történt ezekkel a madarakkal, de a közelmúlt tapasztalatai azt mutatják, hogy legalábbis közép-európai szinten általánosan jelentkező veszélyforrással van dolgunk, ami a fokozottan védett, vonuló ragadozómadárfajt nem tömegesen, de folyamatosan érinti.

Összefoglalás

Tanulmányomban az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság Madárvédelmi Mintatelepének (Kőszeg) húsz éves működése során összegyűlt adatok madártani-természetvédelmi szemléletű elemzésével foglalkoztam. Szubjektív válogatásom elsősorban a kedvezőtlen természetvédelmi helyzetű fajokra vonatkozó, új, faunisztikai és madárvonulási ismeretekre és a korábban ismeretlen veszélyforrásokra igyekezett a figyelmet felhívni. Az itt közzétett ismeretanyag talán lényeges, de mégis csak töredék része annak az információtömegnek, ami a madármentés során birtokunkba kerül vagy kerülhet akkor, ha azt szisztematikusan gyűjtjük, dokumentáljuk és közzétesszük. Bízom benne, hogy jelen írás a madártan és a konzervációbiológia tudományának művelőit meggyőzte arról, hogy a madármentés az általuk művelt diszciplínák számára is szolgálat hasznos ismereteket. Azt a véleményemet azonban minden madármentéssel és természetvédelemmel foglalkozó szakember számára fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy ne feledjük: ezen szeretett tevékenységeink művelésének célja végső soron nem lehet más, mint „embermentés”, „embervédelem”, az ember-természet és az ember-ember kapcsolat jobbá és szebbé tétele.

Az őrési harisok (*Crex crex*) élőhely-használatának kutatása rádió-telemetriás nyomkövetés segítségével

Faragó Ádám – Szentirmai István

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Őriszentpéter, Siskaszer 26/A, e-mail: faragoadi@gmail.com

Á. Faragó, I. Szentirmai: Research on the habitat selection of the Corncrake (*Crex crex*) in Őrség, using radio-telemetry

Six male and two female Corncrakes were captured and attached with radio tags in Őrség National Park in 2013-2014. The aim of this project was to understand which parameters affect habitat selection of this species. We estimated that both males and females used approximately 2 ha during the breeding season. Home ranges of the two parents overlapped and nests were within close distance to the males calling location. We found no significant differences in density, height of vegetation and insect abundance between occupied and unoccupied sites within same meadows.

A haris (*Crex crex*) lekerült az IUCN (Természetvédelmi Világszövetség) által jegyzett globálisan veszélyeztetett fajok listájáról. Ettől függetlenül azonban úgy gondoljuk, hogy továbbra is részét kell képeznie az őrési kaszálórétek élővilágának, kiemelt védelmével pedig a rétek fajgazdagságának fenntartásához is hozzájárulunk. Az Őrség a haris jókora elterjedési területének peremén fekszik. Biztosnak látszik, hogy természetvédelmi beavatkozás nélkül komoly veszélybe kerülhet és eltűnése sok más növény- és állatfaj eltűnését is jelezné számunkra. Rejtőzködő életmódjának köszönhetően a terepi megfigyelése szinte lehetetlen. Jelenlétét általában csak akkor vesszük észre, amikor a hímek megszólalnak. Sokkal többet igazából nem tudunk megállapítani róla. Nem tudjuk, mennyien vannak pontosan, azt sem, hogy sikerült e párba állniuk, a láthatatlan és néma tojók kilétéről, életmódjáról pedig végképp nehéz bármit is kijelenteni. Védelméhez azonban elengedhetetlen, hogy átfogó képet kapjunk mindezekről, így elhatároztuk, hogy kutatási programot indítunk a titkok felderítésére.

A kutatásra 2013-2014-ben került sor az Őrségi Nemzeti Park területén. Kérdéseink tisztázásához alapvető fontosságú, hogy lehetőleg minél több példányról a lehető legpontosabban megtudjuk mikor és hol tartózkodik. Ennek az információnak a birtokában következtethetünk a territóriumok nagyságára, a kedvelt élőhelyekre, a költési szezon során végbe menő elmozdulásokra, vagy éppen a különböző példányok egymáshoz képesti viszonyára. Fény derülhet egy-egy fészkek helyére és az emberi zavarás, beavatkozás során történő reakciójukra is. A madarak nyomkövetéséhez feltétlenül meg kell fognunk őket és jeladókat kell rögzítenünk rájuk. A jeladók helyzetének ismerete értelemszerűen az egyes példányok tartózkodási helyének

ismeretét is jelenti. Lehetőségeink úgy adták, hogy a könnyebben elérhető rádió-telemetriás technikát tudtuk igénybe venni, a projekt teljes időtartamában összesen nyolc darab jeladó állt rendelkezésünkre. Ésszerű tervnek az látszott, hogy évente 2-2 hím, illetve tojó madár jeladózását célozzuk meg.

Természetesen nem volt mindegy, hogy mikor és hol próbálkozunk a madarak befogásával. Arra törekedtünk, hogy lehetőleg már helyben maradós, tovább nem vonuló harisokat kövessünk, hiszen jeladóinkat csak pár száz méterről, legfeljebb 1-2 km-ről lehet megtalálni. Ezért június 5. előtt nem próbálkoztunk. A gyepek közül, melyeken még ekkor is hallottunk hímeket azokat választottuk célterületnek, melyek látszólag minél inkább különböznek egymástól. Elsőként a hangjuk alapján könnyen regisztrálható hímelek megfogására tehetünk kísérletet, függönyháló és hang visszajátszásának segítségével. Később, a jeladóval felszerelt hímelek közelében limikólavarsákat telepítettünk le tojó példányok kézre kerítésének reményében. A nagyjából 4 grammos jeladókat hátul, a faroktollak töve elé rögzítettük, melyek 2-3 hónapnyi élettartammal bírtak. Legkésőbb a nyár végi vedléskor pedig egyszerűen leesnek a madárról. A rádió-telemetriás vevőkészülékekkel azt tudtuk csak megállapítani, hogy a jeladó hozzánk képest milyen irányban található. Ezért egyszerre két különböző pontból kellett egy-egy embernek rögzíteni a jeladó hozzá viszonyított irányát. Tulajdonképpen a háromszögelés módszerét alkalmaztuk, melynek során a két egy időben felvett irányvonal metszéspontja rajzolta ki az aktuális tartózkodási pontot. Ezeket ArcGIS-ben digitalizáltuk. A programban légifotót és élőhelytérképet fektettünk rájuk. Az egyes pontokhoz az attribútum táblában a terepen felvett alábbi adatokat rendeltük hozzá.

1. táblázat. Minta a terepi adatlapból

Dátum	Idő-pont	Jeladó azono-sítója	Saját helyzetünk koordinátái	Irány (fok)	Ma-dár visel-ke-dése	Egyéb harisok jelenléte	Szél/ csa-padék erős-sége	Zavaró tényezők
2014. 07.12.	00:30	44	E 447601 N 169 380	225	nem szólt	1 hím szólt	3/1	vadászat a közelben, lövés hangja

A kezdeti tervekhez képest 2013-ban 2 hím, 2014-ben pedig 4 hím és 2 tojó harist sikerült jeladóval ellátnunk. További 5 hím és 1 fiatal példányt gyűrűztünk meg, melyek későbbiekben történő visszafogása a területhűségükről nyújtana információt.

2. táblázat. A jeladóval felszerelt madarakhoz tartozó főbb adatok

Település, helyszín	Befogás dátuma	Utolsó észlelés dátuma	A követés hossza	A madár ivara	Az egybefüggő gyepterület kiterjedése/használt terület kiterjedése	Élőhely-típus (ÁNÉR 2011)**
Felső-jánosfa	2013. 07.01.	2013. 07.05.	4 nap	hím	?*/3 ha	B5, D34, E1
Csörötnek, Felső-Huszász	2013. 07.02.	2013. 07.15.	13 nap	hím	kb. 50 ha/2,8 ha	OB
Csörötnek, Felső-Huszász	2014. 06.05.	2014. 06.08.	3 nap	hím	kb. 50 ha/0,09 + 0,68 ha	OB
Kondorfa, Hegy-Völgy	2014. 06.12.	2014. 07.04.	23 nap	tojó	kb. 13 ha/3 ha	OB
Kisrákos	2014. 06.18.	2014. 06.25.	8 nap	hím	kb. 4,5 ha/1,18 ha	B4, T1
Szalafő, Papszer	2014. 06.23.	2014. 07.01.	9 nap	tojó	kb. 5,5 ha/0,84 ha	E2, T11
Szalafő, Papszer	2014. 06.26.	2014. 07.05.	10 nap	hím	kb. 5,5 ha/2,17 ha	E2, T6, T11
Őriszentpéter, Keserűszer	2014. 07.09.	2014. 07.17.	9 nap	hím	kb. 11 ha/1 ha	E2

* Mozaikossága miatt nehéz körbehatárolni a haris számára alkalmasnak tűnő egybefüggő területet.

** B4: lápi zsombékosok, zsombék-semlyék komplexek, B5: nem zsombékoló magassásrétek, D34: mocsárrétek, E1: franciaperjés rétek, E2: veres csenkeszes rétek, OB: jellegtelen üde gyepek, T1: egyéves, intenzív szántóföldi kultúrák, T6: extenzív szántók, T11: csemetekertek, faiskolák, kosárkötő fűz ültetvények

A terület elhagyása előtt a hímek 2013-ban 3, illetve 4 nappal, 2014-ben pedig a csörötneki kivételével 1 nappal, vagy a távozás napján hagyták abba a harsogást. A hímek többségének július 5-17. közé eső odébbállásának időpontja egybe eshet a

második fészkalj kiköltésének kezdetével. Ezt megerősíti, hogy az Őriszentpéteren jelölt hím madarunk eltűnése előtti napon, egy frissen rakott, teli fészkaljat találtunk. A fészkek helyének pontos ismerete több egyéb dologra is engedett következtetni. Megtudtuk például, hogy a tojó a fészket a hím dűrgőhelyének közvetlen közelébe is rakhatja. Ez a kaszálások során a hím dűrgőhelye alapján fennhagyandó terület elhelyezkedésének meghatározásához biztosít lehetőséget. Kiderült az is, hogy a második párbaállítás megtörténhet a hím hangjelzéssel történő territóriumfoglalásától számított 1-2 napon belül is. Miután az adott, viszonylag jól körbehatárolható területről eltűnt egy madár, az általa bejárt, illetve nem látogatott részek vegetációjának szerkezetét (3. táblázat), illetve 2013-ban a talajcsapdázás (4. táblázat), 2014-ben pedig a talajcsapdázás és a fűhálózás (5. táblázat) módszerével az ízeltlábúak – mint táplálékforrás – mennyiségét és a különböző taxonok szerinti összetételét is megvizsgáltuk, összehasonlítottuk.

A harisos foltokban átlagban 42, míg a nem harisosokban 44 növényfajt számoltunk. Szintén átlagot tekintve a harisos részeken lévő növényzet legalsó szintjének magassága 53,5, a nem harisosoké pedig 55,6 cm volt. Az alsó szint átlagborítását a haris által bejárt mintaterületeken 65,2, a kontroll területeken viszont 63,4 %-osra becsültük. Az eredmények megerősítik azt a feltevésünket, hogy az Őrségben sem kerülnek el a viszonylag egységesen kezelt, kaszálással hasznosított gyepesek, míg a legelőket egyáltalán nem preferálják. A magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) jelenléte bizonyos mértékig egyáltalán nem hátráltatja a haris megtelepedését, de nem is előfeltétele az élőhelyválasztásnak. Így a haris élőhelyigényei sem támasztják alá további terjedését. A visszaszorítását előremozdító kezelés – évente kétszeri kaszálás és legeltetés - hosszútávon növelheti a haris potenciális élőhelyét jelentő gyepesek kiterjedését.

* A borítás, illetve eleinte még a vegetáció sűrűségének becsülésére a szakirodalomban leírt olyan módszert alkalmaztunk, melyet később alkalmatlannak tartottunk, és az így nyert adatokat használhatatlannak minősítettük.

2013-ban a haris által bejárt foltokban nagyobb mennyiségben fogtunk ízeltlábúakat, mint a nem harisosokban. 2014-ben azonban mind a talajcsapdázás, mind pedig a fűhálózás fordított eredményt hozott. Ráadásul igen jelentős különbséggel a nem harisos foltok – a kontroll területek – javára. Átlagban a fűhálózással begyűjtött ízeltlábúak tömege csaknem duplája volt ezekben.

Nehéz magyarázatot találni az arányok megfordulására, bár az hozzá tartozik, hogy nem volt olyan terület, melyet mind a két évben felmértünk volna.

3. táblázat. Haris által használt, illetve nem használt élőhelyfoltok vegetációjának összehasonlítása az adott területen belül

Település, helyszín	A felmérés időszaka	A	B	C	D	E	F	G	H
Felsőjános- fa	2013. július	29	33	<i>Sanguisorba officinalis</i>	<i>Sanguisorba officinalis</i>	31,8 cm	41,3 cm	*	*
Csörötnek, Felső- Huszász	2013. július	30	27	<i>Solidago gigantea</i>	<i>Solidago gigantea</i>	37,4 cm	49,3 cm	57,5 %	63,7 %
Kondorfa, Hegy-Völgy	2014. július	64	57	<i>Bromus inermis</i>	<i>Bromus inermis</i>	47 cm	43,8 cm	83,5 %	75,5 %
Kisrákos	2014. július	38	44	<i>Solidago gigantea</i>	<i>Solidago gigantea</i>	80,2 cm	60,5 cm	21 %	4,2 %
Szalafő, Papszer	2014. július	41	39	<i>Calamagros- tis epigeios</i>	<i>Solidago gigantea</i>	55 cm	90,5 cm	79,3 %	85,4 %
Szalafő, Papszer	2014. július	46	47	<i>Solidago gigantea</i>	<i>Galium verum</i>	57,3 cm	56,8 cm	72 %	76,5 %
Óriszent- péter, Keserűszer	2014. július	45	61	<i>Galium verum</i>	<i>Festuca pseudovina</i>	66 cm	47,4 cm	78,3 %	75,1 %

A: Növényfajok száma a mintaterületeken., B: Növényfajok száma a kontroll területeken, C: A leggyakoribb növényfaj a mintaterületeken, D: A leggyakoribb növényfaj a kontroll területeken, E: A vegetáció alsó szintjének átlagmagassága a mintaterületeken, F: A vegetáció alsó szintjének átlagmagassága a kontroll területeken, G: A vegetáció alsó szintjének átlagborítása a mintaterületeken, H: A vegetáció alsó szintjének átlagborítása a kontroll területeken.

A kutatás eredményeit figyelembe véve megerősíthető, hogy a haris által elfoglalt gyepeken az augusztus 15. utáni kaszálás az elfogadható, illetve ha mégis előbb történik, a továbbiakban is szükséges minimum 1 ha terjedelemben kaszátlanul hagyni területeket a hímek dűrgőhelyének közelében. A legfontosabb, amit helyben tehetünk, az az élőhelyének megőrzése, együttműködve a gazdálkodókkal. Eredményeink ugyanakkor nem adnak egyértelmű választ arra a kérdésre, vajon milyen tényezők befolyásolják a harisok élőhelyválasztását.

4. táblázat. Haris által használt, illetve nem használt élőhelyfoltokban talajcsapdázással mintavételezett ízeltlábúak mennyiségének összehasonlítása az adott területen belül

Település, helyszín	A felmérés időszaka	A	B	C	D	E	F
Felsőjánosfa	2013. július	41	37	0,8	0,1	<i>Hymenoptera</i>	<i>Hymenoptera</i>
Csörötnek, Felső-Huszász	2013. július	216	101	6,5	2,5	<i>Hymenoptera</i>	<i>Hymenoptera</i>
Kondorfa, Hegy-Völgy	2014. július	550	1044	38	77	<i>Ensifera</i>	<i>Ensifera</i>
Kisrákos	2014. július	175	535	34,6	19,2	<i>Coleoptera</i>	<i>Hymenoptera</i>
Szalafő, Papszer *	2014. július	52	95	0,2	3	<i>Isopoda</i>	<i>Hymenoptera</i>
Szalafő, Papszer**	2014. július	320	496	23,7	30	<i>Hymenoptera</i>	<i>Ensifera</i>
Óriszent-péter, Keserűszer	2014. július	222	431	22,8	47	<i>Ensifera</i>	<i>Ensifera</i>

A: Begyűjtött összes ízeltlábú példányszáma a mintaterületeken, B: Begyűjtött összes ízeltlábú példányszáma a kontroll területeken, C: Begyűjtött összes ízeltlábú tömege (g) a mintaterületeken, D: Begyűjtött összes ízeltlábú tömege (g) a kontroll területeken, E: A legnagyobb példányszámú taxon a mintaterületeken, F: A legnagyobb példányszámú taxon a kontroll területeken.

*tojó példány, **hím példány

5. táblázat. Haris által használt illetve nem használt élőhelyfoltokban fűhálózással mintavételezett ízeltlábúak mennyiségének összehasonlítása az adott területen belül

Település, helyszín	A felmérés időszaka	A	B	C	D	E	F
Kondorfa, Hegy-Völgy	2014. július	413	508	7,9	14	<i>Heteroptera</i>	<i>Heteroptera</i>
Kisrákos	2014. július	256	881	8,5	30,5	<i>Heteroptera</i>	<i>Heteroptera</i>
Szalafő, Papszer *	2014. július	44	85	2,5	4	<i>Heteroptera</i>	<i>Coleoptera</i>
Szalafő, Papszer**	2014. július	255	481	13,5	19	<i>Heteroptera</i>	<i>Heteroptera</i>
Óriszent-péter, Keserűszer	2014. július	519	632	6	7	<i>Arachnida</i>	<i>Arachnida</i>

A: Begyűjtött összes ízeltlábú példányszáma a mintaterületeken, B: Begyűjtött összes ízeltlábú példányszáma a kontroll területeken, C: Begyűjtött összes ízeltlábú tömege (g) a mintaterületeken, D: Begyűjtött összes ízeltlábú tömege (g) a kontroll területeken, E: A legnagyobb példányszámú taxon a mintaterületeken, F: A legnagyobb példányszámú taxon a kontroll területeken.

* tojó példány, ** hím példány

Bár kevés egyedről tudunk adatok gyűjteni és azt is viszonylag rövid időszakból, de ezek alapján nincs összefüggés sem a területek növényzetének szerkezete, sem a táplálékállatok mennyisége és a harisok jelenléte vagy hiánya között. Tisztázásra szorul tehát a harisok által egyáltalán nem használt, de a használtakhoz látszólag hasonló kaszálók minősége, beleértve a rendelkezésre álló táplálékforrást is. Főleg azoké, melyeken évekkel ezelőtt rendszeresen jelen voltak, napjainkra pedig teljesen eltűntek. Valószínűleg további tényezők bevonása is szükséges, melyek szignifikánsabb különbséget mutatnak a harisos és a nem harisos területek között (pl. mikrodomborzati tényezők, egyéb állat-és növényfajok jelenléte, stb.). Eddigi tapasztalataink alapján annyit szűrhetünk le, hogy a harisok jelenléte inkább a kezeletlen, vagy rendszertelenül kezelt gyepeken valószínűbb. Azonban, hogy ezt a területek növényzetében, vagy táplálékkal való ellátottságában való különbség, esetleg a madarak korábbi rossz tapasztalata okozza-e, arra továbbra is keresnünk kell a választ. Mikroklimatikus viszonyok valószínűleg kevésbé játszhatnak szerepet az élőhelyválasztásban, hiszen egy-egy jeladós példány által használt területen belül is jelentős különbségek mutatkoznak. Jó lenne tudni, hogy a haris „körbekerítés” hogyan hat valójában a madarakra, tényleg elegendő e a fennhagyott területek, bűvösávok kiterjedése. Sajnos ezt eddig nem tudtuk megvizsgálni. 2013-ban a projekt késői kezdésének, 2014-ben pedig a sok csapadék miatt jelentősen eltolódott kaszálásoknak köszönhetően.

A rádió-telemetriás módszer terepi alkalmazása eddigi tapasztalataink szerint, az őrségi, viszonylag kis terjedelmű gyepek esetében járhat akkora zavarással, hogy befolyásolják a harisok olyan jellegű mozgását, mint amire mi valójában kíváncsiak lennénk. A felvett irányok pontosságával, vagyis a helymeghatározás precizitásával is akadhatnak gondok. Hosszú távú terveink között elsősorban a műholdas nyomkövetésre való áttérés szerepel, mely lehetőséget adhat a vedlőhelyek és a vonulási útvonalak felderítésére is a madarak zavarása nélkül. A harist tekintve prioritásnak, az adott gyeget feltétlenül kaszálással kell hasznosítani. Olyan gyepeket célszerű a faj számára fenntartani, amelyeken az évenkénti kétszeri kaszálást igénylő, természetvédelmileg fontos növény- és állatfajoknak nincs kiemelkedő vagy feltétlenül megőrzendő állományuk. Az agrár-környezetgazdálkodási támogatásokon belül indokoltnak látszik egy kifejezetten a haris igényeihez alkalmazkodó kezelési előírásokat tartalmazó célprogram újbóli bevezetése.

A gyurgyalag (*Merops apiaster*) és a partifecske (*Riparia riparia*) helyzete Vas megyében 2014-ben

Zalai Béla

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/a, e-mail: zalai.bela@gmail.com

B. Zalai: The condition of nestling settlements of the Bee-eater and the Sand Martin in County Vas in 2014

We examined 52 sandpits and pebble pits in 2014, among which 39 showed the nestling of either the Bee-eater or the Sand Martin. This year we checked the nestling of altogether 152 pairs of Bee-eater and 79 pairs of sand martin in County Vas. We compared the results of the surveys of the last 6 years.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai a korábbi évekhez hasonlóan 2014-ben is elvégezték a telepesen fészkelő gyurgyalag (*Merops apiaster*) és partifecske (*Riparia riparia*) felmérését. Az elsődleges célunk az állományok évről-évre történő becslése és a létszámukban bekövetkező változások, valamint a veszélyeztető tényezők nyomon követése. Ezek az állományadatok nélkülözhetetlenek a természetvédelem számára, a veszélyeztetett fajok- és élőhelyeik védelmének érdekében.

Az idei évben a korábbiaknál több, összesen 52 telepen történt felmérés, ahol 39 esetben figyeltük meg gyurgyalag vagy partifecske költését. Ezek közül a legtöbb helyen a korábbi években is történt felmérés, azonban számos új telepet is találtunk elsősorban a Rába mentén. Gyurgyalagból 157 párt, partifecskeből pedig 79 párt sikerült regisztrálnunk. Az 1. táblázatban látható, hogy az utóbbi hat évben hogyan alakult a megye területén felmért gyurgyalagok és partifecskek száma. A táblázatban feltüntettük a településeket, amelyek határán belül található az adott madártelep, a fészkelőhelyek típusát, valamint az egyes években tapasztalt gyurgyalag és partifecske párok számát. Szintén jeleztük, ahol az adott évben nem történt felmérés (n.a.).

Az ismert telepek többségénél elmondható, hogy a 2014-es évben nem csökkent, sőt, kis mértékben nőtt a gyurgyalag párok száma. A partifecske helyzete a megyében kevésbé rózsás, lényegesen kevesebb helyen (és kisebb egyedszámban) talákoztunk vele, mint gyurgyalaggal. Bár idén több madarat sikerült regisztrálnunk, mint a korábbi években, ez leginkább annak köszönhető, hogy a Rába menti szakadó partfalakat is belevettük a felmérésbe. Annak ellenére, hogy a folyó meglehetősen

A telepek felmérése során a különböző veszélyeztető tényezőket is feljegyeztük, amelyeket az adott telep mellett a 2. táblázatban is feltüntettünk. Az alábbi potenciális veszélyforrásokkal találkoztunk:

- bányászat: A telepek jelentős része működő homok-, illetve kavicsbányában található. A bányászati tevékenység során előfordulhat, hogy az anyagnyerési céllal lefejtik a gyurgyalag üregeket tartalmazó falakat. Ez többnyire nem a gyurgyalag ellen irányuló szándékos pusztítás miatt következik be, hanem hanyagságból, nemtörődömségből. Maga az emberi jelenléttel járó folyamatok, munkagépek nem különösebben okoznak problémát, a madarak viszonylag jól tűrik a zavarást, ha az nem a telep közvetlen közelében történik. A telepek általában olyan félreeső részein vannak a bányának, ahol a zavarás hatásai kevésbé érződnek.
- közvetlen emberi zavarás: Több esetben a telepek közvetlen a települések határában vagy utak mentén található, aminek következménye a fokozott emberi jelenlét. A túl gyakori zavarás negatívan hathat a madarak költési sikerére.
- partfal gyomosodása: Az előzőnél gyakoribb és jelentősebb probléma. A kitermelés alól kivont, valamint a bezárt bányákban található kevésbé meredek partfalakat néhány év alatt benövi a növényzet, illetve a partfal előtt felnőnek a cserjék, melyek akadályozzák a madarak szabad mozgását. Az ilyen növényzettel sűrűn benőtt partfalakban a ragadozók (pl. róka) is könnyen megtelepednek.
- partfal leszakadása: Szintén súlyos veszélyeztető tényező. Több esetben tapasztaltuk, ahol korábbi években gyurgyalag üregeket tartalmazó partfalak voltak, jórészt az esőzések okozta földcsuszamlások következtében leomlottak. A leomlott falak rézsűvé alakultak, ahol a gázosodás is beindult, lehetetlenné téve a madarak megtelepedését.
- üregek kiásása ragadozó által: Néhány telepnél tapasztaltuk, hogy az alsóbb és a könnyebben megközelíthető üregeket ragadozók (pl. kutya, róka, borz) teljesen kiásták. Különösen a Mersevát határában található bánya területén volt sok kiásott üreg, ahol egy rókavárat is találtunk.
- üregek eltömítése: A méheket előszeretettel zsákmányoló gyurgyalagok és a méhészek között régóta folyik (a többnyire egyoldalú) harc. Az elhagyott bányák területét gyakran felveri az akác, ami csábító méhlegelő a méhészek számára, a gyurgyalagoknak pedig ideális élőhely, ahol a fészkelőhely és a táplálékforrás egyaránt adott. A méheiket féltő méhészek gyakran eltömítik a madarak járatait, amiben a fiókák illetve sok esetben a szülőmadarak is elpusztulnak. Bár több olyan

bezárt bányát is ismerünk, ahol folyik méhészkedés, szerencsére csak egy esetben, Oszkóban tapasztaltunk költőüregek eltömítését. Szintén szerencse, hogy a betömött nyílások csak félig kész üregek voltak, így nem történt madárpusztulás.

További potenciális veszélyeztető tényezőnek számít a madarak lelövése, autóval történő gázolás, mezőgazdasági eredetű mérgezés (növényvédő szerek által), amelyekkel szerencsére a felmérés során (elsősorban a jellegükből adódóan) nem találkoztunk.

A gyurgyalagok és partifecskék védelme érdekében számos intézkedésre, együttműködésre van szükség. Biztosítani kell, hogy a nagyobb telepek hosszú távon fennmaradjanak. Ennek érdekében azok tulajdonosaival, kezelőivel jó kapcsolatot kell kialakítani, és tájékoztatni kell őket a védelem céljáról és lehetséges módjairól. Ahol mód van rá, kezdeményezni kell a telep önkormányzat által történő védetté nyilvánítását. Kiemelt jelentőségű feladat a partfalak folyamatos karbantartása, esetlegesen a fal elé nőtt bokrok és egyéb növényzet visszavágása vagy eltávolítása, a leomlott partfalak helyett újak kialakítása. A gyurgyalagok védelme érdekében szélesebb körű tájékoztatásra, propagandára van szükség, elsősorban a méhészeti ellenérdekek miatt. A méhészek részére speciális információs anyagot kell kiadni. Az állami és civil természetvédelmi szakemberek között kölcsönös együttműködésre, információcserére van szükség.

Örömmel fogadjuk olyan érdeklődők, önkéntesek jelentkezését, akik résztvennének, segítenének a madárvédelmi munkában. Szívesen veszünk minden információt, akár ismert vagy ismeretlen költőtelepekről legyen szó, vagy bármilyen velük kapcsolatos problémáról, illetve az ott tapasztalt veszélyforrásokról.

Gyurgyalag (*Merops apiaster*)

2. táblázat. A költőtelepeket és a madarakat veszélyeztető tényezők

Település	Telep jellege	Veszélyeztető tényezők
Pankasz I.	bezárt homok-, kavicsbánya	gyomosodás
Pankasz II.	bezárt homok-, kavicsbánya	bányászat
Őrimagyarósd	működő homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, bányászat
Szóce	működő homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, bányászat, ragadozók
Püspökmolnári (Transzkavics)	működő homok-, kavicsbánya	bányászat, partfal ledőlés, gyomosodás
Püspökmolnári (Lasselsberger)	működő homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, gyomosodás
Sorokpolány I.	működő homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, bányászat
Sorokpolány II.	működő homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, bányászat, gyomosodás
Sorokpolány III.	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, gyomosodás
Halastó	bezárt homok-, kavicsbánya	szemétlerakás, gyomosodás
Gyórvár	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, gyomosodás, ragadozók
Pácsony	bezárt homok-, kavicsbánya	gyomosodás
Olaszfa	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, közvetlen emberi zavarás
Oszkó	bezárt homok-, kavicsbánya	szemétlerakás, gyomosodás, üregek eltömése
Bérbaltavár	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal gyomosodás
Bérbaltavár	íöszmélyút, völgy	közvetlen emberi zavarás, gyomosodás
Hosszúpereszteg	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal gyomosodás
Bögöte	működő homok-, kavicsbánya	bányászat, partfal ledőlés, gyomosodás
Vashosszúfalu	bezárt homok-, kavicsbánya	gyomosodás, ragadozók
Köcsk	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, gyomosodás
Mersevát	működő homok-, kavicsbánya	bányászat, partfal ledőlés, ragadozók
Vönöck	működő homok-, kavicsbánya	bányászat, partfal ledőlés, partfal gyomosodás
Ostffyasszonyfa I.	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, gyomosodás
Ostffyasszonyfa II.	bezárt homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, gyomosodás
Ostffyasszonyfa III.	működő homok-, kavicsbánya	partfal ledőlés, bányászat
Gérce	bezárt homok-, kavicsbánya	gyomosodás, szemétlerakás, közvetlen emberi zavarás
Ikervár	kubikgödör	gyomosodás, ragadozók
Egervölgy I.	bezárt homok-, kavicsbánya	gyomosodás
Egervölgy II.	működő homok-, kavicsbánya	gyomosodás, partfal ledőlés, bányászat
Bozsok I.	kubikgödör	gyomosodás
Bozsok II.	bezárt homok-, kavicsbánya	gyomosodás

MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) helyzete Vas megyében 2014-ben

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es Huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Results of White Stork (*Ciconia ciconia*) monitoring project of County Vas in 2014

In 2014 altogether 234 nests of White Stork were recorded. 185 nests among these were inhabited but only 128 pairs of these have brooded. In total, 279 offsprings left their nests successfully. The average number of nestling taken care of were 2.18 of the successful parents.

Az MME anyagi támogatásával, együttműködve az Őrségi Nemzeti Parkkal, 2014-ben sikerült a teljes megyében (217 településen) összeírni a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) költési adatait. A felmérés zömét 6 személy végezte el: Gyurácz József (6 település), Harsányi Krisztián (19 település), Koszorús Péter (22 település), Kóta András (61 település), Somogyi Csaba (18 település) és Soós Krisztián (kb. 50 település). A körmendi és a szentgotthárdi járásban szükség volt a fészekadatok többszöri ellenőrzésére, a Nemzeti Park által végzett felmérés pontosítására, amit Soós Krisztián és Kóta András végeztek el. Így sikerült 2014-re egy teljes, egységes képet kapni Vas megye teljes területéről. A felmérés során kiemelten figyeltünk a gólyafészkek közelében lévő veszélyes oszlopokra, vezetékekre, illetve a megdőlt fészkekre és jelentettük ezeket az illetékeseknek.

A nemzetközi gólyacenzus éve, 2014, sajnos sikertelen év volt a vasi gólyák szaporulata szempontjából. A párok közel harmada nem tudott fiókat repíteni és a sikeres párok fiókaátlaga is elmaradt az előző évitől, így a tavalyinál csaknem 200 fiókával kevesebb indulhatott útnak Afrikába. Ennek ellenére bizakodásra ad okot, hogy a tavalyinál több pár kezdett költésbe és több helyen új fészkek épültek. Szelestén egy korábban nem használt villanyoszlopra épült egy fészkek, amiben sikeres volt a költés. Csupán néhány ágat tartalmazó tartóra raktak új fészket Gyanógeregyén és Jákon. Sorkifalud-Szentlénárton télen eltávolított az áramszolgáltató egy fészket és a mellette kihelyezett üres tartóra nem költözött vissza a gólya, így ezzel egy fontos fészkelőhelyen csökkent a gólyapárok száma. Májusban egy nagy vihar során törött le Püspökmolnáriban egy fészkek alatt a tartó és borult le a fészkek. Törlésre került a fészkek listájáról több régóta lakatlan fészkekmaradvány (pl. Vasszentmihály, Alsószölnök). Összességében a megsemmisült, vagy tönkrement

fészkek száma idén több volt, mint az újonnan épülteké, ezért 237-ről 234-re csökkent Vas megyében a fészkek száma.

A vasi fészkek aljzatuk szerinti besorolása a 3. sz. táblázatban szerepel. Tavaly még ilyen pontos információk nem voltak a körmendi és a szentgotthárdi járásokból, ezért a tavalyi adatokat csak részben lehet összehasonlítani az ideiekkel. Biztosnak vehető azonban, hogy a kéményre épült fészkek aránya fokozatosan csökken a többihez képest. A tavalyi költési szezonhoz képest legalább 4 helyen tűnt el kéményről fészkek. Szentgotthárdon a Kossuth utcai óvoda kazánkéményét bontották le, a közelben kihelyezett oszlopot szerencsére elfoglalták idén a gólyák. Kondorfán is leszerelték a kéményről a fészket, a gólyák egy közeli villanyoszlopon költöttek, továbbá véglegesen megsemmisült Nemesbődön és Kemenespálfán egy régi kéményen lévő fészkek. A 2014-ben épült új fészkek is mind villanyoszlopra vagy önálló oszlopra épültek.

A felmérést az MME tagjai, önkéntesek és az Őrségi Nemzeti Park munkatársai végezték, a koordinálás, az adatok összesítése és online bevitele (2013-hoz hasonlóan) Kóta András munkája volt. A Nemzeti Parktól 39 gólyás település adatait kaptuk meg. A költési adatokat rövid időn belül (a megye teljes területéről) feltöltöttük az MME gólyás adatbázisába, a www.golya.mme.hu oldalra. Ennek az online adatbázisnak a vasi vonatkozású részeit 2012 óta egyeztetjük a valóságban is meglévő fészkekkel és fészkeadatokkal, mára lett közel teljesen pontos. A fészkeadatokat továbbra is, a korábbi szokásnak megfelelően egységes módszer szerint kezeltük, 2014-ben is 5 féle besorolást használtunk:

- „üres fészektartó“ -nak soroltuk be azokat a fészektartókat is, amelyek ugyan nem teljesen üresek, de csak néhány gallyat, illetve egyértelműen nem gólya, hanem ember által (dróttal, madzaggal, stb.) felrögzített ágakat, műfészket tartalmaznak;
- „lakatlan fészkek“ ami egyértelműen (vagy minden valószínűség szerint) gólyák által odahordott anyagból készült építmény, amelyen gólya, vagy gólyapár adott évben nem, vagy csak 4 hétnél rövidebb ideig, átmenetileg tartózkodott;
- „magányos gólya“ olyan fészeknél került beírásra, ahol egy pár nélküli madár minimum 4 héten át foglalta a fészket
- „költőpár kirepülő fiókák nélkül“ a kategória, ha a gólyapár minimum 4 héten át foglalta a fészket, de nem volt tojásrakás vagy nem kelt ki egy fióka sem vagy a kikelt fiókák a kirepülés előtt mind elpusztultak,

- „sikeres költőpár“ esetén minimum 1 fióka elhagyta saját akaratából a fészket, függetlenül későbbi sorsától (pl. közvetlen kirepülés után áramütés érte).

Nehéz bizonyos esetekben a határt meghúzni a lakatlan fészkek, az üres fészektartók, és a megsemmisült fészkek között.

1. táblázat. Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészkeadatok Vas megyében 2014-ben

Járás	Fészkeadatok	Üres fészektartó	Lakatlan fészkek	Lakott fészkek	Magányos gólya (HE)	Költőpár kirepülő fiatalok nélkül (HPo)	Sikeres költőpár (HPm)
Celldömölki	37	15	7	15	1	3	11
Körmendi	79	13	16	50	0	17	33
Kőszegi	28	12	3	13	0	5	8
Sárvári	71	30	5	36	0	5	31
Szentgotthárdi	29	13	4	12	0	7	5
Szombathelyi	81	28	9	44	0	15	29
Vasvári	37	17	5	15	1	3	11
Összes:	362	128	49	185	2	55	128

2. táblázat. Gólyasűrűség és fiókasűrűség Vas megyében 2014-ben

Járások (terület)	Települések száma	Kirepült fiókák száma JZG	Gólyasűrűség StD (gólyapár / 100 km ²)	Fiókasűrűség (kirepült fióka / 100 km ²)
Celldömölki (474,13 km ²)	28	28	2,7	5,9
Körmendi (614,53km ²)	47	76	8,14	12,37
Kőszegi (286,45 km ²)	21	18	4,54	6,28
Sárvári (685,46 km ²)	42	73	5,25	10,65
Szentgotthárdi (255,04 km ²)	16	9	4,71	3,53
Szombathelyi (646,36 km ²)	40	53	6,8	8,2
Vasvári (374,14 km ²)	23	22	3,7	5,88
Össz. v. átlag: (3336,1 km ²)	217	279	5,49	8,36

3. táblázat. A Vas megyei gólyafészkek (n = 234) eloszlása az aljzatok alapján 2014-ben

Járások	Összes fészkek	Kémény + kazán-kémény	Villanyoszlop	Önálló oszlop	Egyéb
Celldömölki	22	3 (13,6%)	17 (77,3%)	2 (9,1%)	0
Körmendi	66	19 (28,8%)	44 (66,7%)	1 (1,5%)	2 (3,0%)
Kőszegi	16	5 (31,3%)	8 (50%)	3 (18,8%)	0
Sárvári	41	11 (26,8%)	21 (51,2%)	9 (21,9%)	0
Szentgotthárdi	16	0	14 (87,5%)	2 (12,5%)	0
Szombathelyi	53	7 (13,2%)	30 (56,6%)	15 (28,3%)	1 (1,9%)
Vasvári	20	6 (30%)	14 (70%)	0	0
Összes	234	51 (21,8%)	148 (63,2%)	32 (13,7%)	3 (1,3%)

4. táblázat. A kirepült fiókák teljes mennyiségének eloszlása fészkenként és a gólyapárok fiókaátlaga

Járások	Fészkenként kirepült fiókák száma					Az összes költőpár fiókaátlaga (JZa)	A sikeres költőpárok fiókaátlaga (JZm)
	1	2	3	4	5		
Celldömölki	1 (9%)	4 (36,4%)	5 (45,5%)	1 (9%)	0	2,0	2,55
Körmendi	7 (21,2%)	13 (39,4%)	9 (27,3%)	4 (12,1%)	0	1,52	2,3
Kőszegi	2 (25%)	2 (25%)	4 (50%)	0	0	1,39	2,25
Sárvári	6 (19,3%)	13 (41,9%)	7 (22,6%)	5 (16,1%)	0	2,03	2,36
Szentgotthárdi	2 (40%)	2 (40%)	1 (10%)	0	0	0,75	1,80
Szombathelyi	9 (31%)	16 (55,2%)	4 (13,8%)	0	0	1,21	1,83
Vasvári	3 (27,3%)	5 (45,4%)	3 (27,3%)	0	0	1,57	2,00
Összes v. átlag	30 (23,4%)	55 (43,0%)	33 (25,8%)	10 (7,8%)	0	1,52	2,18

Összesen 234 fészket regisztráltak a felmérők, melyek közül 49 db lakatlan volt (20,9 %), 185-t pedig elfoglaltak a gólyák (79,1 %). Két helyen csak magányos gólya (0,9 %), 183 helyen gólyapárok laktak a fészkeket. A gólyapárok 69,9 %-a (128 pár) sikeresen költött, 30,1 % (55 pár) sikertelen volt. 2014-ben 279 fióka repült ki a vasi fészkekből. A legtöbb gólyapár Körmenden (10 pár), illetve Bajánsenyén (9 pár) fészkel. Körmenden csupán 5 pár költött sikerrel, itt 8 fióka repült ki. A legtöbb sikeres költés (2013-hoz hasonlóan) Bajánsenyén volt (7 pár), ahol 17 fióka repült ki. Utóbbi két településen kívül az egész megyében csupán 6 településen költött 2-nél több pár: 3-3 pár Balogunyomban (3 fióka), Sorkifaludon (4 fióka), illetve Csákánydoroszlón (6 fióka), 5-5 pár Szentgotthárdon (6 fióka), Szombathelyen (7 fióka) és Sárváron (12 fióka). Az összes költőpár fiókaátlaga 1,52 volt, míg a sikeres párok átlagban 2,18 fiókát repítettek. Nem sikerült a a megyében egy párnak sem 5 fiókát repíteni. A gólyasűrűség 5,49 volt, azaz átlagosan ennyi gólyapár költött 100 km²-ént a megyében. A legtöbb pár egységnyi területen a körmendi járásban (8,14/100km²), a legkevesebb a celldömölkiiben volt (2,7). Az átlagos fiókasűrűség 100km²-enként 8,36 volt. A legtöbb fehér gólya fióka egységnyi területen a körmendi járásban repült ki (12,37/100km²), a legkevesebb a szentgotthárdiban (3,53 fióka/100km²).

Köszönet azoknak, akik nagyobb területek felmérését vállalták: Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Koszorús Péter, Somogyi Csaba és Soós Krisztián. Köszönet illeti Zalai Bélát, aki az Őrségi Nemzeti Park gólyás adatait gyűjtötte össze ehhez a

felméréshez. Egy-egy város, vagy csak egy-egy fészek felmérésében segített Fehér István, Horváth Ildikó, Illés Péter és Kutschi Péter. Továbbá köszönet illeti a települések lakosait, akik információkkal segítették az adatgyűjtést.

Irodalom:

- Kóta A. 2012. Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2012. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekfelismeréséről. Cinege 17. 10-13.
 Kóta A. 2013. Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2013. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekfelismeréséről. Cinege 18. 14-18.

Madárgyűrűzés a Tömördi Madárvártán 2014-ben

Gyurác József¹ – Bánhidi Péter²

1. Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu
2. Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

J. Gyurác, P. Bánhidi: Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2014

The Constant Effort Sites (CES) program - which started in 2004 - has been continued. We ringed 358 birds of 32 species during the days of CES. Besides the CES program a week-long spring bird-ringing action was organized. In total, 465 specimens of 28 species were ringed. The autumn action lasted from 3th Aug until 8th November. In total, 5968 specimens of 77 species were captured with 1557 recaptured individuals of 46 species. The first table shows the species and numbers of ringed birds in the CES, in spring and in autumn. These actions were very popular among laypeople.

A három madárgyűrűzési programban gyűrűzött madárfajok egyedszámát a fajok abc sorrendjében az 1. táblázat tartalmazza. A tavaszi madárgyűrűzés 2014. március 29-től április 6-ig tartott. 23 db 12 méter hosszú függőhálót használtunk. 28 faj 465 példányát gyűrűztük meg és 17 faj 130 visszafogását regisztráltuk.

A következő program a tavaszi vonulási időszak végén és a fészkelési időben történő – CES (Constant Effort Site) néven ismert – vizsgálat volt. 2014. április 15. és július 15. között kilenc alkalommal végeztünk napi 6 órás gyűrűzést 13 db 12 méter hosszú függőhálóval. A CES programban 32 faj 358 példányát gyűrűztük meg és 14 faj 53 visszafogását rögzítettük.

A nyári-őszi madárgyűrűzés 2014. augusztus 3-án kezdődött és folyamatosan tartott november 8-ig, 28 db 12 méter hosszú függőhálót használtunk. Ez volt a tizenhetedik nyár-őszi Actio Hungarica program Tömördön. Az idén viszonylag csapadékos tavasz és nyár volt. Májusig a bokros alját is víz borította, augusztusig a

1. táblázat. A gyűrűzött madarak egyedszáma fajonként

Faj	Tavaszi vonulás 2014. III. 29 – IV. 6.	CES Tavaszi vonulás– költési időszak	Őszi vonulás 2014. VIII. 3 – XI. 8.
1. Barátcinege (<i>P. palustris</i>)	1	14	15
2. Barátposzáta (<i>S. atricapilla</i>)	93	64	986
3. Barázdabillegető (<i>M. alba</i>)	-	-	2
4. Berki nádiposzáta (<i>A. dumetorum</i>)	-	-	1
5. Berki tücsökmadár (<i>L. fluviatilis</i>)	-	1	5
6. Cigánycsuk (<i>S. rubicola</i>)	-	-	2
7. Citromsármány (<i>E. citrinella</i>)	1	3	206
8. Cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>)	-	-	3
9. Csilpcsalpfüzike (<i>Ph. collybita</i>)	23	46	553
10. Csíz (<i>C. spinus</i>)	-	-	6
11. Csuszka (<i>S. europaea</i>)	-	6	13
12. Erdei pinty (<i>F. coelebs</i>)	5	4	63
13. Erdei pityer (<i>A. trivialis</i>)	-	-	39
14. Erdei szürkebegy (<i>P. modularis</i>)	13	-	143
15. Énekes nádiposzáta (<i>A. palustris</i>)	-	4	21
16. Énekes rigó (<i>T. philomelos</i>)	11	6	146
17. Fekete harkály (<i>D. martius</i>)	-	-	3
18. Fekete rigó (<i>T. merula</i>)	11	6	422
19. Fenyőpinty (<i>F. montifringilla</i>)	-	-	1
20. Fenyőrigó (<i>T. pilaris</i>)	-	-	2
21. Fenyvescinege (<i>P. ater</i>)	-	-	4
22. Fitiszfüzike (<i>Ph. trochilus</i>)	6	-	48
23. Foltos nádiposzáta (<i>A. schoenobaenus</i>)	-	-	22
24. Függőcinege (<i>R. pendulinus</i>)	-	-	1
25. Fülemlüle (<i>L. megarhynchos</i>)	-	-	9
26. Fülelkuvik (<i>O. scops</i>)	-	-	1
27. Fűrj (<i>C. coturnix</i>)	-	-	1
28. Füstifecske (<i>H. rustica</i>)	-	1	32
29. Guvat (<i>R. aquaticus</i>)	-	-	2
30. Házi rozsdafarkú (<i>Ph. ochruros</i>)	1	-	18
31. Hegyi fakusz (<i>C. familiaris</i>)	1	4	11
32. Jégmadár (<i>A. atthis</i>)	-	-	1
33. Karvaly (<i>A. nisus</i>)	-	-	2
34. Karvalyposzáta (<i>S. nisoria</i>)	-	1	5
35. Kenderike (<i>C. cannabina</i>)	5	-	1
36. Kerti geze (<i>H. icterina</i>)	-	-	7
37. Kerti poszáta (<i>S. borin</i>)	-	3	51
38. Kerti rozsdafarkú (<i>Ph. phoenicurus</i>)	-	-	11
39. Kékbegy (<i>L. svecica</i>)	-	-	1
40. Kék cinege (<i>P. caeruleus</i>)	4	48	549
41. Kis fakopáncs (<i>D. minor</i>)	-	-	1
42. Kis poszáta (<i>S. curruca</i>)	5	6	127
43. Kormos légykapó (<i>F. hypoleuca</i>)	-	2	76
44. Közép fakopáncs (<i>D. medius</i>)	-	-	3
45. Meggyvágó (<i>C. coccothraustes</i>)	2	2	32
46. Mezei poszáta (<i>S. communis</i>)	-	3	108
47. Mezei veréb (<i>Pas. montanus</i>)	-	8	23
48. Nádi sármány (<i>E. schoeniclus</i>)	18	2	44
49. Nádi tücsökmadár (<i>L. luscinioides</i>)	-	1	2
50. Nagy fakopáncs (<i>D. major</i>)	2	1	16
51. Nagy fülemlüle (<i>L. luscinia</i>)	-	-	1

52. Nagy őrgébics (<i>L. excubitor</i>)	-	-	1
53. Nyaktekercs (<i>J. torquilla</i>)	-	-	9
54. Ökörszem (<i>T. troglodytes</i>)	4	1	57
55. Örvös légykapó (<i>F. albicollis</i>)	-	1	-
56. Őszapó (<i>Ae. caudatus</i>)	3	-	58
57. Partifecske (<i>R. riparia</i>)	-	-	1
58. Pettyes vízicsibe (<i>P. porzana</i>)	-	-	8
59. Réti tücsökmadár (<i>L. naevia</i>)	-	-	6
60. Réti pityer (<i>A. pratensis</i>)	2	-	2
61. Rozsdás csuk (<i>S. rubetra</i>)	-	-	8
62. Rövidkarmú fakusz (<i>C. brachydactyla</i>)	-	1	9
63. Sárgafejű királyka (<i>R. regulus</i>)	-	-	374
64. Sárszalonka (<i>G. gallinago</i>)	-	-	1
65. Seregély (<i>S. vulgaris</i>)	4	-	56
66. Sisegő füzike (<i>Ph. sibilatrix</i>)	-	1	33
67. Süvöltő (<i>P. pyrrhula</i>)	-	-	46
68. Szajkó (<i>G. glandarius</i>)	1	-	35
69. Széncinege (<i>P. major</i>)	4	85	367
70. Szőlőrigó (<i>T. iliacus</i>)	1	-	11
71. Szürke légykapó (<i>M. striata</i>)	-	1	47
72. Tengelic (<i>C. carduelis</i>)	1	-	3
73. Törpegém (<i>I. minutus</i>)	-	-	1
74. Tövisszűrő gébics (<i>L. collurio</i>)	-	3	45
75. Tüzesfejű királyka (<i>R. ignicapilla</i>)	-	-	34
76. Vörösbegy (<i>E. rubecula</i>)	240	28	867
77. Zöld küllő (<i>P. viridis</i>)	1	-	3
78. Zöldike (<i>C. chloris</i>)	2	1	44
Összesen	465	358	5968

tóban sok víz volt, így a "tavi" hálót idén sem tudtuk a szokásos helyen, a tó közepén felállítani. Helyette a tavalyi helyre, a 2-es hálótól keletre álltak. Az ősz is csapadékosabb volt, mint 2013-ban.

Az őszi programban 77 faj 5968 példányát gyűrtük meg és 1557 esetben fogtuk vissza 46 faj egyedeit. Első alkalommal gyűrtünk Tömördön füleskuvikot (*Otus scops*) és berki nádiposztát (*Acrocephalus dumetorum*). Egy Lengyelországban gyűrt barátposztát (*Sylvia atricapilla*) fogtunk vissza és egy-egy Tömördön gyűrt madár külföldi megkerüléséről értesültünk 2014-ben. A gyűrtési és megkerülési adatokat a 2. táblázat tartalmazza.

A madárvártat idén is több száz óvodás, általános és középiskolás diák, valamint egyetemi hallgató kereste fel szervezett keretek között. Az Európai Madármegfigyelő Napok alkalmából is sokan érkeztek Tömördre. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét idén is sikerült szárazúzózni, másik részét kézi kaszálással és a cserjék kivágásával egyesületi tagok gondozták.

Köszönjük önzetlen munkáját mindazoknak, akik gyűrtőként vagy segítőként sokat tettek a madárgyűrtési programok sikeres lebonyolításáért.

Állandó munkatárs: Orbán Lili Zalaegerszeg (augusztus-szeptember) és Vörös Norbert Szombathely, egyetemi hallgatók NymE, Lukács Zoltán Pécs, PhD hallgató NymE (október-november).

Gyűrűzők: dr. Bánhidi Péter Meszlen, Góczán József Körmend, dr. Gyurác József Bük, Lenczl Mihály Budapest, Illés Péter Kőszeg, dr. Kalmár Sándor Sopron, Koszorús Péter Sótóny, Lukács Zoltán Pécs, dr. Németh Csaba Gyöngyösfalu, Szentendrey Géza Szentendre, Varga László Lukácsháza.

2. táblázat. Tömördön gyűrűzött és külföldön megkerült, illetve Tömördön megkerült és külföldön gyűrűzött madarak 2014-ben érkezett adatai. Rövidítések: AH = Actio Hungarica, Gy = gyűrűzés helye, M = megkerülés helye, 1 = 1. évében lévő madár, 2 = 2. évében lévő madár, 1+ = 1 évnél idősebb madár, F = fejlett, H = hím, T = tojó

Faj EURING Kód	Gy/ M	Kor/ Ivar	Dátum	Hely	Koo.	Távolság km	Gyűrűző
Sárszalonka GALGAL	Gy	F/-	2013.09.03	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	nincs adat	Kalmár Sándor
	M	F/-	2013.10.14	Lozcre Franciaország	44°36'N 03°12'E		
Fekete rigó TURMER	Gy	1/T	2010.10.10	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	690	Varga László
	M	F/-	2012.11.15	Piombino Olaszország	42°55'N 10°32'E		
Fekete rigó TURMER	Gy	1/H	2011.09.17	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	20	Lukács Zoltán
	M	F/-	2014.02.19	Felsőpulya Ausztria	47°30'N 16°30'E		
Fekete rigó TURMER	Gy	1+/H	2012.10.30	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	610	Király Gergely
	M	F/-	2013.12.07	Minucciano Olaszország	44°10'N 10°15'E		
Énekes rigó TURPHI	Gy	1/-	2010.11.04	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	600	Lukács Zoltán
	M	-/-	2012.12.15	Montemartano Olaszország	42°47'N 12°36'E		
Vörösbecy ERIRUB	Gy	1/-	2012.09.19	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	434	Koszorús Péter
	M	F/-	2014.01.30.	Veggiano Olaszország	45°27'N 11°43'E		
Kerti poszáta SYLBOR	Gy	1/-	2010.08.16	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	781	Illés Péter
	M	2+/-	2014.05.01	Anacapri Olaszország	40°33'N 14°13'E		
Kis poszáta SYLCUR	Gy	1/-	2013.09.11	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	2354	Polovitzer Péter
	M	2/-	2014.03.25	Be'er Sheva Izrael	31°16'N 34°40'E		
Barátposzáta SYLATR	Gy	1/-	2014.07.26	Wierzbno Lengyelország	53°14'N 14°54'E	666	Lenczl Mihály
	M	1/T	2014.09.20	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		

Segítők: Bognár Balázs Komárom, Biró Martin Táplánszentkereszt, Fröhvirth Andrea Győr, Keresztes Brigitta, Keresztes Gréta és Keresztes Szabolcs Csepreg, Klafszy Gábor Kőszeg, Koszorús Gábor és Koszorús Veronika Sótöny, Lendvai Imre Szombathely, Lőrincz Csilla Szombathely, Molnár Lídia Sepsiszentgyörgy, Ruff Andrea Szombathely.

Új madárfaj Magyarországon, a berki nádiposzáta (*Acrocephalus dumetorum*)

Illés Péter

9730 Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: The first record and ringed specimen of the Blyth's Reed Warbler (*Acrocephalus dumetorum*) in Hungary

One adult specimen of the species was ringed on 15th August 2014 at Tömörd Bird Ringing Station.

Élőhelye

A berki nádiposzáta (*Acrocephalus dumetorum*) Északkelet-Európa fészkelő madara. Folyóparti bokrosokban, füzesekben, magaskórósokban, bozótos erdőkben költ. Nyugat felé terjeszkedik, Lengyelországtól Spanyolországig vannak előfordulási adatai. A szomszédos országok közül Ukrajnában, Szlovákiában, Szlovéniában és Horvátországban figyelték meg már (www.avibase.bsc-eoc.org). A Kárpát-medencében eddig egy igazolt előfordulása volt, a szlovákiai Nagyszombat (Trnava) 2003. május 5-én észlelték (www.rarebirds.hu). Magyarországon ezidáig nem figyelték meg.

Leírása

Nagyon hasonlít az énekes (*A. palustris*), a cserregő (*A. scirpaceus*) és a rozsdás (*A. agricola*) nádiposzátához. Terepi meghatározásában a határozott, világos szemöldöksáv, az erős csőr segít, de nászidőben éneke a legbiztosabb terepi bélyeg.

A kézben tartott madár meghatározása

Nem tartozik a könnyen határozható fajok közé. A tollazat színe egyszínű, fakó szürkés-zöldesbarna. Farcsíkja – a cserregő nádiposzátáétól eltérően nem vörhenyes – szintén zöldesbarna. Feltűnő a szem mögé is érő világos szemöldöksávja. Csőre erőteljes, az alsó csőr-káván lehet sötét rész, de a hegye világos. A szárnya rövidebb, mint az énekes és a cserregő nádiposzátáé (65 mm-nél rövidebb). A második kézevező igen rövid, bemetszése nagy (10,5-14 mm), a karevező kig nyúlik, a

harmadik kézevezőn is van bemetszés. A harmadik és a negyedik kézevező külső zászlóján is van szűkítés. Az első kézevező rövidebb is lehet a fedőknél (a rozsdás nádiposzátánál ez hosszabb). Farktollainak csúcsán a halvány gezétől különbözően nincs fehéres csúcs. A kis gezétől eltérően a lábujjak és a láb egyszínű.

A Tömördi Madárvártán fogott berki nádiposzáta leírása

A fogás körülményei: 2014. augusztus 15-én a 11 órai ellenőrzésnél a 3/A háló (bokrosban, a harmatkásás mocsár szélén) egy berki nádiposzátát fogott.

A fogott példány jellemzői:

Feltűnő volt a határozott szemöldöksáv, a szélesebb csőr, az alsó csőrkéva világos hegye. A belső ujj karommal rövidebb volt a középső ujj karomágyánál, ezért elsőre énekes nádiposzátának gondoltam, de a rövid, 63 mm-es szárny miatt „gyanússá” vált. Az alapos megvizsgálás után egyértelműen berki nádiposzátának határoztam.

Kora: 1+ (tollazat kissé kopott)

Biometriai adatok:

Szárnyhossz: 63 mm, a 3. kézevező: 46 mm.

A 2. kézevezőnek igen nagy a bemetszése: 13 mm (a 10. karevező alá ér).

A 3. kézevezőn (nem túl határozott, de) van bemetszés: 11 mm.

Az 1. kézevező 2 mm-rel rövidebb a fedőknél. A 2. kézevező a 6-7. kézevezővel egyenlő hosszú. A leghosszabb kéz- és karevezők különbsége: 12 mm. A leghosszabb kézevező a 3-4.

A szemöldöksáv határozott a szem fölött is, kissé mögé nyúlik. A farcsík fakó zöldesbarna, mint a hát is. A láb világosbarna. Az alsó csőrkéva a tövénél hússzínű, a vége felé sötétebb, de a csőrhegy világos. A csőrhossz a koponyáig 17 mm, a tollasodásig 11 mm. A csőrszélesség az orrnyílásnál mérve 4,3 mm. A talpméret: a középső ujj karomhegyétől a hátsó karomhegyig: 28,5 mm. A hátsó karom 5 mm. Farokhossz: 53 mm.

A gyűrűzésnél jelen volt még Lőrincz Csilla és dr. Bánhidi Péter is. A madarat Bánhidi Péter is megvizsgálta, megmérte, ő is megerősítette az *Acrocephalus dumetorum*-ot. Ezzel Magyarország avifaunája 411-re bővült.

Megjegyzés: a faj adatának hitelesítése a Nomenclator Bizottság által még folyamatban van.

Az őszapó (*Aegithalos caudatus*) nyári-őszi mozgalma és térbeli eloszlása Tömördön

Böröcz Hanna – Gyurácz József

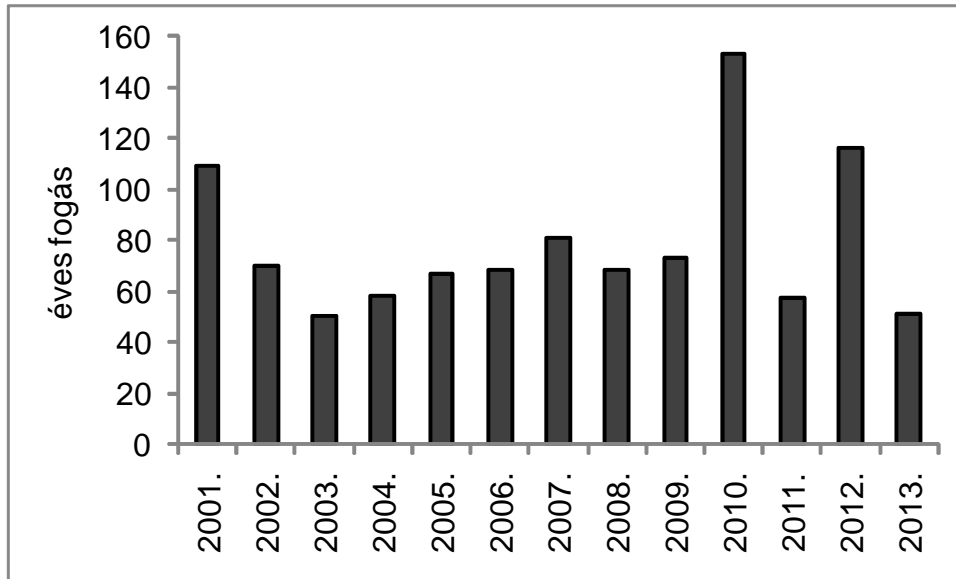
Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjzosi@ttk.nyme.hu

H. Böröcz, J. Gyurácz: Autumn movements and spatial distribution of the Long-tailed Bushtit (*Aegithalos caudatus*) at Tömörd

In total, 1021 Long-tailed Bushtits were ringed between 2001 and 2013 at the Tömörd Bird Ringing Station. The most Long-tailed Bushtits were captured in 2010 (153) and 2012 (116), there were least captures in 2003 (50) and 2013 (51). The peak migration periods were in the last ten days of October and first week of November at Tömörd. Proportion of the recaptured birds was 31,3% and the their average minimum stopover time was 17,7 days in 2010. The dispergation index of captures revealed clumped distribution in the spatial distribution of birds. More than 50 per cent of the Long-tailed Bushtits have been captured in the bushy and grassland with scrubs.

A Tömördi Madárértékelés 2001 és 2013 között, augusztus 1-től november első hétvégéig (nov. 3-7) 1021 befogott őszapó (*Aegithalos caudatus*) évi, napi és óránkénti fogása alapján jellemeztük a faj nyár végi és őszi kóborlását, vonulását. Két nagyobb fogású év (2001, 2010) hálónkénti fogásainak összege alapján pedig az őszapók térbeli eloszlását írtuk le. Minden évben 28 db 12 méteres függönyhálóval dolgoztunk, a madarak befogását, gyűrűzését és mérését az Actio Hungarica útmutatása alapján végeztük.

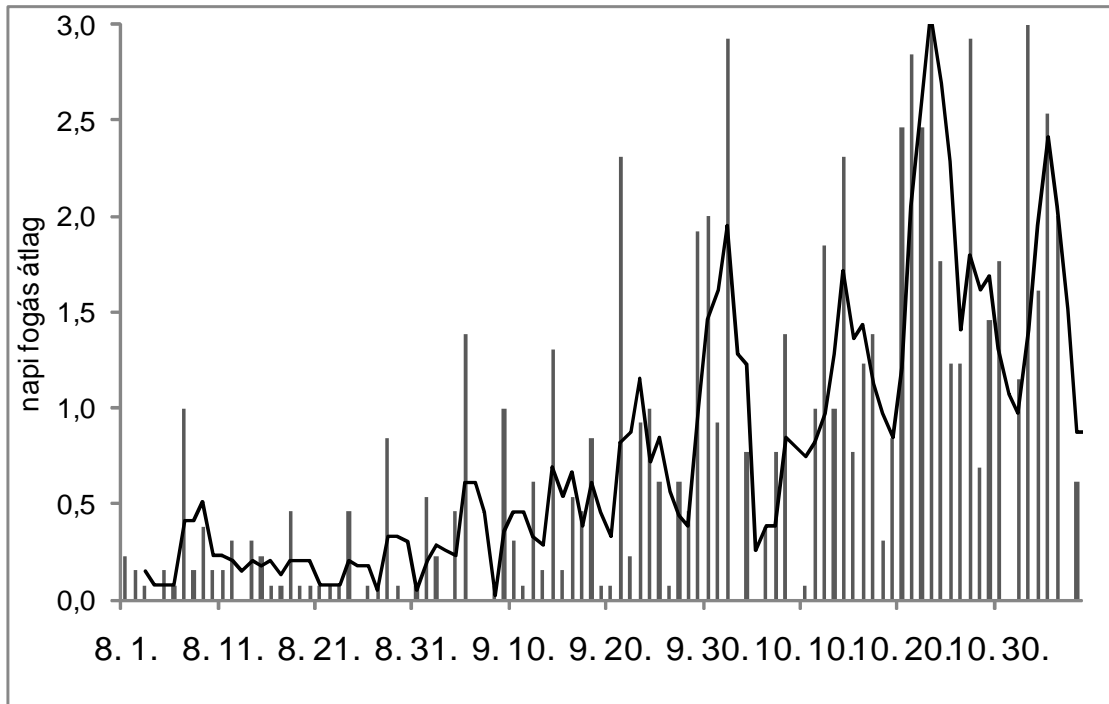
Az éves fogások értékeit az 1. ábra mutatja, két év kivételével a befogott őszapók mennyisége nagyon hasonlóan alakult, de a két nagyobb fogású év (2001 és 2010) napi fogás középértéke (medián) sem különbözik a többi év medián értékétől (Kruskal-Wallis teszt, $H=8,63$; $p=0,73$). Az egyes évek napi fogásainak átlaga (3. ábra) alapján megállapítottuk, hogy a vizsgált területen október utolsó dekádjában és november első napjaiban fordulnak elő rendszeresen a nagyobb példányszámú őszapó csapatok. Azonban egyes évek között jelentős különbségek is lehetnek a napi fogások időbeli eloszlása alapján. A napi fogásokból készített főkomponens-analízis (PCA) ábrán (4. ábra) jól látszik, hogy a 2001-es és a 2010-es év egymástól és a többi évtől is jól elkülönült, mert 2001-ben a fogási csúcs (24 fogott madár/nap) nagyon későn, november 4-én, 2010-ben (29 fogott madár/nap) pedig viszonylag korán, október 23-án volt. A napi fogások évenként különböző időbeli eloszlása gyakori jelenség az általában állandó, egyes években azonban rövid távú vonuló madárfajokra, mint amilyen az őszapó is (fakultatív részleges vonuló).

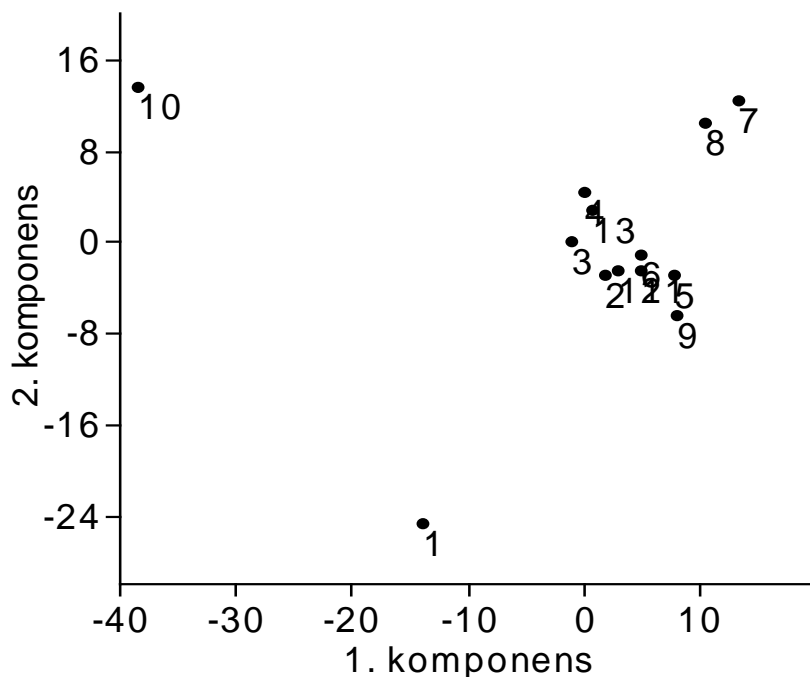
1. ábra. Az évente befogott őszapók száma (éves fogás)

2010-ben, amikor október második felében a legtöbb őszapót fogtuk be, a madarak átlagos szárnyhossza ($63,80 \pm 1,62 \text{mm}$), testtömege ($8,46 \pm 0,05 \text{g}$) és zsírraktára ($1,76 \pm 1,17$) a többi évben számított átlagos értékektől szignifikánsan nagyobb (ANOVA, $p < 0,05$) volt (kivétel szárnyhossz 2005: $63,85 \pm 1,60 \text{mm}$, testtömeg 2011: $8,50 \pm 0,08 \text{g}$). A befogott madarak nagy részét, pl. 2010-ben 31,3%-át (48 példány) legalább egyszer még ugyanabban az őszi időszakban visszafogtuk, melyek átlagosan 17,7 napot tartózkodtak a területen. A 4. ábrán jól látható, hogy az agusztusban, szeptemberben befogott madarak nagy része valószínűleg marad a területen október végéig, november elejéig és talán át is telet a területen. Az októberben érkezők többsége viszont rövid tartózkodás után tovább vonul, hisz elegendő zsírtartalékkal rendelkeznek ehhez. A visszafogott madarak testtömeg és zsírtarték átlaga lényegesen nem változott az első befogás ($8,33 \pm 0,63 \text{g}$; $1,48 \pm 1,56$) és az utolsó visszafogás ($8,25 \pm 0,47 \text{g}$; $1,56 \pm 1,04$) közötti időszakban (t próba, $p > 0,05$). Ez is azt valószínűsíti, hogy a madarak egy része nem vonul tovább, a tovább vonulók pedig még rendelkeznek elegendő zsírtartalékkal. Az 5. ábra a befogott madarak óránkénti százalékos arányát mutatja, melyen jól látszik, hogy az őszapók reggeltől estig mozognak, táplálékot keresnek a bokrosokban, de a madarak többsége 8 órától 15 óráig a legaktívabb. A befogott őszapók több mint felét négy hálóval (3B, 4, 4A, 5 jelzésű hálók) fogtuk meg (6. ábra). Ezek közül három a bokros-gyepben, egy pedig a bokros szegélyében (5) állt, de mind a négy hálómely szomszédos a nyílt szántófölddel.

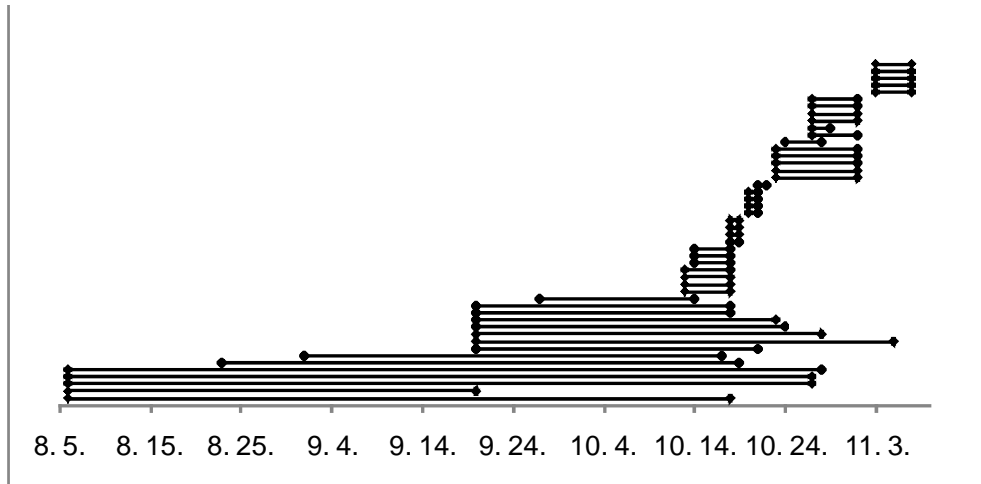
A Balti-tenger partvidékén Sokolov és társai (Avian Ecol. Behav. 14, 2008: 35-47) az őszapó intenzív (irrupciós) őszi vonulását azokban az években tapasztalták, amikor enyhébb telek és melegebb tavaszi periódusok voltak a költőterületen. Kérdés, hogy a jelenlegi klímaváltozás következtében Tömördön is gyakoribb lesz-e az északabbi területeken fészkelő és vonuló őszapók nagyobb számú megjelenése októberben?

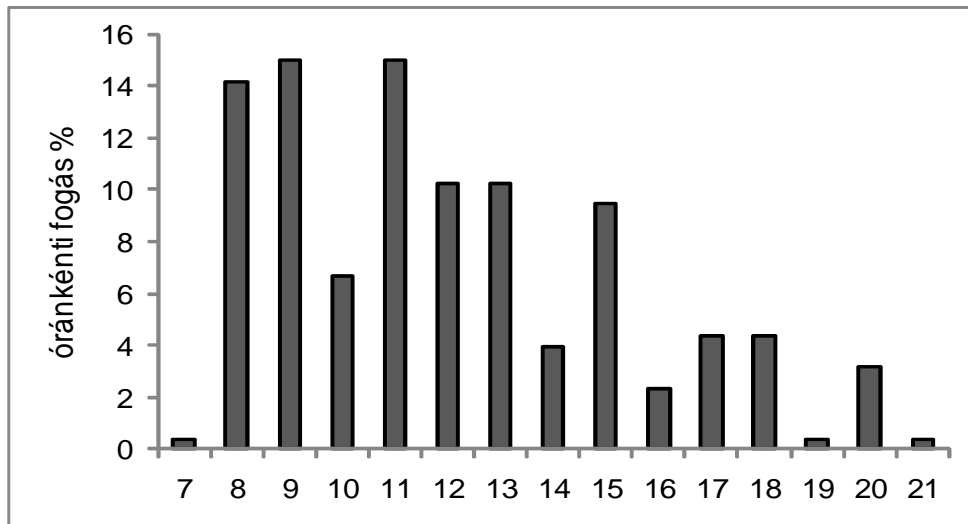
2. ábra. Az egyes évek napi fogás (naponta befogott madarak) átlagai. A folyamatos vonal a háromnaponkénti mozgóátlagokat köti össze

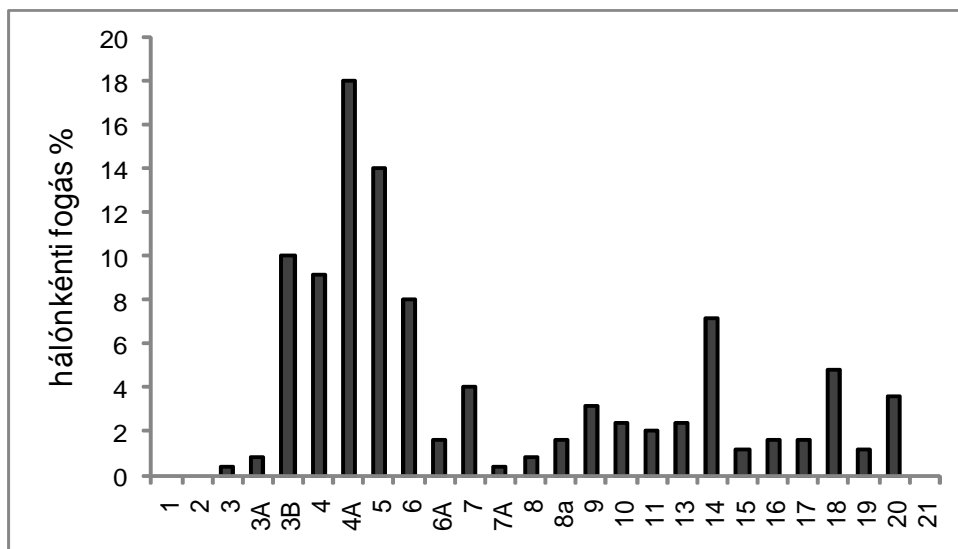
3. ábra. Az egyes évek napi fogásainak összehasonlítása főkomponens analízissel (PCA). 1 = 2001, 13 = 2013

4. ábra. 2010 gyűrűzési időszakában gyűrűzött és visszafogott őszapók tartózkodási ideje. Egy vonal egy madár gyűrűzési dátumát és utolsó visszafogásának napját köti össze.

5. ábra. 2011-ben és 2010-ben óránként befogott őszapók aránya (%)

6. ábra. 2011-ben és 2010-ben hálónként befogott őszapók aránya (%)

Közösségi jelentőségű madárfajok állományának felmérése az Őrség különleges madárvédelmi területen

Szentirmai István – Magai Ferenc – Faragó Ádám

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/A, e-mail: i.szentirmai@gmail.com

I. Szentirmai, F. Magai, Á. Faragó: Breeding bird survey of species of community interest in the Őrség Special Protection Area

Systematic breeding bird surveys have been carried out on just a few of the qualification species of the Őrség Special Protection Area (SPA) since designation. Our study attempted to fill this gap for 6 bird species, the Nightjar, the Wood Lark, the Scops Owl, the Collared Flycatcher, the Red-backed Shrike and the Barred Warbler. In case of the first three species we aimed to conduct a survey of the entire SPA, whereas we surveyed 10 2.5 x 2.5 km UTM quadrants for the last three species. We found that recent population sizes of most species differ from the ones estimated at the time of designation. However, our estimations represent only one breeding season and is burdened with considerable error, therefore have to be treated with caution.

Az Őrség különleges madárvédelmi területet 2003-ban jelölte az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, majd 2004-ben hirdették ki, és azóta része az Európai Unió Natura 2000 hálózatának. Területe mintegy 46.000 ha-t tesz ki és teljes egészében magába foglalja az Őrségi Nemzeti Parkot, valamint az Őrség kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területet. A madárvédelmi terület rendeltetése elsősorban a kijelölés alapjául szolgáló, EU-s szinten veszélyeztetettnek számító madárfajok megőrzése. Ezek azok a fészkelő fajok, amelyeknek országos szintet is jelentős állománya található a területen. A terület adottságaiból kifolyólag az Őrség Natura 2000 terület esetében ezek elsősorban erdei fajok, mint pl. több harkályfaj, de köztük van a réteken fészkelő haris (*Crex crex*) is (1. táblázat). A jelölést az Igazgatóság szakemberei a rendelkezésükre álló információk alapján végezték el és szakértői becsléssel állapították meg az állományok nagyságát. A jelölés óta eltelt 10 év alatt több jelölőfaj esetében is felmerült a kérdés, hogy a becslések mennyire lehetnek közel a valóságos állományméretekhez. Ennek megfelelően több alkalommal módosítottuk az eredeti számokat, de ismét csak szakértői becslésekre tudunk hagyatkozni (1. táblázat).

Bár az Őrségi Nemzeti Parkban a madárvédelmi terület jelölése óta folyamatosan történik madarakra vonatkozó adatgyűjtés, ezek az adatok a legritkább esetben alkalmasak az állományok becslésére. Az eddigi felméréseket két csoportra lehet bontani.

1. táblázat. Az Őrség különleges madárvédelmi terület jelölő madárfajai
(Forrás: a terület adatlapja 2014-ben).

Faj magyar neve	Faj tudományos neve	Státusz	Állomány nagyság	Egység
Billegetőcankó	<i>Actitis hypoleucos</i>	fészkelő	10-15	pár
Jégmadár	<i>Alcedo atthis</i>	állandó	20	pár
Lappantyú	<i>Caprimulgus europaeus</i>	fészkelő	65	pár
Fehér gólya	<i>Ciconia ciconia</i>	fészkelő	50	pár
Fehér gólya	<i>Ciconia ciconia</i>	átvonuló	200	egyed
Fekete gólya	<i>Ciconia nigra</i>	fészkelő	3-4	pár
Kék galamb	<i>Columbaoenas</i>	fészkelő	100-150	pár
Haris	<i>Crex crex</i>	fészkelő	10	pár
Közép fakopáncs	<i>Dendrocopos medius</i>	állandó	20	pár
Balkáni fakopáncs	<i>Dendrocopos syriacus</i>	állandó	15	pár
Fekete harkály	<i>Dryocopus martius</i>	állandó	100-150	pár
Örvös légykapó	<i>Ficedula albicollis</i>	fészkelő	200-250	pár
Rétisas	<i>Haliaeetus albicilla</i>	állandó	2	pár
Törpegém	<i>Ixobrychus minutus</i>	fészkelő	5	pár
Tövisszúró gébics	<i>Lanius collurio</i>	fészkelő	300-400	pár
Erdei pacsirta	<i>Lullula arborea</i>	fészkelő	6-10	pár
Barna kánya	<i>Milvus migrans</i>	fészkelő	1	pár
Barna kánya	<i>Milvus migrans</i>	átvonuló	2	egyed
darázsölyv	<i>Pernis apivorus</i>	fészkelő	25	pár
Hamvas küllő	<i>Picus canus</i>	állandó	60-70	pár
Partifecske	<i>Riparia riparia</i>	fészkelő	10-50	pár
Karvalyposzáta	<i>Sylvia nisoria</i>	fészkelő	55	pár

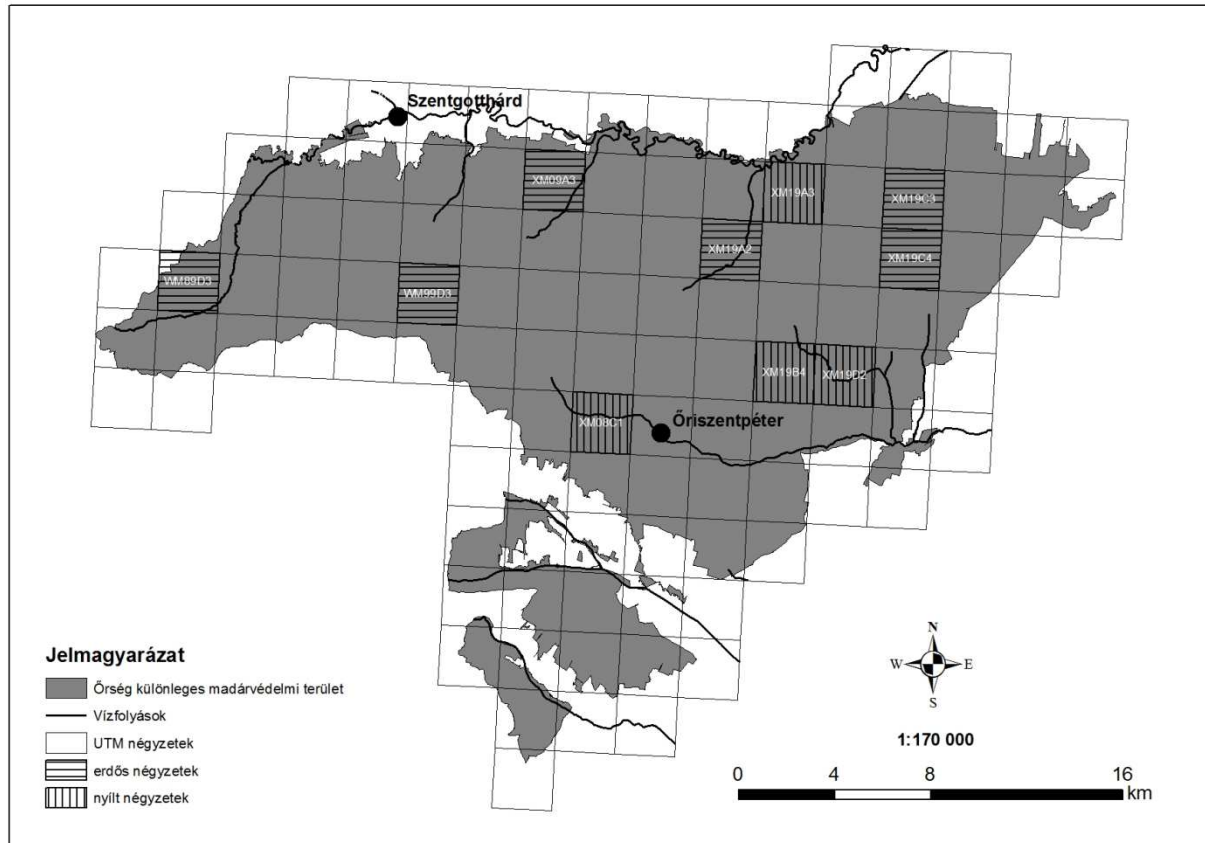
A nemzeti park 2002-es megalakulását megelőző felmérések döntően feltáró jellegűek voltak, amelyek leginkább a madárközösségek összetételére, bizonyos fajok elterjedésének megállapítására vonatkoztak. A több évtizedes, döntően civil madarászok által végzett munka eredményeit a nemzeti park megalapozó kötete foglalja össze (VIG, 2000), amelyben a tervezett nemzeti park területén előforduló madárfajokat gyakorisági kategóriákba sorolják. 2002-től a nemzeti park igazgatóság hivatalból végzi a madártani adatgyűjtést, de csak a fajok elenyésző hányadánál történik állománybecslésre is alkalmas felmérés (BARBÁCSY, 2007). Ezen fajok közé

tartozik a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) és a haris, amelyek teljes állományának felmérése megtörtént minden évben. Néhány kiemelt faj esetében Barbácsy Zoltán (BARBÁCSY, 2007) végzett célzott felméréseket, melyek során mintaterületeket választott ki és azok állományának méretéből következtetett a teljes Natura 2000 terület állományára. Ennek során a hamvas küllő (*Picus canus*) fészkelő állományát 85 párra becsülte. A fekete harkály (*Dryocopus martius*) felmérését két mintaterületen végezte el, ahol 16, illetve 17 párt talált, a teljes területre vonatkozó becslést azonban nem végezte el. Meg kell még említeni a 2011-ben végzett Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak térképezését, amely szintén érintette az Őrség különleges madárvédelmi területet (FARAGÓ, 2012). A felmérés eredményeiből készített atlasz a fajok elterjedésére vonatkozóan szolgált hasznos ismereteket, de állomány nagyságok becslésére nem alkalmas.

A fentiek alapján egyértelmű, hogy szükséges a jelölő madárfajok állományának szisztematikus felmérése. Erre egyrészt azért van szükség, hogy egy későbbi monitorozás alapjául szolgálva lehetővé tegyék az állományok alakulásának nyomon követését. Másrészt a Magyarország által az Európai Bizottság irányába hatévente benyújtandó jelentésekhez is szükség van az állományok méretének ismeretére. 2013-ban éppen ennek a jelentésnek az elkészítése hívta fel a figyelmet arra, hogy alig van olyan jelölőfaj, amelynek állományáról megfelelő becsléssel rendelkezünk. Az adathiányos állapot javításának érdekében az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság úgy határozott, hogy elkezd a madárvédelmi terület jelölő fajainak szisztematikus és célzott felmérését.

2014-ben a lappantyú (*Caprimulgus europaeus*), az erdei pacsirta (*Lullula arborea*), a füleskuvik (*Otus scops*), az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*), a tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) és a karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*) felmérését végeztük el. Ritkaságuk miatt az első három faj esetében a teljes állomány felmérését céloztuk meg, a második három esetében pedig mintaterületeket jelöltünk ki. A ritka fajok esetében azok összes alkalmasnak tűnő élőhelyét legalább két alkalommal végigjártuk a fészkelési időszak alatt. Az alkalmas élőhelyek beazonosítására a madárvédelmi terület élőhelytérképét (KIRÁLY és mtsai., 2011) és korábbi terepi tapasztalatokat használtuk fel. A megfigyelések helyét GPS-szel rögzítettük, majd a madarak viselkedése alapján állapítottuk meg a költés valószínűségét. Az örvös légykapó esetében 6 db 2,5 x 2,5 km-es UTM négyzetet választottunk ki, amelyek a teljes vizsgálati területtel azonos arányban tartalmazták a jelentősebb erdei

élőhelytípusokat (pl. gyertyános-tölgyesek, bükkösök) (1. ábra). A tövisszűrő gébics és a karvalyposzáta esetében 4 db 2,5 x 2,5 km-es UTM négyzetet választottunk ki, amelyek a teljes vizsgálati területtel azonos arányban tartalmazták a jelentősebb nyílt élőhelytípusokat (pl. gyepek, szántók, cserjések). A kiválasztott négyzeteken belül teljes állományfelmérést végeztünk, a terület legalább kétszeri bejárásával a fészkelési időszak alatt. A felméréseket május 6. és június 27. között Magai Ferenc végezte el.

1. ábra. Mintavételi négyzetek elhelyezkedése az Órség különleges madárvédelmi területen.

A felmérés során lappantyúból 24 pár, erdei pacsirtából 2 pár és füleskuviból 6 pár került elő a teljes madárvédelmi területen. Mivel feltételezzük, hogy nem sikerült a teljes 46.000 ha összes alkalmas élőhelyét átvizsgálni, a ténylegesen fészkelő párok száma mindhárom faj esetében valamivel magasabb lehet.

A 6 db erdős mintavételi négyzetben összesen 53 pár örvös légykapót számoltunk. A 4 db nyílt mintavételi négyzetben pedig 23 pár tövisszűrő gébicset és 6 pár karvalyposzátát találtunk. A mintavételi négyzeteken belül található alkalmas élőhelyek kiterjedésének a teljes madárvédelmi területen található alkalmas élőhelyek kiterjedéséhez való arányosításával számoltuk ki, hogy mekkora lehet a madárvédelmi

területen található állomány nagysága. Ezt a műveletet minden négyzet esetében elvégeztük, majd az így kapott becsléseket átlagoltuk (2. táblázat).

2. táblázat. Felmért párok száma, becsült állományméret és ezek viszonya a Natura 2000 adatlap tartalmához.

Faj	Felmért egyedszám (pár)	Becsült egyedszám	Eltérés az adatlaptól
lappantyú	24	>24	lényegesen kevesebb
erdei pacsirta	2	>2	lényegesen kevesebb
füleskuvik	6	>6	--
örvös légykapó	53	508 ± 401	több
tövisszúró gébics	23	230 ± 164	kevesebb
karvalyposzáta	6	51 ± 51	azonos

A felmérés eredményei alapján a Natura 2000 adatlapon szereplőtől a legtöbb vizsgált faj állomány nagysága eltér. Lappantyúból kevesebb, mint felét sikerült igazolni a feltételezett fészkelő állománynak és még abban az esetben is jelentős az eltérés, ha figyelembe vesszük, hogy alulbecsültük az állományt. Erdei pacsirtából is lényegesen kevesebbet találtunk, mint az várható lett volna a korábbi adatok alapján. A füleskuvik nem jelölő faj, így korábbi becsléssel nem rendelkezünk, de itt is nagyobb állományra számítottunk. Az adatokból jól látható, hogy a három gyakoribb faj esetében alkalmazott becslések meglehetősen pontatlanok, mivel az egyes négyzetekben felmért állományok között jelentős eltérések vannak. Karvalyposzáta például mindössze kétfőben fordult elő a négy felmért négyzetből. A becslés alapján ugyanakkor látható, hogy örvös légykapóból valamivel nagyobb, tövisszúró gébicsből pedig kisebb lehet a madárvédelmi területen fészkelő állomány, mint korábban becsültük. A karvalyposzáta becsült állománya pedig szinte pontosan megegyezik az adatlapon szereplővel.

A korábbi és a jelenlegi állománybecslések közötti különbségek több oka lehetnek visszavezethetőek. Egyrészt, mint fentebb is említettük, a becslések meglehetősen pontatlanok. Ennek legfőbb oka, hogy a becslés alapjául szolgáló adataink a teljes madárvédelmi területhez viszonyítva kis területről származnak, amelyek így nem feltétlenül reprezentálják a teljes területet. A másik ok a korábbi állománybecslések és a jelenlegi között eltelt több mint 10 év, amely alatt jelentős változások zajlottak le a fajok élőhelyében. Az erdők lombosodása, az erdei fenyvesek visszaszorulása magyarázhatja az örvös légykapó állományának emelkedését és a lappantyú állományának csökkenését (KIRÁLY és mtsai., 2011). Az erdei pacsirta és a

füleskuvik visszaszorulásához a fészkelőhelynek számító idős kaszálógyümölcsösök, nyílt erdőszegélyek visszaszorulása járulhatott hozzá, valamint az állattartás visszaszorulása következtében leromlott táplálékellátottság. A felmérések más években más eredményt adhatnak, így emiatt is mindenképpen érdemes megismételni őket.

Irodalom

- VIG K. (2000): Az Őrség és a Vendvidék erdeinek jellemzése. In: BARTHA D. (szerk.): A tervezett Őrség-Rába Nemzeti Parkot megalapozó botanikai-zoológiai kutatások VI. Kutatási jelentés, pp. 536-550.
- BARBÁCSY Z. (2007): Madarak. In: SZINETÁRCs. (szerk.): Az állatvilág védelmének és kutatásának helyzetértékelése. Tanulmány, Kerekerdő Alapítvány, Szombathely.
- FARAGÓ S. (2012): Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron.
- KIRÁLY G. - KIRÁLY A. – MESTERHÁZY A. (2011). Az Őrség kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUON20018) élőhelytérképezése. Kutatási jelentés.

Mindennapi Madaraink Monitoringja az Őrség különleges madárvédelmi területen

Faragó Ádám – Szentirmai István

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/A, e-mail: faragoadi@gmail.com

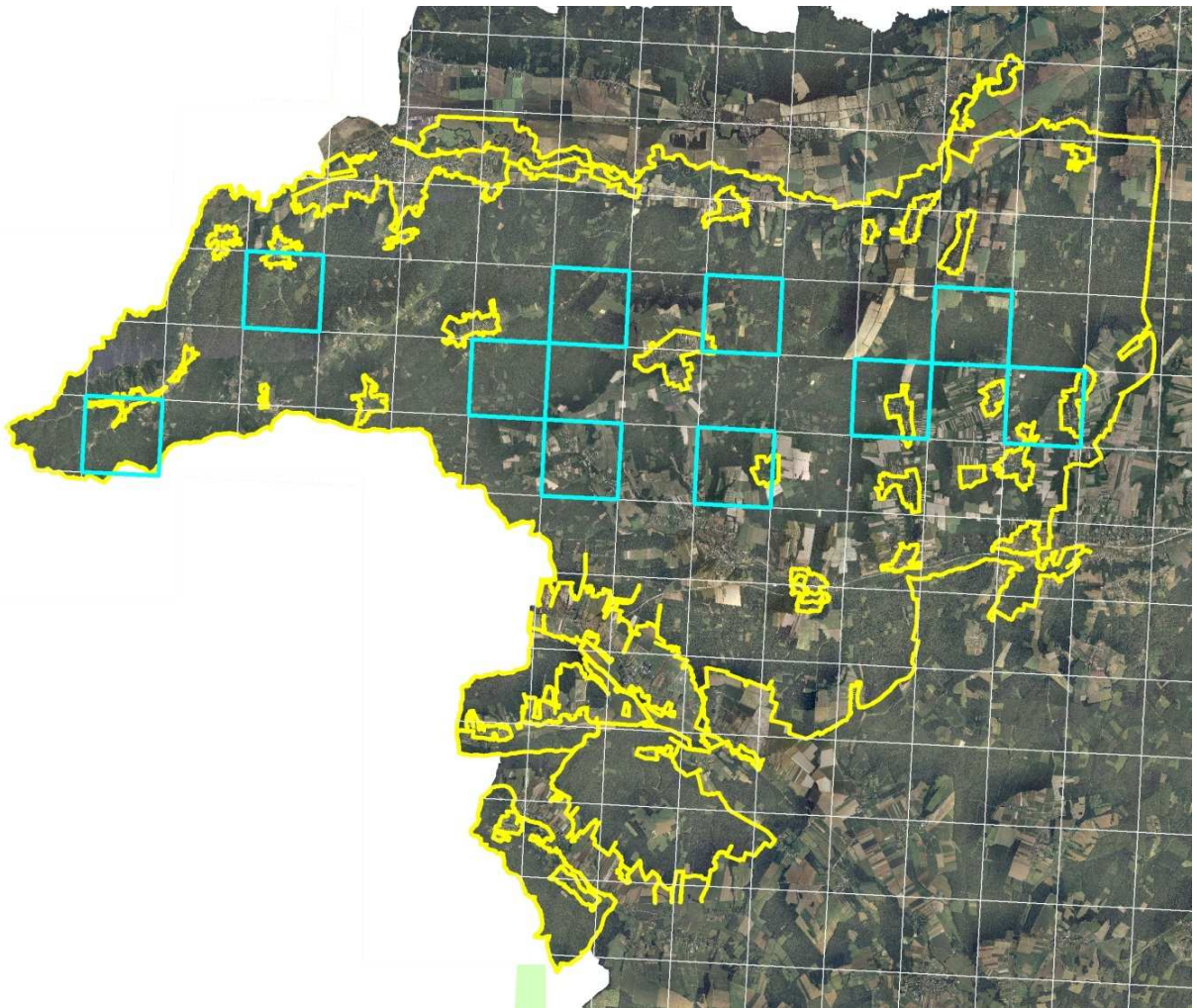
Á. Faragó, I. Szentirmai: Common Bird Census in Őrség Special Protection Area

We carried out a survey of breeding birds in the Őrség Special Protection Area (SPA) in 2014, using the methodology of Hungarian Common Bird Census (MMM). For the survey 10 2.5 x 2.5 km UTM quadrants were chosen in a way that their habitat composition was similar to the habitat composition of the SPA. We found 76 species altogether, out of them the most common were the Chaffinch, the Blackcap and the Chiff-chaff.

Az Őrség különleges madárvédelmi területen (KMT) ez idáig kisebb mintaterületekre illetve egy-egy madárfajra kiterjedő kutatások, valamint civil madarászok általi véletlenszerű terepbejárások történtek. Az egész területet átfogó, az összes madárfajt megcélzó módszeres felmérés azonban elmaradt. Ezért elhatároztuk, hogy 2014-ben a fő fészkelési időszakban időt szakítunk ennek kivitelezésére. Mivel fontosnak tartottuk, hogy adataink minél szélesebb körben használhatóak legyenek, ezért egy már létező módszer szerint dolgoztunk. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület által koordinált Mindennapi Madaraink Monitoringja (MMM) programhoz csatlakozott Igazgatóságunk hat munkatársa.

Az országos lefedettségű program részletekbe menő ismertetését (INTERNET1) mellőzzük. Lényegében a felmérőnek egy 2,5x2,5 km-es UTM

négyzetben kell feljegyeznie az UTM-en belül kijelölt 15 pontból, 5-5 perc alatt észlelt madárfajokat. Mindezt a költési szezonban két alkalommal is, természetesen mindig ugyanazokban a pontokban. A felméréndő négyzeteket véletlenszerűen sorsolják ki, így nem csak a legkedveltebb madarászhelyek, hanem a kevésbé frekvenciáltak is górcső alá kerülhetnek. Ettől a megközelítéstől egy kissé el kellett térnünk, hiszen mi elsősorban az Őrség KMT madárállományait szeretnénk volna jobban megismerni. A célterületet lefedő nagyjából 100 UTM négyzetből a felmérések elvégzésére mi magunk jelöltünk ki tíz darabot (1. ábra). A kijelöléskor két szempontot vettük figyelembe. Az egyik, hogy a 10 UTM négyzeten belül található főbb élőhelytípusok egymáshoz viszonyított aránya minél inkább megközelítse madárvédelmi terület teljes területén belül található élőhelytípusok arányát (1. táblázat). A másik, hogy lehetőség szerint ténylegesen az KMT határain belül legyenek, vagyis nem védett területeket ne tartalmazzanak. Ezt lehetetlenség volt 100%-osan kivitelezni, így esetenként nem védett, részben lakott vidékek is belekerültek a felmérésbe.

1.ábra. A felmért 10 UTM négyzet (vastag vonallal jelölve) az Őrség KMT területén belül.

1. táblázat. A felmért UTM négyzetekben és az Őrség KMT területén található főbb élőhelytípusok aránya, az elterjedés nagyságának csökkenő sorrendjében.

Élőhelytípus	ÁNÉR-kód (2011)	10 UTM négyzeten belüli aránya (%)	ŐNPI területén belüli aránya (%)
erdei- és feketefenyvesek	S4	29,99	26,73
gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	K2	11,3	11,22
bükkösök	K5	10,84	10,99
jellegtelen üde gyepek és magaskórósok	OB	7,91	4,93
egyéb tájidegen fenyvesek	S5	6,42	5,45
keményfás jellegtelen vagy telepített egyéb erdők	RC	3,46	2,03
őshonos fafajú fiatalosok	P1	3,42	3,23
extenzív szántók	T6	3,17	4,54
vágásterületek	P8	1,81	1,93
puhafás pionír és jellegtelen erdők	RB	1,74	3,16
égerligetek	J5	1,26	1,31
veres csenkeszes hegyi rétek	E2	1,08	1,06

A terepi munkákra április 24. és június 14. között került sor. Négyzetenként 15 db, egyenként 100 méter sugarú körben végeztük a megfigyeléseket. A körök középpontjában való öt perces tartózkodás során látott és hallott madárfajokat és a hozzájuk tartozó példányszámokat jegyeztük fel. A kijelölt megfigyelési pontokból összesen 76 madárfajt észleltünk. Legnagyobb részük a pontok 100 méteres körzetén belül, néhány faj pedig csak a körökön kívül, illetve átrepülőként mutatkozott. A leggyakoribb madárfajnak az erdei pinty (*Fringilla coelebs*) bizonyult, 126 pontból összesen 236 példánya került elő. A barátposzátának (*Sylvia atricapilla*) 120 pontból 176, a csilpcsalpfüzikének (*Phylloscopus collybita*) pedig 123 pontból 161 példánya lett feljegyezve. Így ezek tekinthetőek a második és harmadik legelterjedtebb, egyben leggyakoribb madaraknak az Őrségben. Az alábbiakban (2. táblázat) fajonként összefoglaltuk, hogy az összesen 150 körből hány darab volt olyan, amelyből az adott fajt észleltük, továbbá az összes észlelt egyed számát is feltüntettük.

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) hiánya szembetűnő, de ennek a fajnak az állományváltozását külön projekt keretében rendszeresen monitorozzuk az összes településen. Néhány faj, fajcsoport külön kiemelendő. A vadgerle (*Streptopelia turtur*) a megfigyelési pontok 33%-ában előfordult, ugyanakkor a balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) mindössze az 1%-ában.

2. táblázat. Az észlelt madárfajok gyakorisága a megfigyelési pontok száma alapján, ahol a faj előkerült és a megfigyelt példányszám alapján.

Faj	Megfigyelési pontok száma	Összes példányszám
Tőkés réce (<i>Anas platyrhynchos</i>)	1	2
Darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)	1	1
Egerészölyv (<i>Buteo buteo</i>)	23	23
Karvaly (<i>Accipiter nisus</i>)	3	4
Vörös vércse (<i>Falco tinnunculus</i>)	1	1
Fürj (<i>Coturnix coturnix</i>)	2	3
Haris (<i>Crex crex</i>)	6	6
Örvös galamb (<i>Columba palumbus</i>)	37	45
Kék galamb (<i>Columba oenas</i>)	26	29
Vadgerle (<i>Streptopelia turtur</i>)	50	54
Balkáni gerle (<i>Streptopelia decaocto</i>)	2	2
Kakukk (<i>Cuculus canorus</i>)	87	94
Sarlósfecske (<i>Apus apus</i>)	1	5
Fekete harkály (<i>Dryocopus martius</i>)	21	21
Zöld küllő (<i>Picus viridis</i>)	9	9
Hamvas küllő (<i>Picus canus</i>)	3	3
Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>)	49	53
Kis fakopáncs (<i>Dendrocopos minor</i>)	5	6
Nyaktekercs (<i>Jynx torquilla</i>)	9	9
Mezei pacsirta (<i>Alauda arvensis</i>)	27	48
Erdei pacsirta (<i>Lullula arborea</i>)	1	1
Füsti fecske (<i>Hirundo rustica</i>)	11	18
Molnárfecske (<i>Delichon urbicum</i>)	5	11
Erdei pityer (<i>Anthus trivialis</i>)	19	19
Barázdabillegető (<i>Motacilla alba</i>)	6	7
Sárga billegető (<i>Motacilla flava</i>)	1	1
Hegyi billegető (<i>Motacilla cinerea</i>)	2	2
Vörösbegy (<i>Erithacus rubecula</i>)	35	40
Ökörszem (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	27	28
Kerti rozsdafarkú (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)	1	1
Házi rozsdafarkú (<i>Phoenicurus ochruros</i>)	7	8
Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	105	135
Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>)	65	70
Léprigó (<i>Turdus viscivorus</i>)	25	30
Cigánycsuk (<i>Saxicola rubicola</i>)	2	2
Rozsdás csuk (<i>Saxicola rubetra</i>)	1	1
Barátposzáta (<i>Sylvia atricapilla</i>)	120	176
Kerti poszáta (<i>Sylvia borin</i>)	1	1
Karvalyposzáta (<i>Sylvia nisoria</i>)	1	1
Mezei poszáta (<i>Sylvia communis</i>)	23	25
Kis poszáta (<i>Sylvia curruca</i>)	8	8
Énekes nádiposzáta (<i>Acrocephalus palustris</i>)	3	3
Berki tücsökmadár (<i>Locustella fluviatilis</i>)	15	15
Réti tücsökmadár (<i>Locustella naevia</i>)	8	8
Csilpcsalpfüzike (<i>Phylloscopus collybita</i>)	123	161
Fitiszfüzike (<i>Phylloscopus trochilus</i>)	11	16
Sisegő füzike (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)	11	11
Sárgafejű királyka (<i>Regulus regulus</i>)	11	11

Tüzesfejű királyka (<i>Regulus ignicapillus</i>)	12	12
Szürke légykapó (<i>Muscicapa striata</i>)	1	1
Örvös légykapó (<i>Ficedula albicollis</i>)	15	18
Kormos légykapó (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	1	1
Őszapó (<i>Aegithalos caudatus</i>)	4	4
Barátcinege (<i>Parus palustris</i>)	22	30
Búbos cinege (<i>Parus cristatus</i>)	28	29
Fenyvescinege (<i>Parus ater</i>)	14	15
Kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>)	28	32
Szécinege (<i>Parus major</i>)	80	104
Csuszka (<i>Sitta europaea</i>)	37	46
Hegyi fakusz (<i>Certhia familiaris</i>)	22	22
Tövisszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	11	12
Sárgarigó (<i>Oriolus oriolus</i>)	60	63
Szajkó (<i>Garrulus glandarius</i>)	36	38
Holló (<i>Corvus corax</i>)	21	29
Dolmányos varjú (<i>Corvus cornix</i>)	11	19
Seregély (<i>Sturnus vulgaris</i>)	24	46
Házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	1	1
Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	7	10
Erdei pinty (<i>Fringilla coelebs</i>)	126	236
Tengelic (<i>Carduelis carduelis</i>)	4	4
Zöldike (<i>Carduelis chloris</i>)	15	19
Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	8	8
Meggyvágó (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	28	42
Citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>)	44	52
Sordély (<i>Emberiza calandra</i>)	6	6

A felmérés során csak kis mértékben érintettünk lakott részeket, de utóbbi faj ettől eltekintve sem mondható gyakorinak az Őrségben. A kakukk különböző élőhelyekhez való igen jó alkalmazkodóképességét mi is meg tudjuk erősíteni, hiszen a pontok 58 %-ában észleltük. Meglepő a közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*) teljes hiánya, legfőképpen azért mert a módszeres felmérésen kívül egy rendszeresen látható, egyáltalán nem ritka fakopáncsnak tekinthető a területen. A harkályok célirányosabb monitoringja szerepel a távolabbi terveink között, így a fajcsoporttal kapcsolatban valószínűleg lesznek kiegészítő adataink. Az összesen megfigyelt 29 fecske semmiképpen sem örvendetes, de tény, hogy a felmérés során elsősorban nem a légtérben mozgó madarakra koncentráltunk. Országos szinten is figyelemre méltó lehetne a fitiszfűzike (*Phylloscopus trochilus*) 11 pontban 16 éneklő példánya, de ennek a fajnak még igen késői vonuló példányai is akadhatnak. A 11 pontból júniusban már csak kettőben voltak revírtartó madarak. Sisegő fűzikének (*Phylloscopus sibilatrix*) júniusból már egyáltalán nem volt megfigyelése. A királykafajok mennyisége, illetve aránya viszont mindenképpen a helyi állományt prezentálhatja. A tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapillus*) 12 pontban észlelt 12

példánya mind a két tekintetben eggyel megelőzi a sárgafejűt (*Regulus regulus*). A szürke- (*Muscicapa striata*) és a kormos légykapó (*Ficedula hypoleuca*) fej-fej melletti jelenlétét nem mertük volna előrevetíteni. Mind a két faj 1-1 egyede bukkant fel, ami a szürke esetében a vártnál döbbenetesen kevesebb, míg a kormost nézve már maga a jelenlét is kellemes meglepetés volt. Utóbbi egy éneklő hím volt, de még a vonulási szezonban, április 26-án került szem elé. A megfigyelési pontok számát, vagyis az elterjedési nagyságot nézve a cinegéknél a következő sorrend alakult ki: fenyvescinege (*Parus ater*) < barátcinege (*P. palustris*) < búbos cinege (*P. cristatus*) = kék cinege (*P. caeruleus*) < széncinege (*P. major*). A rövidkarmú fakusz (*Certhia brachydactyla*) és a vetési varjú (*Corvus frugilegus*) hiánya ettől a felméréstől függetlenül is nyilvánvaló volt számunkra.

Ha az Őrségi Nemzeti Park területét lefedő kb. 100 UTM négyzetre, a felmért 10-ben talált mennyiségeket 10-szeres szorzóval kivetítjük, akkor néhány faj esetében minden bizonnyal igen közel állnánk a valós mennyiséghez. Főleg ha figyelembe vesszük az élőhelyarányok alapján történt kijelölést. Érdekességként ez például a viszonylag jól meghatározható élőhelyeken fészkelő berki tücsökmadár (*Locustella fluviatilis*) és az örvös légykapó esetében kb. 150-150, a tüzesfejű királykánál pedig nagyjából 120 fészkelő párt jelentene. A vörösbegy (*Erithacus rubecula*) 350 vagy a mezei veréb (*Passer montanus*) 70 párja viszont nehezen fogadható el reálisnak.

Az MMM módszerével történt felmérés során valamelyest képet kaphattunk a területen fészkelő fajok számáról, valamint azok egymáshoz viszonyított nagyságáról is. Néhány faj (pl. ragadozók, harkályok, éjszaka aktív madarak, speciális élőhely-igényűek, stb.) esetében célirányos monitorozásra van szükség, ami részben meg is történt az idei évben (SZENTIRMAI és mtsai.,2014). Adataink országos viszonylatban is hasznos információval bírnak, továbbá az elkövetkező években esetlegesen megismételt felmérések után lehetőségünk van a legtöbb őrségi madárfaj állományában megmutatkozó változások nyomonkövetésére.

Köszönet illeti, egyrészt a felmérésben rajtunk kívül részt vevő kollégákat, így Havas Mártát, Szekeres Zsófiát, Szépligeti Mátyást és Zalai Bélát, másrészt az adatok feldolgozásában nyújtott segítségükért Nagy Károlyt (az MME Monitoring Központ csoportvezetőjét), valamint Tóth Ádám kollégánkat.

Irodalom

SZENTIRMAI I. – MAGAI F. – FARAGÓ Á. (2014): Közösségi jelentőségű madárfajok állományának felmérése az Őrség különleges madárvédelmi területén. Cinege 19: 43-48.

INTERNET1: <http://madarszamlalok.mme.hu/hu/content/mmm> (2014.11.25.)

Érdekes megfigyelések Vas megyében 2014-ben

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es Huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Avifaunistical data in County Vas, 2014

The report presents the most interesting data from the season 25 October 2013 and 15 November 2014.

A megyében ritkán előforduló madárfajok megfigyelési adatainak rendszerezett gyűjtését 2014-ben is folytattam. Az elmúlt években kialakított rendszerben egyre több aktív madarász juttatja el nekem a szórványos, vagy ritka madarak megfigyelési adatait, vagy tölti fel a www.birding.hu madártani honlap adatbázisába. Alábbi dolgozatomban ismertetem 2013. október 25. és 2014. november 15. között az aktív vasi madarászok (elsősorban Fehér István, Faragó Ádám, Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Illés Péter, Kis Pál, Kóta András, Koszorús Péter, Kovács László, Kutschi Péter, Németh Csaba és Somogyi Csaba) által látottakat. Az adatokat kiegészítettem a tömördi gyűrűzőtábor adataival és egyéb szóbeli közlések nyomán megszerzett információkkal.

A legritkább madárfajok esetében a Cinege 15. számában megjelent „VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE” által megadott adatok alapján adtam meg a megfigyelések számát, figyelembe véve a Névjegyzék lezárása után a megyében előkerült, számomra ismertté vált adatokat is.

2014-ben két leírandó madárfaj került elő a megyében: a karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) és a berki nádiposzáta (*Acrocephalus dumetorum*). A karmazsinpirókból a fészkelési időszakban folyamatosan több példány is jelen volt, madarászok az egész országból fotózták és megfigyelték őket. A berki nádiposzáta a Tömördi Madárvártán került hálóba. Amennyiben a Nomenclator Bizottság is hitelesíti ezt az adatot, ez lehet a faj első magyarországi hiteles előfordulása. A 2014-es év érdekességei között kell megemlíteni a vörös kánya (*Milvus milvus*) egyre szaporodó megfigyeléseinek számát, az évben 5 alkalommal fordult elő. A nagy mennyiségű csapadék miatt kialakult ár- és belvizek kedveztek a vízimadaraknak, a ritkaságok között idén a vízhez kötődő fajok tavalyinál is nagyobb számban vannak jelen. A részletes listából ki is kellett hagyni a korábbi években amúgy ritkának számító kanalasgémet (*Platalea leucorodia*), mert összesen 7 alkalommal került a távcsövek elé!

További érdekességek a vizsgált időszakból:

az ezüstlile (*Pluvialis squatarola*) 2.;
 a hegyi réce (*Aythya marila*) 3.;
 a havasi szürkebegy (*Prunella collaris*) 3.;
 az örvös rigó (*Turdus torquatus*) 3.;
 a szerecsensirály (*Larus melanocephalus*) 3.-4.;
 a karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) 4.;
 az apró partfutó (*Calidris minuta*) 5.;
 a rozsdástorkú pityer (*Anthus cervinus*) 5.-7.;
 a nagy sárszalonna (*Gallinago media*) 5.-6.;
 a fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*) 6.-8.;
 a parlagi pityer (*Anthus campestris*) 7.;
 a réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) 8.
 a gulipán (*Recurvirostra avosetta*) 8.;
 a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) 8.-9.;
 a Temminck-partfutó (*Calidris temminckii*) 9.;
 a bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*) 9.-10.
 a kis bukó (*Mergus albellus*) 10. megfigyelési adata.

Részletes lista azokról a madárfajokról, amelyekről legfeljebb 3 megfigyelés gyűlt össze 2013. október 25. és 2014. november 15. között:

Bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*)

Május 26. Tompaládony, belvíz 7 pld. (Kóta A.)

Augusztus 31. Kőszeg, Abért-tó 1 pld. (Illés P.)

Hegyi réce (*Aythya marila*)

(2013. december 16.-28. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 hím pld. (Kóta A. és többen mások))

Kis bukó (*Mergus albellus*)

Január 25-február 5. Kőszeg, Abért-tó 1 tojó pld. (Kovács L. és sokan mások)

Fogoly (*Perdix perdix*)

Október 28. Pinkaminszent, güssingi országút mellett 9 pld. (Kis P.)

Sarki búvár (*Gavia arctica*)

(2013. október 14-december 25. Gersekarát, Sárvíz-tó max. 2 pld. (Kis P.))

(2013. október 17-31. Rátót, kavicsbánya 1 pld. (Kis P.))

(2013. november 3. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányató 1 pld. (Harsányi K., Illés P. és Kóta A.))

Május 12. Gersekarát, Sárvíz-tó 1 nászruhás pld. (Kis P.)

Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps grisegena*)

Január 13. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 téli ruhás pld. (Kóta A.)

Szeptember 9.-én a rátóti kavicsbányatavakon 2 pld. (Faragó Á., Szentirmai I., Zalai B.) illetve szeptember 19-22. között 1 ad. pld. (Kis P.) került elő

Feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*)

Május 30. Kőszeg, Abért-tó, 3 ad. pld. (Kovács L.)

Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmeus*)

(2013. július 21. Rátót, kavicsbányatavak 1 pld. (Faragó Á.))

Úgy tűnik, hogy az elmúlt években egyre növekszik a megfigyelések száma, a vizsgált időszakban november 3. és január 13. között jelen volt folyamatosan a

gyöngyöshermáni kavicsbányatavakon 1-8 pld. (5 megfigyelés). Ezen kívül összesen 3 helyen került elő a faj.

április 21. Tompaládony, bányató 1 pld. (Fehér I.)

Bölömbika (*Botaurus stellaris*)

Január 6. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 pld. a nádasból szállt fel (Kóta A.)

Május 30.- június 2. Kemenesmagasi, Marcal mente 1-1 pld. szólt (Harsányi K., Kutschi P., ill. Somogyi Cs., Ferenczi S., Zsolnai R.)

Bakcsó (*Nycticorax nycticorax*)

Április 22. Tompaládony, bányató, 1 ad. pld. (Fehér I.)

Április 26. Csákánydoroszló, belterület felett 1 pld. átrepült (Kis P.)

Kanalasgém (*Platalea leucorodia*)

6 adat

Vörös kánya (*Milvus milvus*)

5 adat!

Gatyás ölyv (*Buteo lagopus*)

Október 30. Tömörd, Nagy-tó környéke 1 imm. pld. (Györig E., Koszorús G., és Vörös N.)

Kék vércse (*Falco vespertinus*)

Szeptember 14. Csénye, mezőgazdasági terület, 1 ad. hím és 1 juv. pld. (Tóth K.)

Kerecsensólyom (*Falco cherrug*)

Április 14. Tompaládony, belterület felett galambokra vadászott 1 pld. (Fehér I.)

Pettyes vízicsibe (*Porzana porzana*)

Május 27. Boba, Marcal mente, 1 hím pld. (Madarász E., Vasuta G.)

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*)

Május 7. Kőszeg, Abért-tó, 3 pld. (Illés P., Kóta A.)

Május 24. Tompaládony, belvíz 2 pld. (1 pár) (Fehér I.)

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*)

Május 26. Tompaládony, belvíz 1 pld. (Kóta A.)

Parti lile (*Charadrius hiaticula*)

Szeptember 8. – október 7. Körmend, Halogyalja 1-5 pld. (Kis P.)

Ezüstlile (*Pluvialis squatarola*)

Május 18. Sótöny, árvízzel elöntött mezőgazdasági terület, 2 ad. pld. (Tóth K.)

Aranylile (*Pluvialis apricaria*)

(2013. november 3. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 67 pld. (Harsányi K., Illés P., Kóta A.))

Február 23. Körmend, Halogyalja, 20 pld. (Kis P.)

Március 14. Celldömölk, belvízen bóbicekkel 8 pld. (Somogyi Cs., Zsolnai R.)

Apró partfutó (*Calidris minuta*)

Szeptember 6.-29. Körmend, Halogyalja 1 pld. (Kis P.)

Temminck-partfutó (*Calidris temminckii*)

Április 28. Csepreg, meggyespusztai kavicsbányató 1 ad. pld. (Kóta A.)

Nagy sárszalonna (*Gallinago media*)

(2013. április 21. Rátót, vizenyős parlag 1 pld. (Kis P.))

Március 28.-án és április 8.-án Halogynál, mocsaras területen volt 1-1 pld. (Kis P.)

Kis póling (*Numenius phaeopus*)

Április 11. Csepreg, meggyespusztai kavicsbánya 1 pld. (Harsányi K.)

Füstös cankó (*Tringa erythropus*)

Július 28.- augusztus 23. Körmend, Halogyalja Rába-kiöntésen 1-8 pld. (Kis P.)

Heringsirály világoshátú alfaja (*Larus fuscus graellsii/intermedius*)

Október 30. Sárvár, szántó 1pld. (Harsányi K., Illés P., Kutschi P.)

Szerecsensirály (*Larus melanocephalus*)

Május 26. Tompaládony, belvív 1 subad. (3. éves) pld. (Kóta A.)

Július 17. Rátót, kavicsbánya 1 juv. pld. (Faragó Á., Zalai B.)

Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*)

Május 24.-26. Tompaládony, belvív 5-10, ill 7 pld. (Fehér I., ill. Kóta A.)

Június 4. Kőszeg, Abért-tó 2 ad. pld. (Kóta A. és többen mások)

Június 19-20. Kőszeg, Abért-tó 5 pld. (Illés P., Vörös N.)

Fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*)

Május 18. Sótóny, árvizes területen 2 ad. pld. (Tóth K.)

Szeptember 17.-19. Körmeny, Halogyalja 1 juv. pld. (Kis P.)

Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*)

Október 5. Vasasszonyfa, mezőgazdasági terület 1 sérült pld. (súlyos szárny sérüléssel került be a kőszegi Chernel-kertbe és röviddel azután sajnos elpusztult, Horváth I.)

Fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*)

Október 14. Kőszeg, Sáros-forrás 1 tojó pld. (Kutschi P., Németh S.)

Erdei pacsirta (*Lullula arborea*)

Február 28. Vönöck, 1 éneklő hím pld. (Madarász E., Vasuta G.)

Parlagi pityer (*Anthus campestris*)

(2013. szeptember 5. Őriszentpéter, ŐNPI állattartó telep 2 pld. (Faragó Á.))

Rozsdástorkú pityer (*Anthus cervinus*)

(2013. október 3. Rátót, kavicsbánya 1 pld. (Faragó Á.))

(2013. október 5. Őriszentpéter, ŐNPI állattartó telepe 1 pld. (Faragó Á.))

Október 4. Kőszeg, Abért-tó 1 pld. (Németh Cs.)

Havasi szürkebegy (*Prunella collaris*)

Október 27. Celldömölk, Sághegy 1 pld. (Kóta A., Vasuta G., ill Somogyi Cs.)

Kékbegy (*Luscinia svecica*)

Bobánál, egy Marcal-menti nádasban többször megfigyeltek egy revírt tartó hím példányt április 25. és június 19. között (Somogyi Cs., Hencz P. és mások, ill Fehér I.), továbbá ugyanott egy tojó is előkerült május 1-én (Fehér I.).

Örvös rigó (*Turdus torquatus*)

Október 25-27. Celldömölk, Sághegy 1 pld. (Somogyi Cs., Hencz P. és többen mások)

Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*)

június 8- aug. eleje. Kőszeg, Abért-tó min. 2 pár (Heincz M. és sokan mások)

Köszönöm mindenkinek, aki aktívan hozzájárult a 2014-es összefoglaló megírásához és szóban, e-mailben, sms-ben eljuttatta nekem érdekes megfigyelését (elsősorban: Fehér István, Faragó Ádám, Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Illés Péter, Kis Pál, Koszorús Péter, Kovács László, Kutschi Péter, Németh Csaba és Somogyi Csaba). Egyes megfigyelők adatai a www.birding.hu madártani honlap adatbázisából származnak, nekik is köszönettel tartozom (Győrig Előd, Tóth Kornél, Heincz Miklós, Hencz Péter, Vasuta Gábor). Köszönöm Horváth Ildikónak az információkat a kőszegi Chernel-kertbe került ritkaságokról.

Irodalom

Gyurácz J., Lukács Z., Vörös N. 2010. VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE; NOMENCLATOR AVIUM COMITATUS CASTRIFERREI IN HUNGARIA; AN ANNOTATED LIST OF THE BIRDS OF VAS COUNTY IN HUNGARY. Cinege 15: 43-102.

Kóta A. 2012. Érdekes megfigyelések Vas megyéből 2012-ben. Cinege 17: 10-13.

Kóta A. 2013. Érdekes madárfaunisztikai megfigyelések Vas megyéből 2013-ban. Cinege 18: 36-40.

Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) fészkelése a kőszegfalvi Abért-tónál

Heincz Miklós¹ – Illés Péter²

1. 9476 Zsira, Locsmándi u. 46., e-mail: heincz.miklos@gmail.com

2. 9730 Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

M. Heincz, P. Illés: Breeding of the Common Rosefinch (*Carpodacus erythrinus*) at Lake Abért of Kőszegfalva

Two males and two females of the Common Rosefinch were observed during breeding period of 2014 at Lake Abért.

Előzmények

A karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) Ázsia és Európa keleti felének fészkelő madárfaja. Az elmúlt évszázadban nyugati irányban terjeszkedett. A környező országokban fészkelését már igazolták. Hazánkban 2004 óta minden évben megfigyelik, az utóbbi években egyre nagyobb rendszerességgel. 2013 május-júliusában az Abért-tónál (kőszegi-lukácsházi víztározó), illetve a vele határos Alsó-réten öt alkalommal sikerült hím és tojó, valamint párban mozgó madarakat megfigyelni (ILLÉS, 2013.).

2014. évi megfigyelések

(Zárójelben a megfigyelők neve olvasható. A *-gal jelölt megfigyelők adatai a www.birding.hu madártani honlap adatbázisából származnak, köszönjük nekik a megfigyeléseket!)

június 8. A hangra felfigyelve először egy ad. hímet és egy barnás színezetű példányt láttam rövid ideig, majd később egy imm. hímet figyeltem meg, mely sokat énekelt, de akkor egyedül mozgott. (dr. Heincz Miklós)

június 10. 2 ad. (hím és tojó) együtt. (Illés Péter)

június 11.1 ad. hím és 1 tojó. Együtt mozognak, a tojó fészekanyagot hord. (dr. Heincz Miklós)

június 14. Legalább három példány! 1 ad. hím, és 2 tojó küllemű madár (feltehetőleg 1 tojó, 1 imm. hím), valamint vizuális megfigyelésük közben

egyértelműen másik irányból egy negyedik pirók éneket hallottunk háromszor. (Tóth Kornél, Lakner Adrián, dr. Heincz Miklós)

június 16. Először 5.27-kor szólalt meg az ad. hím, többnyire takarásból. A tojót egyszer láttam kiülni egy hím strófa után a hamisciprusa, majd a patak felé elrepült. 6.30-kor a tápcsatorna nádfoltjából szólt. (Illés Péter)

június 21. Kora hajnaltól kb. 11-ig ott voltunk és nem láttuk egyiket sem. (Dr. Hadarics Tibor*, Balaskó Zsolt, dr. Heincz Miklós)

június 22. Egy tojó és egy imm. színezetű madarat láttunk. Három órát kerestem mire meglettek. (Bori Zsófia, Gyarmati Gábor*)

június 23. min. 1 madár (2y hím) (3 helyen, de ugyanaz a madár is lehet) (Riezing Norbert, Riezing Csongor*)

június 24. Ma fél 8-tól fél 10-ig figyeltem. Két revír van, de a piros éneklő hímet most a patak jobb partján, fűzbokrosban figyeltem meg. A szürke imm. hím a megfigyelések kezdetétől ugyanarról a helyről szól. Mindkét hímnek van párja. Néha a tojó is előjött, egymás mellé röpködtek, kicsit kergetőztek. A hímek gyakran énekeltek, egy szűkebb helyen körbe járva (főleg a szürke). A szürke a galagonyákon, fűzön mozgott. A tojó egyszer a talajszintről került elő, s hasonló irányba tűnt el. Én egy pontról figyeltem őket, nem hangoztam. Fészket nem akartam keresni, nem akartam zavarni. (Illés Péter)

június 28. Ma 9-és fél 12 között hallgatóztam, nézelődtem. A szürke hím a jelzett helyeken rendszeresen, kb. 10-15 percenként röviden szólt, többször láttam, a tojót nem. Találtam egy kisméretű fészket egy galagonyán kb. 2 m-en, ami nagyon hasonlít a neten lévő fészkekhez. Semmi nem volt benne. Szerintem egy megépített, de nem használt fészket (már amennyiben piróké). A piros hímet egyszer vagy kétszer távolról hallottam. A nagy szél is zavaró volt.

(Illés Péter)

június 30. A szürke tollú hím este 5-6-szor szólt. (Illés Péter)

július 1. 1 ad. hím, 1 ad. tojó, 1 imm. hím. (Kiss Áron, Péntek István, Ócsai Péter*)

július 2. Reggel 8-9.45. Csak a szürke tollú hím területéről jött hang. (Illés Péter)

július 3. Reggel (9-10 óra) a szürke tollú hím területéről rendszeresen jött hang. A piros hím irányából egyszer. (Illés Péter)

július 5. Reggel 5.30-tól 9-ig kerestük Gaál Szabolccsal a pirókokat, de csak kétszer szólt a szürke hím (nagy szél). Ugyanezen a napon Dr. Mátics Róbert és

Havasi Máté* két madarat látott, egy „nagyon piros” hímét fényképezett az örökzöldeknél.

július 6. Ma Vörös Norberttel és Kuti Andrással a tó ÉK-i sarkán, a Gyöngyös-patak túlsó partján a kanyarban –hanglejátszásra– előbb egy tojó, majd egy eddig nem hallott, szokatlan strófát adó hímét észleltünk (a hímét nem láttam, csak hallottam). A tojó hosszasan tollázkodott.

július 9. Este a kanyarban a tojó többször előkerült. A furcsa hangú hím takarásban néha szólt. (Illés Péter)

július 11. Ma a hamisciprusoknál egy „nagyon piros” hím és tojó együtt lefotózva. (Heiszig Benedek, Heiszig Regő*)

július 12. A „nagyon piros” hím többnyire égeren, kőrisen énekel, egyszer hamisciprusra is kiült. Egy szűk helyről röpködtek ki és vissza. A tojó rendszerint követte a hímét, kapcsolattartó hangot adott. Az imm. hím egyszer megközelítette a piros territóriumát (amúgy légvonalban kb. 200 m-re van).
(dr. Kóta András, Illés Péter)

július 13. A hamisciprusoknál Balaskó Zsolt* egy „imm.” hímét (piros!!!) és egy tőle külön mozgó tojót figyelt meg.

július 17. Este 19.45-kor és 9.10-kor a piros hím kiült a hamisciprusra. (Illés Péter)

július 20. Ma dr. Heincz Miklóssal 8.20-tól két órán át figyeltük őket. Egyből feltűnt két tojó, egymástól néhány méterre („békekességben”) a hamisciprusokon, kis idő múlva a "nagyon piros" hím. Ezután már csak az egyik tojó és a hím volt megfigyelhető, mindvégig ragaszkodtak az örökzöldekből álló rész középső sávjában lévő sötétebb hamisciprusokhoz, annak is a patakhoz közelebb eső felén. A hím néha énekelt, a tojó is szólogatott, összetartottak. Ha el is repültek távolabb, hamar vissza is jöttek ugyanoda. Etetésre utaló jelet nem tapasztaltunk. (Illés Péter) A hímét ma többen is láttak, lefotóztak a hamisciprusoknál. (Langer Laura, Molnár Márton, Oláh Zoltán, Takács Ádám (Kistaki) *)

július 21. Ma az volt a benyomásom, hogy a két egymás közelében mozgó, "tojó küllemű" madár egyike inkább fiatal jelleget visel, szélesebb és világosabb volt a szárnycsíkja. További megfigyeléseket igényel. Tatáról ma Lippai Károly és fia is jött pirókot figyelni. (Illés Péter)

július 22. Ma reggel csak egy tojót és a hímét láttam. (Illés Péter)

július 23. Ma a hím és tojó együtt mutatkozott 8 körül a szokott helyen. Később messzebről 2 tojó kinézetűt figyeltem többször is. Végül 10 körül bementem a hátsó hamisciprusokhoz. Ott tanyáztak a madarak. Egy (valószínű a tojó) állandóan adta a hangot, izgatott volt, s másik két tojó küllemű madár szállt még fel a szomszéd bokorra. Nem menekültek hanyatt-homlok, hanem jó ideig a hamisciprus tetején időztek. Egyre egyértelműbb, hogy fiatalok. Spektíven keresztül sikerült lefotózni a felrepülő madarakat. (Illés Péter)

július 24. Ma reggel 7.20-kor előbb a tojót pillantottam meg a középső örökzöld sávban, majd kis idő után elrepült. A „nagyon piros” hím is kiült kicsit. 7.45 körül a fiatal madár ült ki. Biztosak vagyunk benne, hogy ez fiatal madár: feltűnő világosabb kettős szárnyzalag, frissebb tollazat, kicsit zöldesebb kinézet miatt. Hangot nem adott, a bal pofáján folt van, kullancs vagy bodzafolt lehet. 10 óra után Heincz Miklós fotózta a hamisciprusok tetejére kiülő, hosszasan hangot adó öreg tojót (kopottas, szürkés toll, nem határozott, inkább egy, halványabb szárnycsík).

(Dr. Heincz Miklós, Illés Péter)

július 25. Borult, szemerkélő eső. Csak az ad. tojót láttam kétszer. (Illés Péter)

Összegzés

Június 8-tól kezdve folyamatosan észleltünk pirókot a tó környékén. Legalább két hímet¹ (egy második nyári, szürke tollruhás imm. és legalább egy piros tollruhás ad.) és két tojót². A szürke tollú, imm. hím territóriumot tartott június 14. és július 3. között, mindig ezen belül énekelt, tojót is láttunk vele. Július 3. után ezt a párt már nem észleltük. (Megjegyzés: ¹ Lehetett akár négy hím is, mert a fentiekén kívül egy „furcsa hangú”, röviden szóló hímet, és egy kevésbé piros tollú hímet is észleltünk.

² A tojókat egy napon (június 24.) külön-külön láttuk a hímekkel mozogni.)

Egy piros tollú ad. hím és egy tojó végig jelen volt a területen. A tó ÉNy-i sarkán lévő örökzöldek környékén stabilan megfigyelhető volt. A fészkelésre utaló jel: június 11-én 1 ad. hím és 1 tojó együtt mozgott, a tojó fészekanyagot hordott (Dr. Heincz Miklós fotót is készített). Ez a megfigyelés a MAP (Madáratlasz Program) fészkelés valószínűsége kódok közül „B6”, azaz „valószínű fészkelés” legmagasabb kategóriája.

Július második felében a piros hím mellett előforduló, „tojó kinézetű” két-három példányról a terepi megfigyelések és a készített fotók alapján bizonyossá vált, hogy egy ad. tojó és vele együtt mozgó legalább egy fiatal (idei, friss tollazatú) madarat látunk. Az öreg tojó tollazata kopottas (a faroktollakon jól látszik), tollruhája szürkésebb, a szárnycsíkja nem határozott, inkább egy halvány csík látszik. Gyakran

ad hangot. A fiatal madár világosabb kettős szárnyszalaggal rendelkezik, frissebb a tollazata és kicsit zöldesebb kinézetű. Ez a megfigyelés a fészkelés valószínűsége kódok közül „C3”, azaz „biztos fészkelés”

Irodalom

ILLÉS P. 2013. Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) előfordulása költési időben a kőszegi Alsó-réten. Cinege 18: 47-48. <http://chernelmte.extra.hu/cinege18-16.html>

Változások a kőszegfalvi Abért-tó flórájában és vegetációjában (2014)

Keszei Balázs

Jurisich Miklós Gimnázium

9730 Kőszeg, Hunyadi János utca 10., e-mail: keszeib@gmail.com

B. Keszei: Changes of the flora and vegetation of Lake Abért (2014)

The article reports 8 new observed plant species at the Lake Abért in 2014. Some protected plant species previously recognized have not been found in 2014.

Bevezetés

2010 őszén fejeződtek be a kőszegfalvi Abért-tó létrejöttének feltételit biztosító árvízi véstározó építési munkálatai.

A folyamatos terepbejárások és megfigyelések során feltártuk a tavak (az északi I-es jelzésű és déli II-es tó) jellemző vegetációs egységeit és megadtuk az aktuális flóralistát. A 2012. év vegetációs időszakában végzett munka során kiderült, hogy vegetációs egységek leírásához legalább tíz Á-NÉR 2007 (BÖLÖNI et al., 2007) kategória szükséges. A területről 161 növényfaj megjelenésének dokumentálása is megtörtént (KESZEI, 2012).

Megvizsgáltuk a rendelkezésre álló növénytani mutatók segítségével, hogy vajon hol tarthat a természetesség tekintetében egy mesterséges tó növényvilága a létrejötte után néhány évvel (KESZEI, 2013).

Változások a flóralistában

2014-ban a korábbi fajlista kiegészült, változott. A vizsgálati terület (KESZEI, 2012) korábbi növényfajai mellett újabb nyolc faj előfordulására derült fény. Így 179-re nőtt a bizonyítottan megkerült növényfajok száma.

Minden faj tekintetében nem irányult a figyelem az aktuális jelenlétet illetően, de a jogszabályban védett fajok esetében feltűnő a változás.

1. táblázat. A 2012-2013-as adatokhoz képest új fajok a vizsgálati területen

Tudományos név	Magyar név
<i>Carex hirta</i>	borzas sás
<i>Circaea lutetiana</i>	erdei varázslófű
<i>Lamium album</i>	fehér árvacsalán
<i>Malva alcea</i>	érdes mályva
<i>Pistia stratiotes</i>	úszó kagylótutaj
<i>Ranunculus bulbosus</i>	hagymás boglárka
<i>Ranunculus reptans</i>	kúszó boglárka
<i>Ranunculus sceleratus</i>	torzsika boglárka

2013 nyarán csemegesulyom (*Trapa natans*) néhányszor tíz négyzetméteres állományának megjelenése az északi (I.) tó egy parthoz közeli zónájában feltűnő volt. 2014-ben a kilevelesedett növények szépen fejlődtek, más partszakaszon is megjelent, majd júniustól az állomány teljesen összeomlott, július vége óta egyetlen levelet sem sikerül fellelni. Erre a vegetációs időszakra mindenképpen – eltűnt a sulyom a tóból.

A 2012-ből ismert faji felsorolásban is előforduló, szintén védett fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*) szintén eltűnt a tóból (II). A harmadik védett növényfaj, a vízi tündérfátyol (*Nymphoides peltata*) összborítása az Abért-tavon 2013-ban elérte a 100 m²-t . 2014-ben ez a faj is eltűnt a tóból, mindössze a tápcsatornában maradt jelen, lecsökkent borítással és kevés virágzó tővel.

Egy másik jellegű érdekesség az úszó kagylótutaj (*Pistia stratiotes*) megjelenése a tavon. Egyértelműnek látszik (lokális megjelenés, kis egyedszám), hogy látogatók hagyták a vízen a néhány példányt. Az emberek felbátorodván azon, hogy a tó szépnek látszik, saját kedvelt növényeiket hurcolják oda. Ezzel az adventív fajok veszélyes térnyeréséhez aktívan is hozzájárulnak. A kagylótutaj alkalmi kivadulású és legfeljebb helyenként és időszakosan tömeges előfordulású faj Magyarországon. A hideg telek a jelentős elterjedését megakadályozzák, mégis igazán negatív jelenség, hogy a hatása nyomán fellépő hipo- vagy anoxiás körülmények miatt csökkenhet a hínárközösség és vízi gerinctelenek diverzitása (DANYIK – VIDÉKI, 2012).

Változások a vegetációban

A vizsgált területen változatos vízi és alacsony természetességű, jellegtelen, asszociációk elkülönítésére alkalmatlan szárazföldi élőhelyek alakultak ki 2013. évi vegetációs időszak végéig (KESZEI, 2013).

2. táblázat. Az Abért-tó vízi növénytársulásai és veszélyeztetettségük 2014
 (*BORHIDI–SÁNTA, 1999);
 VJ: védettségre javasolt, A: aktuálisan, P: potenciálisan veszélyeztetett

<i>Tudományos név</i>	<i>Magyar név</i>	<i>Veszélyeztetettség*</i>	<i>Állapota (2014)</i>
<i>Lemnetum minoris</i>	kis békalencse-hínár	A	Lényegesen nem változott
<i>Myriophyllo-Potametum</i>	süllőhinaras békaszőlőhínár	A, (VJ)	Eltűnt
<i>Polygonetum natantis</i>	keserűfűhínár	Nem	Jelentősen visszaszorult
<i>Trapaetum natantis</i>	sulymos	Nem	Eltűnt
<i>Nymphoidetum peltatae</i>	tündérfátyolhínár	P (VJ)	Jelentősen visszaszorult
<i>Nymphaeetum albo-luteae</i>	tündérrózsa-vízitök hínár	A, (VJ)	Eltűnt
<i>Potametum natantis</i>	úszó békaszőlőhínár	P	Jelentősen visszaszorult
<i>Typhaetum angustifoliae</i>	keskenylevelű gyékényes	P	Lényegesen nem változott
<i>Phragmitetum communis</i>	nádas	P	Lényegesen nem változott
<i>Typhetum latifoliae</i>	széleslevelű gyékényes	P	Lényegesen nem változott
<i>Schoenoplectetum lacustris</i>	tavi kákás	P	Jelentősen visszaszorult
<i>Veronico-Glycerietum notatae</i>	fodros harmatkásás	P	Jó állapotú
<i>Alismato-Eleocharitetum</i>	hídőr-csetkáká mocsár	P	Jelentősen visszaszorult

A korábbi években – különösen 2012-ben és esztétikai szempontból – jelentős problémákat okozott a *süllőhinaras békaszőlő hínár* (és más hínártársulások) igen nagymértékű borítása. A növényzet csökkentése érdekében 2013-ban a vegetációs időszak kezdete előtt az ázsiai eredetű, növényevő amurt (*Ctenopharyngodon idella*) telepítették a tavakba.

Összegzés

A korábbi vizsgálatok már megállapították, hogy az Abért-tó és környéke – megannyi értéke ellenére – közel sem nevezhető természetközeli állapotúnak. Valójában igen érzékeny és sebezhető. Ezt a sebezhetőségét tovább növelte az amur betelepítése, amely értékes vízi növénytársulások visszaszorulását, védett növényfajok és további cönózisok eltűnését eredményezte. (Igaznak véljük ezt annak ellenére is, hogy a sulyom fogyasztása nem kapcsolható bizonyítottan az amur táplálkozási szokásaihoz.)

Az inváziós (növény és állat) fajok jelenléte, gyarapodása a területen magában rejti a közvetlen környezetben levő természetes élőhelyek „megfertőződését” is.

Az Abért-tó mesterséges tó, amely azonban megfelelő lehetőséget nyújthatna a természetes állapotukban jelentősen lecsökkent vízi élőhelyek megmaradásának.

Irodalom

- BORHIDI A. – SÁNTA A. (szerk.) (1999): *Vörös Könyv Magyarország növényártásairól; I-II* – KöM TvH Tanulmánykötetei 6.; TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó; Budapest; 362 pp.; 404 pp.
- BORHIDI A. (2003): *Magyarország növényártásai* – Akadémiai Kiadó; Budapest; 610 pp.
- BÖLÖNI J. – MOLNÁR Zs. – KUN A. – BIRÓ M. (2007): *Általános Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer (Á-NÉR 2007)*. Kézirat; MTA ÖBKI; Vácrátót; 184 pp.
- DANYIK T. – VIDÉKI R. (2012): *Úszó kagylótutaj (Pistia stratiotes L.)*, In.: CSISZÁR Á. (szerk.): *Inváziós növényfajok Magyarországon* – Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, pp. 309-311
- KESZEI B. (2012): *A kőszegfalvi Abért-tó vegetációja és flórája (2012)* – Cinege; Vasi Madártani Tájékoztató **17**: 57-63. <http://chemelmitc.extra.hu/cinege/17-15.html>
- KESZEI B. (2013): *A kőszegfalvi Abért-tó növényélete (2013)* – Cinege; Vasi Madártani Tájékoztató **18**: 54-59. <http://chemelmitc.extra.hu/cinege/18-22.html>

Madarászok, MAP-ra fel!

-Elindult a Madáratlasz Program (MAP)-

Illés Péter

9730 Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Call the MAP program!

The author describes the responsibilities and opportunities for the participation in the Bird Atlas Program.

Az Európai Madárszámlálási Tanács (EBCC) idén hirdette meg az „Európa Fészkelő Madarainak Atlasza 2.” könyv terepi adatgyűjtéséről szóló felhívását annak érdekében, hogy az 1980-as, 90'-es években készült Európa Fészkelő Madarainak Atlasza óta történt változásokat részletesen megismerjék, s az eredményeket egy új, 2020-ban tervezett megjelenésű könyvben foglalják majd össze.

Mi a MAP?

A Magyar Madártani Egyesület 2014-2017 között elindította az országos Madáratlasz Programot (rövidítve MAP), amelyhez mérhető korábban nem volt hazánkban. Eredményeképpen aktív részesei leszünk a rendkívüli jelentőségű európai munkának, és ugyanakkor elkészül majd a fészkelő madárfajok első részletes magyar Madáratlasza. Ez nemcsak a hazai fészkelő fajok előfordulásáról, hanem azok mennyiségének az országon belüli eloszlásáról is tájékoztat majd. Több száz felmérő, sok-sok ezer terepi megfigyeléssel töltött óra és sok millió adatrekord szükséges majd ehhez a jelentős munkához.

Hogyan kell végezni a megfigyelést?

Az önkéntes madármegfigyelő a központtól (map@mme.hu) kapott 10x10 km-es teljes négyzet felmérését vagy annak kisebb (2,5x2,5 km-es) négyzeteinek felmérését vállalhatja. A 2,5x2,5 km-es négyzeteket kell bejárni fészkelési időben, kétszer a reggeli-délelőtti, egyszer az éjszakai időszakban, s a központtól kapott terepnaplóba kell rögzíteni a faj meglétét és fészkelési státuszát. A megfigyelési adatokat otthon egy online adatbázisba kell felvinni. Ha a madarász a már felmért négyzetekben a felmérést követő években további megfigyeléseket tesz, az minden további nélkül felvihető az online adatbázisba. Célszerű egy 10x10 km-es nagy négyzetet több megfigyelő között elosztani. A két délelőtti és az egy éjszakai (ez utóbbira akár több madarász is társulhat) megfigyelés ugyan időt vesz igénybe, de szórakoztató, hasznos információkat eredményez, sokat tanul közben a madarász a terepen is.

Hogyan lehet bekapcsolódni a munkába?

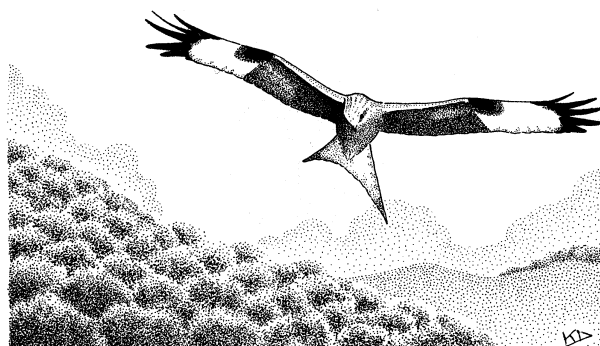
Az érdeklődő madarász a Madáratlasz Program központnál (map@mme.hu) tud jelentkezni a megfigyelésekre. E központtól kap zsebben elférő terepnaplót. A programmal kapcsolatos információk (programismertető, áttekintő térképek, adatlap stb.) a Madáratlasz Program címen (www.map.mme.hu/) érhetők el.

A megfigyelésekkel kapcsolatban én is szívesen adok segítséget!

A Madáratlasz Program felmérés tehát olyan lehetőség a madarászok, madárkedvelők számára, amihez hasonló ugyan volt már (a "Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza" című program), de hasonló nagyszabású madárfelmérő program a jövőben valószínű nem várható. Vas megye olyan részei is felmérésre kerülhetnének, ahol korábban soha nem volt madarász tevékenység és ezáltal értékes megfigyelésekkel gazdagodhatna a vasi madártan.

Nem érdemes tehát kihagyni, minden megfigyelés számít! Nagy szükség van arra, hogy a madarakhoz értő önkéntesek egy-egy kis részt bevállaljanak!

Madarászok! Kalandra, MAP-ra fel!

Vörös kánya (*Milvus milvus*)

KRÓNIKA

In memoriam Király Róbert

Varga László

9724 Lukácsháza, Kossuth L. u. 27., e-mail: vargal@szherdeszet.hu

L. Varga: In memoriam Róbert Király

The author remembers our colleague, Róbert Király, died in 2014.

Tavaly ősszel még felidézhettem Robi barátommal az 1998. évi rábagyarmati kis hattyú megfigyelést, sőt a jövőt terveztük. Terveztük: felmegyünk a Kőszegi-hegységbe a Borha-forráshoz, a Stájer-házakhoz, s talán az Írott-kőre is. Csak legyen kicsit jobban, erősödjön meg, legyen tavasz, s majd akkor feleségével, Gyöngyivel együtt megyünk és bejárjuk a régi madarászutakat, s felidézzük a régi szép időket. A Sors azonban mást akart. Robi eltávozott az örök madarászmezőkre. Távcsövének objektívje hidegen csillan sötétlő tokjában.

Király Róbert 1947. augusztus 11-én született Szombathelyen. A természet, s főként a madárvilág már ifjú korában nagyon érdekelte, ezért vadőri iskolát végzett Oladon. Munkahelye azonban a Latex szombathelyi gyára volt, ahol kártolóként dolgozott, az egészségre ártalmas körülmények között, ami minden bizonnyal kihatott későbbi egészségi állapotára is. A '60-as évek végén megismerkedett Csaba József ornitológussal, s részt vett madártani szakkörének munkájában. A Magyar Madártani Egyesület alapító tagjai közé tartozik, hiszen 1974. augusztus 1-én kelt tagsági igazolványa, az 1061-es számú. Az Egyesületnek mindvégig tagja maradt, s amíg ereje engedte, részt vett munkájában.

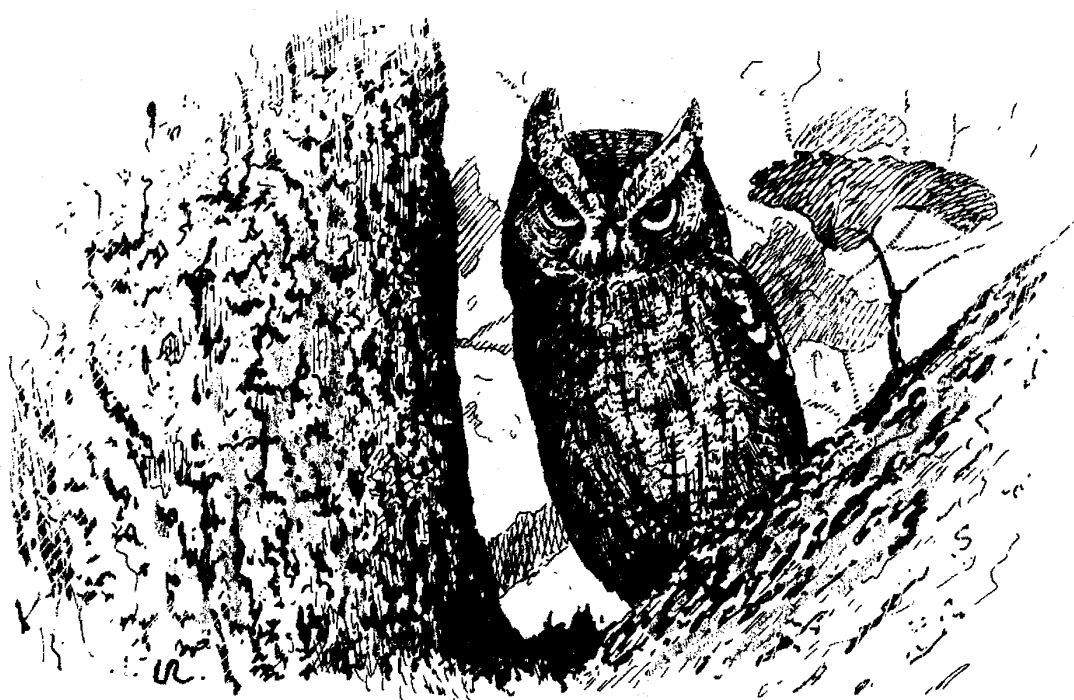
Az akkor még 8. sz. Kőszegi Helyi Csoport éves közgyűlésén, 1979 májusában ismerkedhettem meg Robival, aki azonnal pártfogásába vett, s nagyon sokat segített első madarászlépéseim megtételénél. Közösén jártuk a Szombathely környéki mezőket és erdőket, figyeltük a madarakat, és mindent a természetből, amit csak lehetett. A nap végén aztán közösén írtuk meg a madarásznaplót. Robi nagy szakértelemmel fényképezett is, ismerte technikáját, maga hívta elő a képeket, s kellő türelemmel is rendelkezett a természet megörökítéséhez. A Határőrségnél letöltött sorkatonai szolgálata idején is teljesített fényképész feladatokat. Robi ismerősként mozgott a Savaria Múzeumban és a Természetvédelmi Hivatal szombathelyi irodájában is, s e két intézményben bemutatott engem is. Az ismeretség

eredményeként 1980. október 1-től mindkettőnket felvettek természetvédelmi őrnék a nemrég alapított Kőszegi Tájvédelmi Körzetbe. Akkortól naponta együtt dolgoztunk, s igazi barátság alakult ki közöttünk. Magam négy évet bírtam ki a természetvédelem akkori kereti közt, míg Robi nyugdíjazásáig kitartott.

1985 tavaszán azonban nagy változás történt életében: áthelyezték az Őrségi Tájvédelmi Körzetbe. Feleségével, Gyöngyivel, gyermekeivel, Robikával és Gyöngyikével így 1985 novemberétől Csákánydoroszlóba költöztek. Nyugdíjazásáig már nem is változott munkaterülete, de nyugdíjba már az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságának munkatársaként vonult 2005-ben. Nyugdíjasként sem szakadt el azonban korábbi munkájától, társadalmi természetvédelmi őrként óvta továbbra is szeretett madarait. A Csákánydoroszlóban megalakuló Csaba József Körnek alapítása óta tagja volt.

Király Róbert 2014. február 24-én hunyt el a szombathelyi kórházban. Csákánydoroszlói búcsúztatójára március 13-án került sor, melyen a Magyar Madártani Egyesületet dr. Gyurácz József képviselte, s lerótta kegyeletét Marton Imre, Helyi Csoportunk egykori titkára is.

Robi régen gyakran aggódott miattam, s korholt is eleget: Ej, Te is csak abbahagyod majd! Nem maradsz madarász! Robi! E helyütt is fogadom Neked, hogy nem hagyom abba, s az örök madarászmezőn majd elmesélem, miket láttam, és együtt írjuk meg a madarásznaplót.

Füleskuvik (*Otus scops*)

40 éves a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Gyurácz József

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu

J. Gyurácz: The Forty Years of the BirdLife Hungary

The local group of BirdLife Hungary organized anniversary meeting in honour of the forty years of the BirdLife Hungary on the first of February 2014 in Kőszeg.

A 2014-es év több szempontból is különleges volt a legnagyobb múltú és taglétszámú hazai természetvédelmi civil szervezet, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) számára. Idén emlékeztünk meg Herman Ottó, a Magyar Ornitológiai Központ alapítója halálának 100., valamint az MME megalakulásának 40. évfordulójáról. A jubileumok alkalmából számos tudományos és kulturális programot szervezett az MME. A vidéki rendezvények első programja az egyesület Chernel István nevét viselő Vas megyei Csoportjának emlékülése volt, melynek szervezésében a Nyugat-magyarországi Egyetem Természettudományi Kara is részt vett. A Vas megyei Csoport 1974-ben Kőszegen alakult meg, melynek első elnökévé Bechtold Istvánt választották. Az emlékülés előadói bemutatták mindazon természetvédelmi, tudományos és társadalmi eredményeket, melyeket az egyesület tagjai eddig elértek. A rendezvényt Kőszegen, a Bechtold István Látogatóközpontban tartottuk 2014. február 1-én 15 órakor az alábbi programmal:

15:00 *Köszöntők:*

Gyurácz József *az MME Vas megyei Csoportjának elnöke*

Básthly Béla *Kőszeg Város alpolgármestere*

A közgyűlésen elhagzott előadások:

15:10 *Az MME 40 éve*

Haraszthy László *az MME Országos Elnökségének tagja*

15:50 *Az MME Vas megyei Csoportjának tevékenysége, 1974-2013*

Gyurácz József *az MME Vas megyei Csoportjának elnöke*

Bánhidi Péter *az MME Vas megyei Csoportjának alelnöke*

Lőrincz Csilla *az MME Vas megyei Csoportjának titkára*

16:30 *Fogadás, majd koszorúzás Bechtold István sírjánál*

Az emlékülésen „Vas Megye Önkormányzatának Közgyűlése a megyében folyó madártani és természetvédelmi tevékenységek társadalmi háttérének biztosításáért a

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Vas Megyei Helyi Csoportja részére fennállásának 40. évfordulója alkalmából ELISMERŐ OKLEVELET” adományozott. Az oklevelet Básthly Béla Kőszeg Város alpolgármester adta át Gyurácz József elnök részére.

Madarász szemmel Kenyában

Gyurácz József – Gyurácz Veronika

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu

J. Gyurácz, V. Gyurácz: Bird and mammal watching in Kenya

56 bird and 18 mammal species have been observed in Nairobi and in the Nairobi National Park from 26 to 31 October 2014.

2014. október 26. és 31. között volt szerencsék pár napot Nairobiban eltölteni és egy félnapos túrán is részt venni a Nairobi Nemzeti Parkban. Szállásunk Kenya fővárosának Karen Blixenről elnevezett, parkokban és nagy kertekben gazdag, kiterjedt erdőségekkel szomszédos kerületében volt. A városban és a nemzeti parkban legjellegzetesebb, madarak számára is fontos élőhelyek, melyeken megfigyeléseket végeztünk, a következők voltak: beépített terület, park, kert, száraz magasföldi cserjés és erdő, füves szavanna, bokros szavanna, galériaerdő, tó, mocsár, patak, csatorna. Kenyában az október a kis esős évszaknak része, a nappali legmagasabb hőmérséklet árnyékban 26-27 Celsius fok volt, éjjel 15-16 fokra csökkent a hőmérséklet. Gyakoriak voltak a felhők, de csak kétszer volt kevés eső ott tartózkodásunk alatt. A nemzeti parkban autóval egy félnapos megfigyelést tettünk szakvezetővel, aki jó helyismerettel rendelkezett, így rövid idő alatt találkozhattunk a területre jellemző, de viszonylag ritka fajokkal is. A megfigyeléshez 10x42-es kézitávcsövet használtunk. Este és éjjel a rossz közbiztonság miatt nem voltunk terepen. Egyes Afrikában fészkelő madárfajok javában költöttek, fiókáikat ettették, de közben a hazánkban is gyakori hosszú távú vonuló madárfajok, például gyurgyalag (*Merops apiaster*), füstifecske (*Hirundo rustia*), hantmadár (*Oenanthe oenanthe*), szürke légykapó (*Musciapa striata*), táplálkozó egy-egy példányát vagy csapatait is megfigyelhettük. Az alábbi listában a megfigyelt madár- és emlősfajokat közöljük abc sorrendben, egy-két általunk érdekesnek tartott megjegyzéssel kiegészítve.

Madarak (*Aves*)

1. Afrikai marabu (*Leptoptilos crumeniferus*); Nairobi belvárosában, laza kolóniákban, magas fákon fészkel
2. Apáca-fütyülőlúd (*Dendrocygna viduata*); tavak, mocsarak gyakori madara
3. Barna bülbül vagy Berber bülbül (*Pycnonotus barbatus*)
4. Barna kánya (*Milvus migrans parasitus*); leggyakoribb ragadozómadár, városban is
5. Barnahátú rozsdásrigó (rozsdafarkú) (*Cossypha semirufa*); étterembe is bejár a morszákat összeszedni
6. Batla (*Plegadis falcinellus*); városban, villanyoszlopon megfigyelve 1 pld
7. Bíbormellű nektármadár (*Chalcomitra senegalensis*)
8. Bronzfényű nektármadár (*Nectarinia kilimensis*); parkokban, kertekben is gyakori
9. Bukázó sas (*Terathopius ecaudatus*); 1 pld repült a bokros szavanna felett
10. Csíkos csicsörke (*Chrythagra striolata*)
11. Csíkos egérmadár (*Colius striatus*); parkokban, kertekben is gyakori
12. Egerészölyv (*Buteo buteo vulpinus*)
13. Fehérhátú keselyű (*Gyps africanus*)
14. Fehérnyakú varjú (*Corvus albus*); városban is gyakori
15. Fekete gólya (*Ciconia nigra*); 1 pld
16. Feketenyakú gém (*Ardea melanocephala*)
17. Feketeszárnyú kuhi (*Elanus caeruleus*); 1 pld a bokros szavannán, bokron ülve
18. Fokföldi rigó (*Turdus olivaceus*)
19. Füsti fecske (*Hirundo rustica*); több repülő példány a füves és bokros szavanna felett
20. Gogó vagy Kalapácsfejű madár (*Scopus umbretta*); városi szennyvíz ároknál is 1 pld megfigyelve

21. Gyurgyalag (*Merops apiaster*); telelő csapatok a parkokban
22. Gyűrűsszemű légykapó (*Melaenornis fischeri*)
23. Hadadaíbisz (*Bostrychia hagedash*); jellegzetes hangú madár, a városszéli parkokban is előfordul
24. Hantmadár (*Oenanthe oenanthe*); 1 pld a füves szavannán
25. Házi pergőlégykapó (*Batis molitor*)
26. Házi veréb (*Passer domesticus*)
27. Hegyi gyurgyalag (*Merops oreobates*); jellegzetes fészkelő, homokkupacba készítette költőüregét
28. Hosszúcsőrű pityer (*Anthus similis*)
29. Kenyai nektármadár (*Anthreptes orientalis*); Nairobi leggyakoribb nektármadár faja
30. Kenyai veréb (*Passer rufocinctus*)
31. Kétszínű szarkapinty vagy amandina (*Spermestes bicolor*)
32. Koronás búbos (bíbic) (*Vanellus coronatus*)
33. Közepes kócsag (*Egretta intermedia*)
34. Középső szövőmadár (*Ploceus intermedius*); néhol tömeges, nagy fészektelepei akácia fákon mindenfelé megfigyelhető
35. Levéljáró búbos (bíbic) (*Vanellus crassirostris*)
36. Mahali szövőveréb (*Ploceus mahali*); kertekeben, parkokban rendszeres, de nem tömeges
37. Málinkó-szövőmadár vagy Sapkás szövőmadár (*Ploceus cucullatus*)
38. Mór vízcicsibe (*Amaurornis flavirostra*)
39. Kárókatona (*Phalacrocorax carbo*)
40. Nílusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*)
41. Özvegy billegető (*Motacilla aguimp*); beépített területek jellegzetes madara
42. Patkós búbos (bíbic) vagy ezüst búbos (bíbic) (*Vanellus armatus*)

43. Perzsa gyurgyalag (*Merops persicus*); a gyurgyalaggal együtt telelnek csapatai
44. Pirosszemű gerle (*Streptopelia semitorquata*)
45. Pompás seregély (*Lamprotornis superbus*); Nairobi központi parkjában gyakori
46. Sárganyakú frankolin vagy Sárganyakú fogolyfűrj (*Fringilla leucoscepus*)
47. Sarlósfecske (*Apus apus*)
48. Sisakos gyöngytyúk (*Numida meleagris*)
49. Strucc (*Struthio camelus*); a nemzeti park jellegzetes, de ritka madara
50. Szemsávós bozótkakukk (*Centropus superciliosus*)
51. Szent íbisz vagy Egyiptomi íbisz (*Threskiornis aethiopicus*); Nairobi belvárosában is előfordul
52. Szürke légykapó (*Muscicapa striata*); egy példány megfigyelve
53. Szürkehátú gébics (*Lanius cabanisi*); bokrosok, fasorok jellegzetes fészkelője, fiókáit etette
54. Szürkenyakú koronásdaru (*Balearica regulorum*)
55. Tarka halkapó (*Ceryle rudis*)
56. Vörös amarant (*Lagonosticta senegala*)

Emlősök (*Mammals*)

1. Afrikai elefánt (*Loxodonta africana*); a nemzeti parkból hiányzik, szüleiket veszített fiatal példányokat nevelnek a David Sheldrick Vadvédelmi Alapítvány, nemzeti park melletti elefánt menhelyén
2. Alföldi zebra vagy Burchell-zebra (*Equus quagga*)
3. Anubisz-pávián (*Papio anubis*); utak mentén is megjelent
4. Grant-gazella (*Nanger granti*)
5. Gyűrűsfarkú (deffassa) víziantilop (*Kobus ellipsiprymnus deffassa*)
6. Jávorantilop (*Taurotragus oryx*)
7. Kafferbivaly vagy Fokföldi bivaly (*Syncerus caffer*)
8. Kelet-afrikai szirtiborz (*Heterohyrax brucei*)
9. Kenyai impala (*Aepyceros melampus rendilis*)

10. Keskenyszájú orrszarvú (*Diceros bicornis*)
11. Kongoni tehéantilop (*Alcelaphus buselaphus cokii*)
12. Közönséges nádiantilop (*Redunca redunca*)
13. Nílusi víziló (*Hippopotamus amphibius*)
14. Nyugati fehérszakállú gnú (*Connochaetes taurinus mearnsi*)
15. Recés zsiráf (*Giraffa camelopardalis reticulata*)
16. Szavannacerkóf (*Chlorocebus aethiops* vagy *Cercopithecus aethiops*); városi parkban megfigyelve
17. Szavannai varacskosdisznó vagy Közönséges varacskosdisznó (*Phacochoerus africanus*)
18. Thomson-gazella (*Eudorcas thomsonii*, korábban *Gazella thomsonii*)

**A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület
munkájának támogatói 2014-ben**

Adójuk 1%-át felajánló személyek

**Nyugat-magyarországi Egyetem, Természettudományi Kar,
Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék**

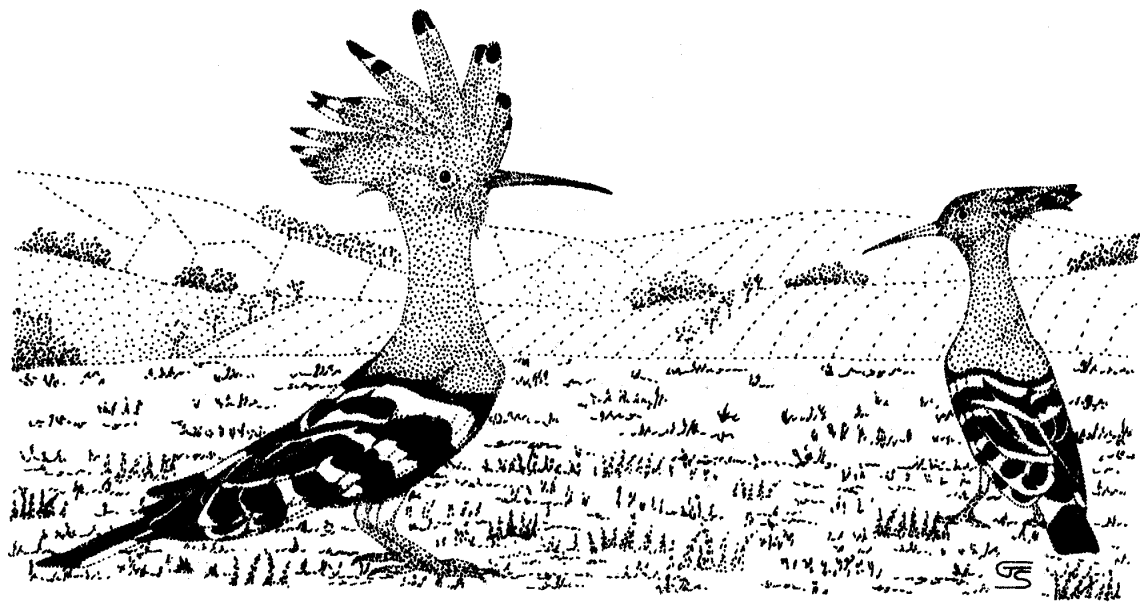
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

KÖSZÖNJÜK!

**Kérjük, támogassa Vas megye természetvédelmét
adója 1%-ával!
Adószám: 18884351-1-18**

2015. ÉV A BÚBOSBANKA (*UPOPA EPOPS*) VÉDELMÉNEK ÉVE

A rajzok BirdLife grafikák

Készült a Balogh és Társa Kft nyomdájában, Szombathely

1. kép. Úszó kagylótutaj (*Pistia stratiotes*) első bizonyított előfordulása az Abértóban. Kőszegfalva 2014. július 29. (Fotó: Keszei B.)

2. kép. Kövi rák (*Austropotamobius torrentium*). Kőszeg, Stájer-patak 2014. október 20. (Fotó: ifj. Vasuta G.)

3. kép. Halálfejes szender (*Acherontia atropos*) hernyója.
Tömörd 2014. június 28. (Fotó: Gyurácz J.)

4. kép. Mocsári teknős (*Emys orbicularis*) első bizonyított előfordulása a tömördi tónál. Tömörd 2014. március 5. (Fotó: Bánhidi P.)

5. kép. Feketenyakú vöcskők (*Podiceps nigricollis*).
Kőszegfalva, Abért-tó 2014. május 30. (Fotó: Kovács L.)

6. kép. Havasi partfutó (*Calidris alpina*) fiatal példánya.
Kőszegfalva, Abért-tó 2014. augusztus 28. (Fotó: Kovács L.)

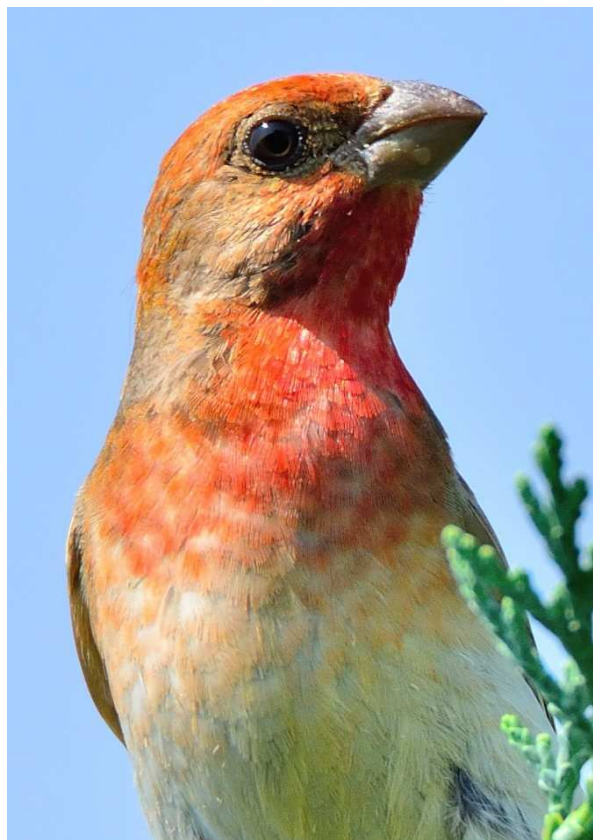
7. kép. Haris (*Crex crex*) jeladóval felszerelt öreg hím példánya. Szalafő 2014. június 27. (Fotó: Faragó Á.)

8. kép. Füleskuvik (*Otus scops*) első gyűrűzött példánya a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2014. augusztus 16. (Fotó: Klafszy G.)

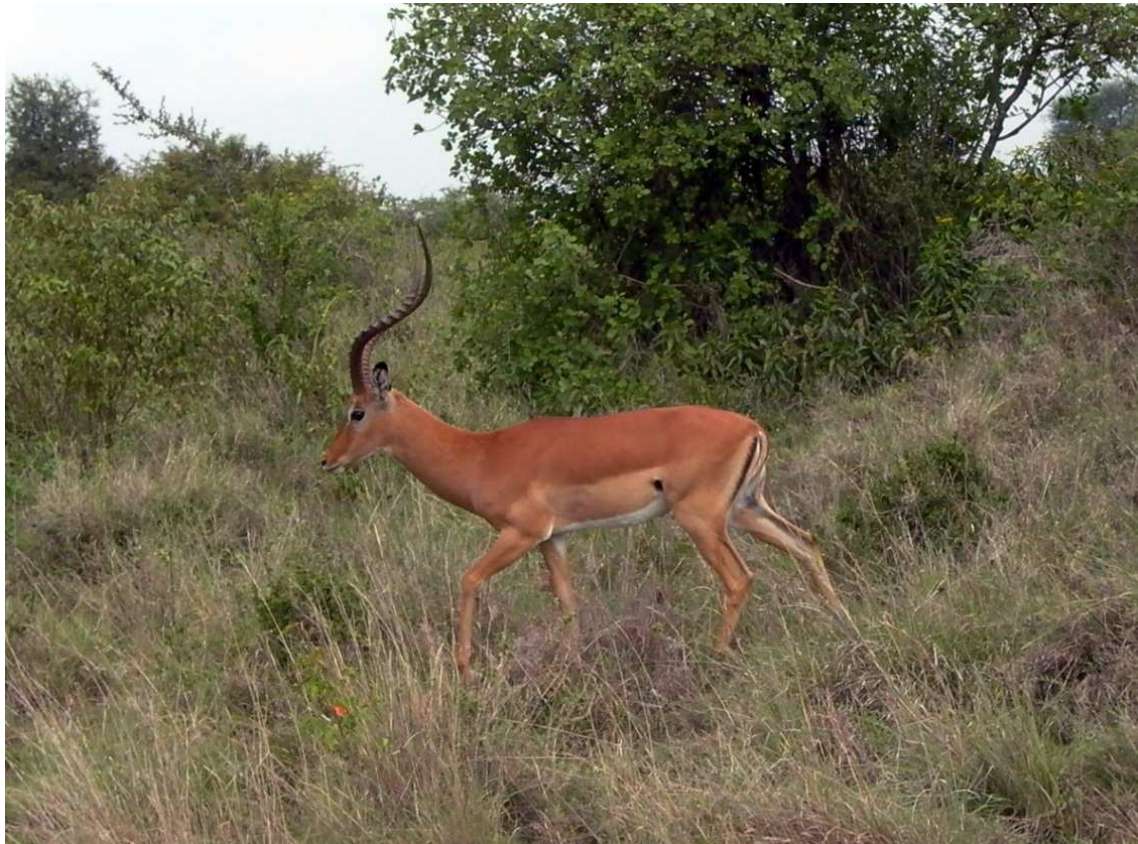
9. kép. Berki nádiposzáta (*Acrocephalus dumetorum*) első bizonyított hazai előfordulása és első gyűrűzött példánya a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2014. augusztus 15 (Fotó: Illés P.)

10.kép. Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) hím példánya. Kőszeg 2014. július 20. (Fotó: Heincz M.)

11. kép. Hadadaíbisz (*Bostrychia hagedash*) a kenyai mocsarak jellegzetes madara. Nairobi Nemzeti Park 2014. október 30. (Fotó: Gyurácz J.)

12. kép. Kenyai impala (*Aepyceros melampus rendilis*) bika a fás szavannán. Nairobi Nemzeti Park 2014. október 30. (Fotó: Gyurácz J.)

13. kép. Lőrincz Csilla óvónő, egyesületi titkár és a madarász ovisok a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2014. április 1. (Fotó: Gyurác J.)

14. kép. Az NymE biológia alapszakos hallgatói a Tömördi Madárvártán megrendezett terepgyakorlaton madarakat számolnak ökológiai feladatokhoz. Tömörd 2014. május 9. (Fotó: Gyurác J.)

15. kép. Horváth Ildikó, a kőszegi Madárvédelmi Mintatelep vezetője uhu (*Bubo bubo*) szabadon engedése közben. Kemestaródfa 2011. július 18.
(Fotó: Németh Cs.)

- 16. kép. Básthy Béla, Kőszeg város alpolgármestere adta át a Vas megyei Önkormányzat Közgyűlésének elismerő oklevelét az MME megalakulásának 40. és Herman Ottó halálának 100. évfordulója alkalmából megrendezett emlékülésen. Kőszeg 2014. február 2. (Fotó: Lőrincz Cs.)